

องค์ประกอบชุมชน : คติความเชื่อในพุทธศาสนา

การนับถือศาสนาพุทธ นิกายหินยาน หมู่บ้านทุกแห่งจะมีวัดตามคติพุทธศาสนาประจำหมู่บ้าน วัดแต่ละแห่งจะงดงามด้วยการวางผัง การใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนและมักตั้งอยู่บนตำแหน่งที่โดดเด่นเป็นพิเศษในหมู่บ้าน แสดงออกถึงความเคารพนับถือสูงสุดของชาวบ้าน ที่มีต่อศาสนาพุทธ นิกายหินยาน ที่ตั้งของวัดในหมู่บ้านมีหลายลักษณะ ได้แก่ วัดตั้งอยู่ด้านหน้าหมู่บ้าน วัดตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน วัดตั้งอยู่ด้านหลังหมู่บ้าน วัดตั้งอยู่บนลาดเขาหรือบนเนินสูงของหมู่บ้าน วัดตั้งอยู่นอกหมู่บ้าน และไม่มีวัดประจำหมู่บ้านแต่ใช้วัดกลางร่วมกับหมู่บ้านอื่น

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาบ้านดอนเฟือง

ที่ตั้งวัดบนลาดเขากลางหมู่บ้าน

ลานกว้างหน้าวัดโพธิาราม

วิหารไถลื้อ ภายในประดับตุง

หอธรรม

ภาพที่ 4.224 องค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาของวัดโพธิาราม บ้านดอนเฟือง

ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาบ้านหนองเงิน

ที่ตั้งวัด ด้านหน้าหมู่บ้าน

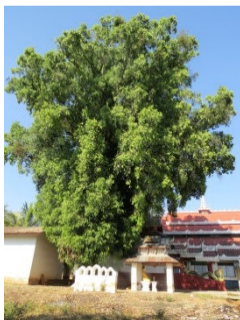
ลานหน้าวัด

วิหาร

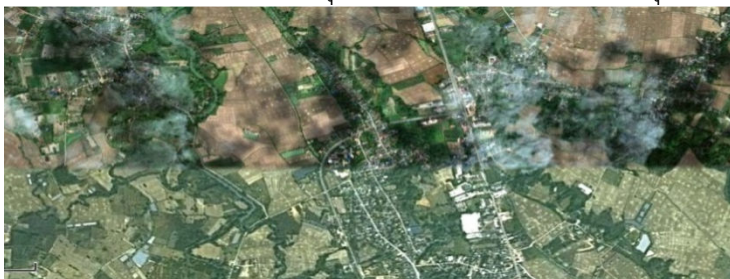
กุฏิ

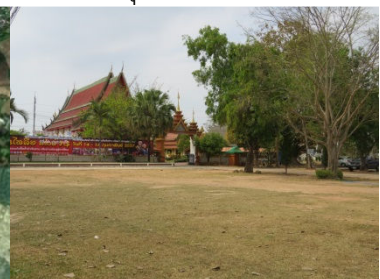
เทวดาวัด (เสี้ยววัด) การยอมรับและผสมผสานความเชื่อเรื่องผีในพื้นที่วัด

ภาพที่ 4.225 องค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาของวัด บ้านหนองเงิน
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาบ้านธาตุสบแวน

บ้านธาตุสบแวน

ช่วงหน้าวัด

วิหารหลวง

โบสถ์และวิหาร

พระธาตุสบแวน

ภาพที่ 4.226 องค์ประกอบชุมชนประเภทคติความเชื่อในพุทธศาสนาของวัด บ้านธาตุสบแวน
ที่มา : จากการสำรวจ

องค์ประกอบชุมชน : พื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ช่วงวัด

หมู่บ้านไถมีทางเข้าหมู่บ้านหลายทาง ซึ่งมีถนนเชื่อมต่อกันและถนนทุกสายมุ่งสู่วัดหรือลานที่ตั้งใจบ้าน ลานนี้มีกมิดันโพธิ์หรือต้นไทรล้อมรอบ ทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ร่มรื่นสำหรับใช้ในงานมหรสพหรือเทศกาลต่างๆ ลานกว้างที่โอบล้อมด้วยต้นโพธิ์ ต้นไทร และต้นไม้ขนาดใหญ่ เบื้องหลังลานปรากฏหลังคาวิหารของวัดที่วิจิตรบรรจง เคียงข้างเจดีย์สูงเสียดฟ้า

ช่วงวัดบ้านหนองเงิน

ทางในหมู่บ้านมองจากช่วงวัด

ร้านขายสินค้าหน้าชุมชนใกล้ช่วงวัด

ภาพที่ 4.227 องค์ประกอบชุมชนประเภทช่วงวัด
ที่มา : จากการสำรวจ

ช่วงหมู่บ้าน

ช่วงหมู่บ้าน มีความจำเป็นสำหรับหมู่บ้านไว้ทำกิจกรรมเอนกประสงค์ร่วมกัน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่สร้างจากดินเพื่อกันอากาศที่หนาวเย็นแบบชุมชนไตเหนือ เมืองเชียงตุง ทำให้พื้นที่ภายในบ้านมีดื่บ ผู้คนจึงออกมานั่งเล่นที่ชานนอกบ้าน หรือ ใช้ช่วงหมู่บ้านเป็นที่พักผ่อน ปะทะสังสรรค์ รับแดดที่อบอุ่นในฤดูหนาว ฯลฯ

นั่งเล่นที่หน้าบ้าน

นั่งเล่นที่ช่วงหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.228 องค์ประกอบชุมชนประเภทช่วงหมู่บ้าน
ที่มา : จากการสำรวจ

หรือ บางครั้งก็ใช้พื้นที่ถนนหน้าบ้าน เป็นที่นั่งพบปะพูดคุยกัน หรือสร้างโรงเรือนง่ายๆ เป็นร้านขายสินค้าเร่ บริเวณที่เป็นทางแยก

ภาพที่ 4.229 องค์ประกอบชุมชนประเภทช่วง
ที่มา : จากการสำรวจ

ช่วงบ้าน หรือลานบ้าน มีไว้สำหรับตากพืชผลทางการเกษตร เก็บฟืน ฯลฯ

ภาพที่ 4.230 องค์ประกอบชุมชนประเภทช่วงบ้าน
ที่มา : จากการสำรวจ

องค์ประกอบชุมชน : โรงเรียนและสาธารณูปการของหมู่บ้าน

โรงเรียน ที่ทำการหมู่บ้าน สาธารณสุขหมู่บ้าน มักตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน

โรงเรียน

ที่ทำการหมู่บ้าน

สาธารณสุขหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.231 องค์ประกอบชุมชนประเภทโรงเรียนและสาธารณูปการของหมู่บ้าน
ที่มา : จากการสำรวจ

องค์ประกอบชุมชน : ร้านค้าชุมชน

ภาพที่ 4.232 องค์ประกอบชุมชนประเภทร้านค้าชุมชน
ที่มา : จากการสำรวจ

องค์ประกอบชุมชน : ตลาด

ภาพที่ 4.233 องค์ประกอบชุมชนประเภทตลาด
ที่มา : จากการสำรวจ

องค์ประกอบชุมชน : บ้าน

บ้านของชนชาติไตจะเรียงรายเป็นระเบียบสองฝั่งถนนทำให้เกิดภาพอันงดงาม ขนาดของหมู่บ้านไตมีตั้งแต่หมู่บ้านขนาดเล็ก 20 หลังคาเรือน จนถึงหมู่บ้านขนาดใหญ่ 100 หลังคาเรือน เฉลี่ยประมาณหมู่บ้านละ 80 หลังคาเรือน จึงมีทั้งหมู่บ้านที่มีความหนาแน่นแบบเมืองและหมู่บ้านแบบชนบท ตัวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีบริเวณกว้าง รมควันด้วย ต้นไผ่ หมาก มะพร้าวและพืชพันธุ์เขตร้อนต่างๆ ลักษณะเด่นของหมู่บ้านชนชาติไต โดดเด่นด้วยตัวสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม กลุ่มบ้านติดกับเส้นขอบฟ้า บ้านมีขนาดเล็กเช่นเดียวกับหมู่บ้าน บ้านจะกระจายตัวหลังแนวทิวไผ่สีเขียวสด เป็นบ้านไถ่สูงสร้างแบบเดียวกันต่างกันบ้างในรายละเอียด เป็นภาพที่งดงามเรียงรายไปตามลักษณะสูงต่ำของพื้นที่

การวางผังหมู่บ้านไต ได้สอดคล้องประสานความงามของสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ บ้านไถ่สูงเหมาะสมกับสภาพอากาศ เขตร้อนของท้องถิ่น ในหมู่บ้านที่ตั้งบนลาดเขา เมื่อเดินผ่านประตูหมู่บ้านแล้วจะพบถนนสูงต่ำลาดไปตามเนินเขา มีบ้านปลูกเรียงรายลดหลั่นสองฟาก วัดจะตั้งอยู่ตำแหน่งที่สูงที่สุดของหมู่บ้าน ความปราณีตงดงามของวิหารจะโดดเด่นเหนือเส้นแนวภูเขาที่ขรุขระคดเคี้ยว ไม่ว่าหมู่บ้านไตจะตั้งริมฝั่งน้ำ บนทุ่งราบหรือบนเนิน ล้วนมีเส้นขอบฟ้าเป็นที่ยึดงามเป็นที่เลื่องลือ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไถ่ลือที่บ้านดอนเฟื่อง

ภาพที่ 4.234 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไถ่ลือที่บ้านดอนเฟื่อง
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เหนือ บ้านเพยลูง

ภาพที่ 4.235 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เหนือ บ้านเพยลูง
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เหนือ บ้านหนองเงิน

ภาพที่ 4.236 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เหนือ ที่บ้านหนองเงิน
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เขิน บ้านยางเกี๋ยง

ภาพที่ 4.237 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เขิน บ้านยางเกี๋ยง
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เขิน บ้านเลิน

ภาพที่ 4.238 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต่เขิน บ้านเลิน
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต้ลื้อ บ้านศรีดอนชัย

ภาพที่ 4.239 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต้ลื้อ บ้านศรีดอนชัย
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต้ลื้อ บ้านธาตุสบแวน

ภาพที่ 4.240 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไต้ลื้อ บ้านศรีดอนชัย
ที่มา : จากการสำรวจ

ตัวอย่างองค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไตลื้อ ไตยวน ไตพวน บ้านดึด

ภาพที่ 4.241 องค์ประกอบชุมชนประเภทบ้าน : ชุมชนไตลื้อ ไตยวน ไตพวน บ้านดึด
ที่มา : จากการสำรวจ

ส่วนประตูทางเข้า-ออก หมู่บ้านชนชาติไตที่เคยกำหนดไว้ว่า “ทุกหมู่บ้านจะต้องสร้างประตูทางเข้าหมู่บ้านไว้ 4 ประตู คือ ประตูทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ทุกคนต้องเข้าออกหมู่บ้านทางประตูทั้ง 4 ทิศนี้เท่านั้น ห้ามเดินข้ามทุ่งตามใจชอบ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีช่องประตูข้างประตูแต่ละทิศอีก 2 ประตู คือ ประตูขวัญและประตูผี” นั้น ปัจจุบันปรากฏให้เห็นในลักษณะชุมประตูทางเข้า-ออกหมู่บ้าน เพื่อให้รู้ชื่อหมู่บ้านและยินดีต้อนรับเข้าสู่หมู่บ้าน และอวยพรให้เดินทางกลับโดยปลอดภัย ไม่มีข้อห้ามที่เคร่งครัดเช่นในอดีต

สรุป ความสัมพันธ์เชิงกายภาพขององค์ประกอบชุมชน ของหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 3 ประเทศ ยังคงสืบทอดลักษณะหมู่บ้านไต ที่นำเข้าไปเที่ยวชมและเรียนรู้วิถีชีวิตได้ดี

4.7 คติความเชื่อ องค์กรความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

4.7.1 คติความเชื่อ องค์กรความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัย

1) คติความเชื่อและองค์กรความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมของชุมชนไตเงิน

คติความเชื่อการเลือกทำเลที่ตั้งและการวางทิศของตัวเรือน

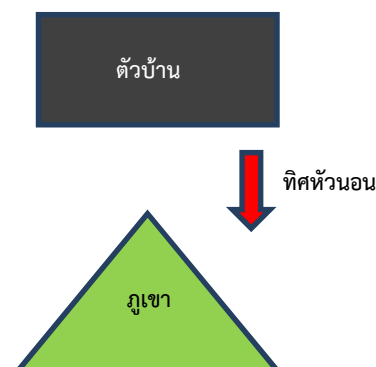
การเลือกทำเลที่ตั้งบ้านของไตเงิน หากเป็นพื้นที่ราบ จะการเสี่ยงทายโดยการใช้อ้วเปลือกทำนาย โดยใช้ไม้ปักกลางพื้นที่ ที่ได้เลือกทำการสร้างบ้าน แล้วใช้อ้วเปลือกโรยบนหลักที่ปักกลางพื้นที่บ้าน แล้วนำภาชนะมาครอบไว้ให้พื้นหนึ่งคืน หากเมล็ดอ้วเปลือกยังหันหัวเข้าสู่ทิศของหลักไม้ จะถือว่าเป็นมงคล หากอ้วเปลือกหัวหัวไปคนละทิศทางจะถือว่าไม่เป็นมงคล และให้เลือกพื้นที่ตั้งบ้านขยับออกไปในที่ใกล้เคียง หรือเปลี่ยนสถานที่ใหม่

ภาพที่ 4.242 วิธีเสี่ยงทายเพื่อเลือกทำเลการตั้งเรือน

ที่มา : สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเลน เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

การวางทิศทางเรือน จะใช้ความเชื่อเรื่องจำนวนครีวเรือน ในช่วงเริ่มต้นของการสร้างหมู่บ้าน หากมีครีวเรือนในหมู่บ้านไม่เกิน 100 หลัง ต้องหันหน้าเรือนไปในทิศทาง “ทิศใต้” เท่านั้น แต่หากจำนวนครีวเรือนในหมู่บ้านเกิน 100 หลัง สามารถหันไปในทิศทางใดก็ได้ โดยให้หันหน้าเข้าสู่ทางสัญจรสาธารณะ การวางตำแหน่งทิศหัวนอน ของเจ้าของเรือน หรือห้องนอนพ่อแม่ นั้น จะใช้การหันทิศหัวนอนที่มีภูเขาตั้งอยู่เท่านั้น

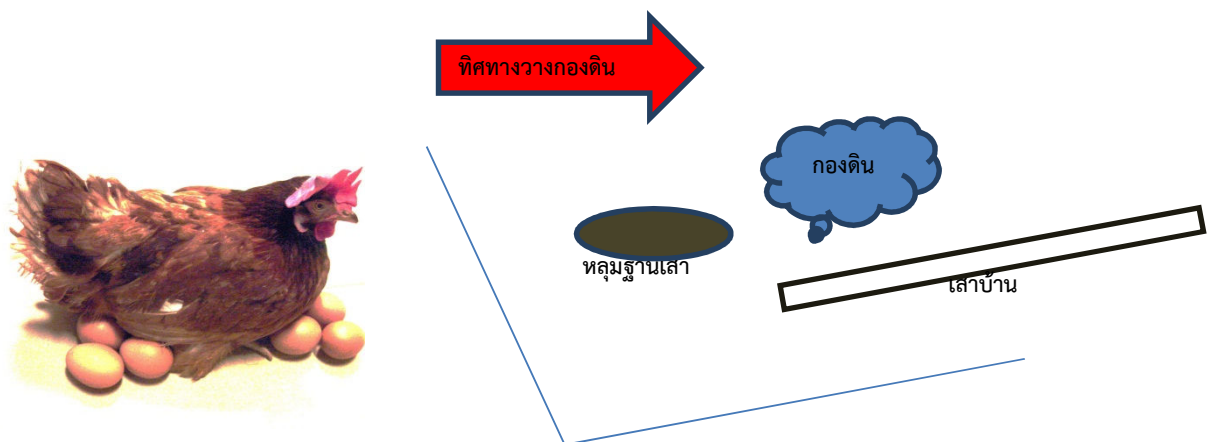

ภาพที่ 4.243 การวางทิศหัวนอนสู่ภูเขา

ที่มา : สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเลน เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

2) ความเชื่อด้านการขุดหลุมฐานเสา

กรณีการแบ่งความเชื่อด้านการสร้างที่อยู่อาศัยมีความเชื่อตั้งแต่กระบวนการขุดหลุมฐานเสา แต่ก่อนการสร้างบ้านจะต้องมีพิธีกรรมที่เรียกว่าสูดถอน เพื่อเป็นการสร้างความเป็นมงคลแก่พื้นที่ก่อสร้าง จึงจะเริ่มการขุดหลุมฐานเสา ซึ่งตามความเชื่อของชาวไทจีนจะใช้เวลาขุดหลุมโดยอาศัยการดูฤกษ์วันตามคัมภีร์การดูฤกษ์ยามตามภาษาเรียกของคนเชียงตุงเรียกว่า "ป๋ิปโหรา" และการดูฤกษ์ยามเพื่อการสร้างบ้านให้เป็นมงคลฤกษ์เรียกว่า "ตวยมื่อวันดี" ซึ่ง การขุดหลุมฐานเสาจะมีความเชื่อเรื่องทิศทางของการวางกองดินที่ได้จากการขุด โดยจะทำการเอากองดินที่ขุดไปไว้ในทิศทางที่แม่ไก่กำลังกกไข่หันหน้าไปในทิศทางนั้น

ภาพที่ 4.244 การวางทิศทางกองดินจากการขุดหลุมฐานเสา
ที่มา : สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเล็น เมืองเชียงตุง

การเลือกชนิดไม้ที่นำมาเป็นเสาหลัก ตลอดจนเสาเอกและเสานางนั้นนิยมใช้ไม้เนื้อแข็งซึ่งทนทานต่อการผุกร่อนและทนต่อมดและปลวกที่มากัดกิน

3) ความเชื่อเรื่องทิศทางของการขุดบ่อน้ำ

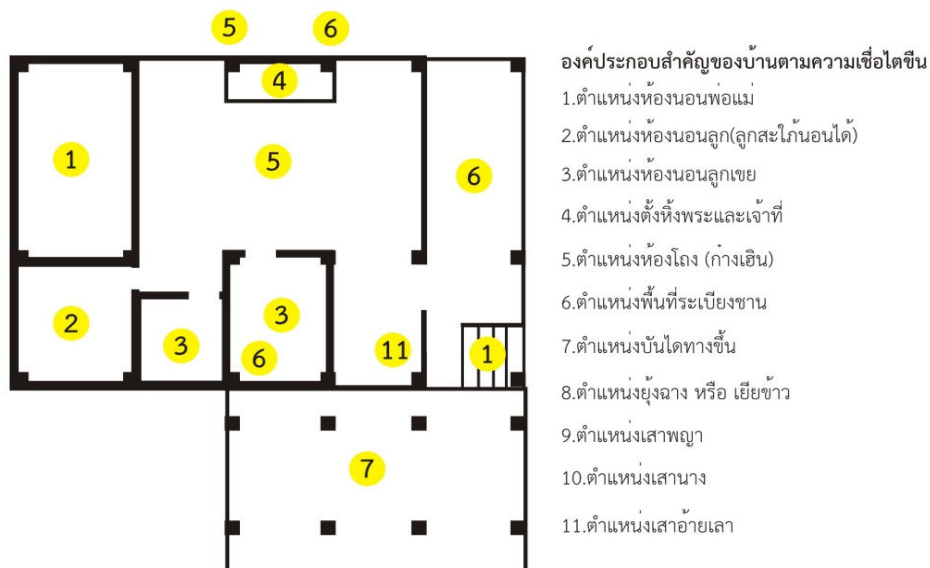
ชาวไทจีนไม่นิยมขุดบ่อน้ำไว้ตรงกับทางเข้าหน้าบ้าน หรือพื้นที่ใกล้กับตัวเรือน และไม่นิยมปลูกอาคารขึ้นมากลุมบ่อน้ำ อีกทั้งจากการศึกษาเอกสารพบว่า ตำแหน่งที่ไม่เป็นมงคลต่อการขุดบ่อน้ำประกอบด้วยดังนี้⁶

- การขุดบ่อน้ำทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันตกไม่ดี จะทำให้สมบัติฉิบหาย
- การขุดบ่อน้ำทางทิศใต้จะได้ทุกข์มาก
- การขุดบ่อน้ำทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มักมีปากเสียงทะเลาะเบาะแว้ง
- การขุดบ่อน้ำทิศตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือจะอยู่ดีมีสุข เจริญรุ่งเรืองมาก

⁶ ญาณรังสี มพท27-28

4) ความเชื่อเรื่องตำแหน่งขององค์ประกอบภายในตัวเรือน

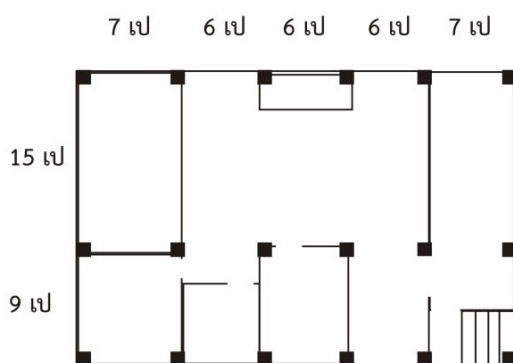
จากการสำรวจบ้านไต่เงินและการสัมภาษณ์ช่างสร้างบ้านเป็นเรื่องของประเพณีและความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะพื้นที่ภายในตัวเรือนไต่เงินมักจะมีคล้ายคลึงกัน โดยมีการจัดวางองค์ประกอบดังภาพ

ภาพที่ 4.245 การวางองค์ประกอบของเรือนไต่เงิน กรณีศึกษาเรือนนายหนุ่ม บ้านเหลิน
ที่มา : สัมภาษณ์นายหนุ่ม บ้านเหลิน เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

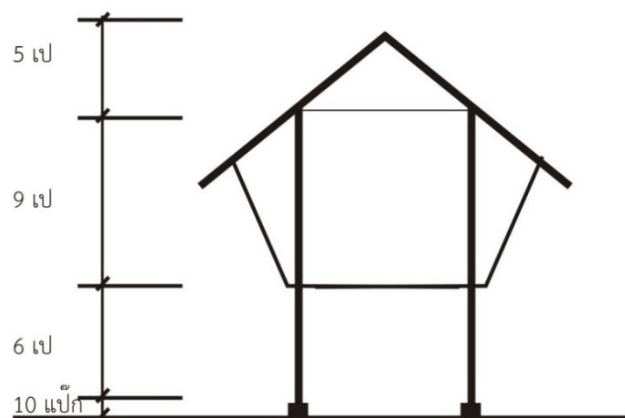
5) ขนาดและสัดส่วนของช่วงเสาเรือนไต่เงินตามประเพณีและความเชื่อ

ขนาดและสัดส่วนของเรือน จากการสัมภาษณ์⁷ช่างหรือช่าง ได้พบว่าเป็นสูตรของการสร้างเรือนขนาด 4 ชื่อ 5 ห้อง และขนาดความสูงของเรือนใช้ความสูงซึ่งกำหนดสัดส่วนด้วยชั้นของบันได จำนวน 7 ชั้น 9 ชั้น และ 11 ชั้น สามารถสรุปขนาดของแต่ละช่วงเสา ตามหน่วยวัดระยะแบบท้องถิ่นได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.246 ขนาดของช่วงเสาตามประเพณีการก่อสร้างบ้านไต่เงิน
ที่มา : สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเหลิน เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

⁷สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเหลิน เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 4.247 ขนาดความสูงตามประเพณีการก่อสร้างบ้านไต่เงิน

ที่มา : สัมภาษณ์ นายหนุ่ม บ้านเล็น เอ็งเมืองลาก เมืองเชียงตุง

หน่วยวัดระยะที่ใช้ในการก่อสร้างของเรือนไต่เงิน สามารถเทียบหน่วยวัดระยะตามมาตรฐานสากล ดังนี้

หน่วยวัดระยะที่ใช้ในการวัดขนาดจำนวนพื้นที่และวัดขนาด

1 ไร่	=	1 เอกีะ
400 ตารางวา	=	1 เอกีะ
1 ไร่	=	4 ปืด
100 ตารางวา	=	1 ปืด
1 ตารางวา	=	1 วาปะแหละ/ปะเหล่
1 เมตร.	=	3 เป
1 ฟุต	=	1 เป
33.33 เซนติเมตร	=	1 เป
30 ซม	=	12 แปก
1 นิ้ว	=	1 แปก
2.5 เซนติเมตร	=	1 แปก
22 เมตร	=	1 โซ่ หรือ (เซน)
3 ฟุต	=	1 หลา
22 หลา	=	1 โซ่
10 โซ่	=	1 ฟารน
28 ฟารน	=	1 ไมล์
5280 ฟุต	=	1 ไมล์
1 จ้อย	=	3.6 ปอนด์
0.6 จ้อย	=	1 กิโลกรัม

60 จ้อย	=	100 กิโลกรัม
๑๐๐	=	๑๐๐
๑๐๐	=	๑๐๐

2) คติความเชื่อของชุมชนไทเหนือ หรือ ไตเหนือ

คติความเชื่อการเลือกทำเลที่ตั้งและการวางทิศของตัวเรือน

ชาวไทเหนือมีความเชื่อตั้งแต่กระบวนการขุดวางตอม่อฐานรากหรือขุดหลุมฐานเสา ซึ่งตามความเชื่อที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยการดูฤกษ์วันการขุดหลุมโดยอาศัยการดูฤกษ์วันตามคัมภีร์การดูฤกษ์ยามตามภาษาเรียกของคนเชียงตุงเรียกว่า "ปี่ปโหรา" และการดูฤกษ์ยามเพื่อการสร้างบ้านให้เป็นมงคลฤกษ์เรียกว่า "ตวยมื่อวันดี"

ภาพที่ 4.248 การอ่านฤกษ์ยามดีสำหรับการสร้างบ้าน
ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานยีหลอด บ้านเพยลุง เมืองเชียงตุง

ขั้นตอนการขุดหลุมฐานเสาความเชื่อด้านการขุดหลุมนั้นมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันคือทิศทางของการกองดินหลุมเสา ซึ่งตามความเชื่อแล้วจะอาศัยความเชื่อเรื่องนาค ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ การวางดินจากที่ขุดออกมาจากหลุมเสาจะขุดแล้วนำไปกองให้อยู่ในตำแหน่งท้องนาขั้นตอนการยกเสาเอก(วันปักเสา)การยกเสาเอกปกติจะใช้การดูฤกษ์วัน โดยอาศัยปฏิทินวันดี ขนาดของบ้านไทเหนือมีการกำหนดขนาดของบ้านไทเหนือมีการกำหนดขนาดด้วยจำนวนชื่อ และตั้ง ซึ่งโดยปกติขนาดทั่วไปของบ้านไทเหนือจะมีจำนวน 4 ชื่อ และเสามีจำนวน 8 ต้นซึ่งการนับจำนวนเสาจะนับเฉพาะจำนวนเสาหลักซึ่งรับน้ำหนักถ่ายจากตั่ง

การกำหนดพื้นที่ภายในบ้านไทเหนือ มืองค์ประกอบของจำนวนห้องภายในบ้านจะประกอบด้วย ห้องนอนพ่อแม่ ห้องนอนลูกผู้ชาย ห้องนอนลูกผู้หญิง ห้องโถงหรือ(กลางเฮิน)

คติความเชื่อการดูฤกษ์ยามวันขึ้นบ้านใหม่^๘

ใช้การดูฤกษ์ยามโดยอาศัยการดูปี่ปโหรา ประกอบกับ ปฏิทินฤกษ์ยามหรือตวยมื่อวันดี โดยพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ โดยถือฤกษ์เอาของมงคลสามารถสรุปได้ดังนี้

^๘สัมภาษณ์นายหนานยีหลอด บ้านเพยลุง เมืองเชียงตุง สาธารณะรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

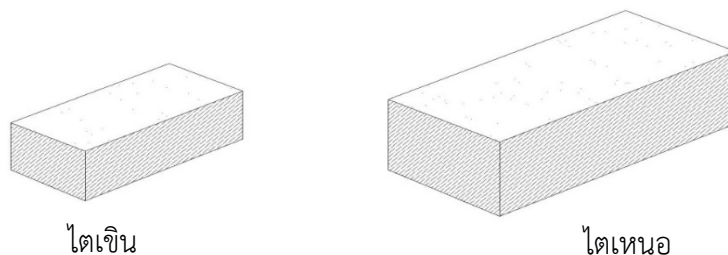
วันอาทิตย์	= ให้นำ เสื้อผ้า โภชนาอาหาร นำขึ้นก่อน
วันจันทร์	= ให้นำเอาอาสนะพระสงฆ์และพานเงิน พานทองขึ้นนำก่อน
วันอังคาร	= ให้นำเอาอาสนะ เสื้อ. สาด และห่อเงิน ห่อทอง นำขึ้นบ้านก่อน
วันพุธ	= ให้นำข้าวปลาอาหารให้คนแก่รับประมาณ 7 คน. พ่อแม่เจ้าของเรือน และให้ผู้หญิงถือแก้วทองเหลืองเดินนำขึ้นบ้าน
วันพฤหัสบดี	= ให้อาบน้ำ สระผม และนำดอกสีขาวและแกงใส่หม้อถวายพระก่อนขึ้นบ้าน
วันศุกร์	= ให้เดินวนรอบบ้าน 3 รอบ แล้วเอาหน่อกล้วย หน่ออ้อย พร้อมหม้อข้าวสารนำขึ้นบ้านก่อน
วันเสาร์	= ให้เงินแก่เด็ก จำนวน 3 คน หรือ 7 คน แล้วนำเอาอัญมณีเดินขึ้นบ้าน

ภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมด้านวัสดุการก่อสร้างอาคาร

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเรือนพักอาศัยแบบเรือนประเพณีแบบดั้งเดิม จากการสำรวจพบว่า มีอยู่ 2 ประเภท ประกอบด้วย อิฐ และไม้

อิฐ หรือเรียกว่า หมากุด (มะกุด) ในภาษาไทยถิ่น สามารถทำได้ 2 ชนิด คือ อิฐดิบ และอิฐสุกซึ่งมีส่วนผสมในการทำอิฐที่ต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ อิฐดิบ มีส่วนผสมประกอบด้วย ดินภูเขา ฟางข้าว และน้ำ เหยียบให้เข้ากันนำไปเข้าแบบพิมพ์ หรือ “เป้ง” ซึ่งมีขนาด 4”x9” และทำการอัดดินขึ้นรูป นำเอาดินดิบที่ปั้นขึ้นรูปแล้วนำไปตากแดดและอย่างน้อย 3 วัน จึงสามารถนำไปใช้งานได้ ส่วนอิฐสุก เป็นอิฐที่ผ่านกระบวนการเผาด้วยความร้อน มีทั้งนำไปก่อสร้างผนังบ้านและนำไปก่อเป็นผนังของบ่อน้ำ ก็จะมีขนาดเท่ากันแต่น้ำหนักเบากว่าและอิฐที่นำไปใช้ในการสร้างผนังบ่อน้ำจะมีลักษณะโค้งเพื่อเข้ารูปแบบทรงกลมตามรูปแบบผนังบ่อน้ำ

อิฐดิบที่ใช้สำหรับทำผนังบ้านดินซึ่งเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของหมู่บ้านไต่เหนือ จะมีขนาดใหญ่กว่าอิฐดิบที่ใช้ในบ้านไต่เงิน ซึ่งมีคุณสมบัติในการเป็นกำแพงรับน้ำหนักจากหลังคาของบ้าน จะมีขนาดใหญ่กว่าบ้านไต่เงิน ซึ่งขนาดของอิฐดิบในหมู่บ้านไต่เหนือจะมีขนาด 5”x11”x6” มีส่วนผสมมาจากดินแดงภูเขาและฟางข้างหันฝอย ประมาณ 2” และอิฐสุกขนาด 4”x8”x5”

ภาพที่ 4.249 การเปรียบเทียบขนาดอิฐบ้านไต่เงินและไต่เหนือ

ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานยี่หลอด บ้านเพยลุง เมืองเชียงตุง

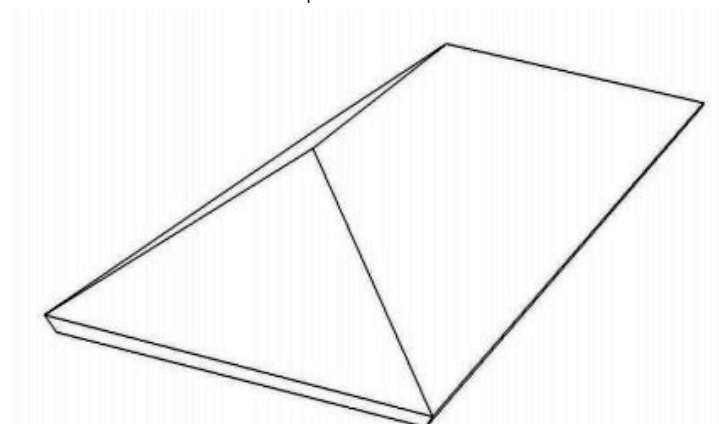
ในด้านวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านไทเขินอีกหนึ่งชนิดคือ ไม้ จะมีการใช้ขนาดของไม้ที่เป็นมาตรฐาน ดังนี้

เสาหลักของบ้าน = 8"x8" (8 ปะเหละ)

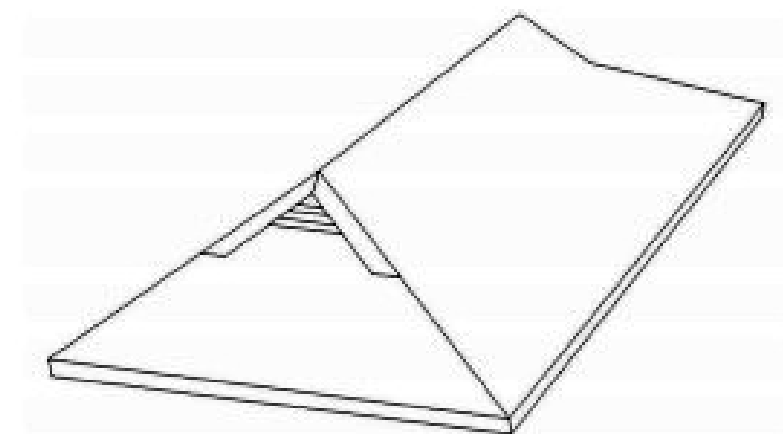
อะเส ซื่อ = 6"x8"

พื้นไม้/ผนังไม้ = 8"

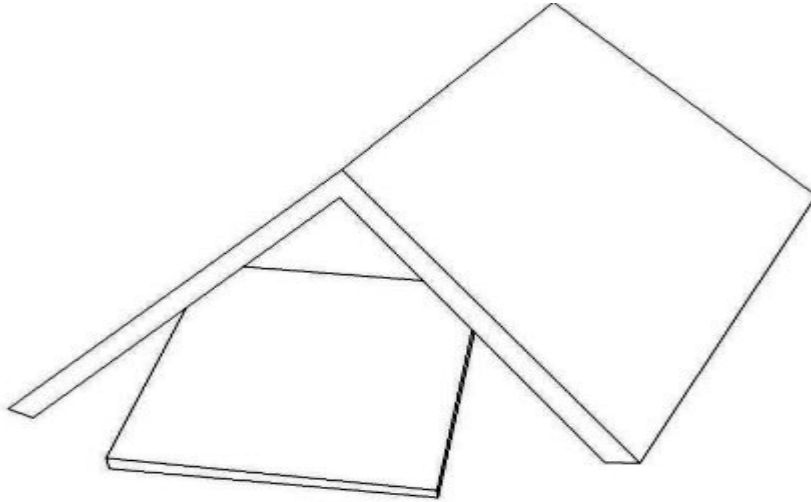
จากการศึกษาและสำรวจ พบว่าเรือนพักอาศัยในกลุ่มชาติพันธุ์ไทเหนือ ไทเขิน ไทลอย และไตลื้อ มีรูปแบบของหลังคาที่คล้ายคลึงกัน มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน อีกทั้งมีชื่อเรียกองค์ประกอบของเรือนที่คล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 4.250 รูปแบบหลังคาเรือนแบบเอือนแหวตัน หรือ จอมจุ
ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานโหลง บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 4.251 รูปแบบหลังคาเรือนแบบเอือนแหวโก้ง
ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานโหลง บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 4.252 รูปแบบหลังคาเรือนแบบเอือนหลังคาแฉับนกกวัก
ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานยี่หลอด บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง

2) คติความเชื่อของชุมชนไตยวน หรือ ไตโยน

ความเชื่อเรื่องฤกษ์มงคล เดือนมงคล และวันมงคล

ในกลุ่มของชาติพันธุ์ไตยวนในการศึกษาคั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูลจากการกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่บ้านดอนเฟือง เมืองไชยบุรี สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว และกลุ่มไตยวนในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า มีลักษณะความเชื่อและภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมที่ส่งต่อกันอย่างเห็นได้ชัด ทั้งเรื่องของฤกษ์งามยามดี (ฤกษ์มงคล) และความเชื่อด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การขุดหลุมวางฐานรากของเสาเรือน จนถึงขึ้นบ้านใหม่⁹

การนับเอาเดือนมงคลมีการนับตามสูตรหลายสูตร สามารถสรุปได้ดังนี้

เดือนเกียง เดือน 5 เดือน 9 = วันเสียวันอาทิตย์กับ วันจันทร์

(จอมเซ อังคาร)

เดือนยี่ เดือน 6 เดือน 10 = เสียวันอังคารจอมเซ จันทร์

เดือน 3 เดือน 7 เดือน 11 = วันเสีย วันเสาร์ และวันพฤหัสบดี จอมเซ ศุกร์

เดือน 4 เดือน 8 เดือน 12 = วันเสียวันพุธ วันศุกร์ จอมเซ พฤหัส

ทั้งนี้ เดือนเกียง หรือ เดือน 1 เริ่มนับตามปีปฏิทินของไทย คือเดือนพฤศจิกายน

ในขั้นตอนของการก่อสร้างเรือนพักอาศัย ในทุกขั้นตอนมีการดูฤกษ์ยามเพื่อความ เป็นสิริมงคลโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

วันอาทิตย์ ห้ามขุดหลุมวางเสาเรือน

วันจันทร์ ห้ามเดินทางออกนอกเรือนตน

วันอังคาร ห้ามสร้าง หรือ ทำ ห้องครีว หรือครีวไฟ

⁹สัมภาษณ์นายดา ปัญญาทอง บ้านดอนเฟือง แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วันพุธ	ห้ามยกเสาเอก ปกบ้าน แป้งเฮือน (ห้ามสร้างที่อยู่อาศัย)
วันพฤหัสบดี	ห้ามเข้าป่าตัดไม้
วันศุกร์	ห้ามตากที่นอน เอาฟูกนอนตากแดด
วันเสาร์	ห้ามปลุกนา ไถนา

ความเชื่อเรื่องการสร้างเรือน

ขนาดของตัวเรือนมีความเชื่อในการกำหนดขนาดของเรือน โดยการเลือกใช้วิธีการกำหนดจำนวนเสาจำนวนเท่าใด ขึ้นอยู่เจ้าของบ้านและปู่จ่าน(เจ้าพิธีผู้เคยบวชเรียน)ซึ่งใช้วิธีการนับจำนวนเสาเปรียบเทียบกับกรรวยเรียงผ่านคร่าวค้ำกลอน และการนับตามสูตร และการนับเสาเรือนวนตามเข็มนาฬิกา ตั้งแต่ 1-7 และวนจนไปถึงเสาเรือนที่เป็นมงคล ซึ่งการนับตามขนบธรรมเนียมนี้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทำให้มีทั้งสูตรการนับแบบ 7 และ แบบ 8 ตามแต่ที่ได้มีการรำเรียนศึกษามาจาก ครูบาอาจารย์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สูตรนับแบบ 7 ¹⁰

ต้นที่ 1 นำบ่อแก้วกินเย็น	= เป็นมงคล
ต้นที่ 2 ฝั้นยืนอยู่พื้นกลาง	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 3 ละเอือนหางผามควาย	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 4 หยิบถูลายใส่เงินย่อย	= เป็นมงคล
ต้นที่ 5 ปั้นข้าวอ้อยปั้นผี	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 6 อยู่สุสดีกุ่มเฒ่า	= เป็นมงคล
ต้นที่ 7 ละปูเฒ่าเฝ้าเฮือน	= ไม่เป็นมงคล

สูตรนับแบบ 8 ¹¹

ต้นที่ 1 นำบ่อแก้วกินเย็น	= เป็นมงคล
ต้นที่ 2 ฝั้นยืนกินจ้าง	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 3 อยู่หางกอยตาย	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 4 หยิบถูลายใส่เงินย่อย	= เป็นมงคล
ต้นที่ 5 ตำอ้อยตำผ้อยเสียผี	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 6 เอาเศรษฐีแตนลูก	= ไม่เป็นมงคล
ต้นที่ 7 ผูกเจ้าแตนเมือง	= เป็นมงคล
ต้นที่ 8 แสนบุญเรื่องกำฟ้า(ฟ้า)	= เป็นมงคล

¹⁰สัมภาษณ์พ่อนานใจสมองดี บ้านแม่ใจเหนือ ต.เวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่

¹¹สัมภาษณ์พ่อนานเสาร์เมืองมา บ้านแม่มาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 4.253 การอ่านปี่ปสา การคำนวณสูตรเสาเรือน

ที่มา : สัมภาษณ์นายหนานยี่หลอด บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง

ขั้นตอนของการก่อสร้างบ้านตามคติของชาวไทยวน คล้ายคลึงกับกลุ่มไทยวน หรือคนเมืองในพื้นที่ล้านนา หรือภาคเหนือของประเทศไทย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ในพื้นที่ของการก่อสร้างเรือนเดิม หรือ พื้นที่ที่จะใช้ในการก่อสร้าง มีพิธีสุุดอน เพื่อล้างความไม่เป็นศิริมงคล ปรับสภาพพื้นที่ทางความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ใหม่ เหมาะสมแก่การปลูกบ้านสร้างเรือนในขั้นตอนก่อนการเลือกพื้นที่นี้อาจมีการเสี่ยงทายเลือกเอาทำเลที่ตั้งของเรือน แต่ในบางพื้นที่ใช้ความเชื่อในการเลือกพื้นที่ตั้งดังนี้เช่น ไม่เป็นพื้นที่ บวกควายเก่า(สถานที่เลี้ยงสัตว์) ไม่เป็นพื้นที่แบ่งหลองข้าว (สถานที่เดิมของยั้งฉางข้าว)เชื่อว่า “ตุ้ข้าว” หรือ ยั้งฉาง เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีเทวดาอารักษ์ปกปักรักษาเป็นพื้นที่มงคลที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ จึงมีความเชื่อในการที่จะไม่ปลูกบ้านทับพื้นที่นี้โดยมีกุสโลบายของคำว่า “ซิด” หรือความเป็น”อมงคล”
2. ก่อนการทำพิธีชุดหลุม มีการทำพิธีทางความเชื่อ คือ พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเป็นศิริมงคล บอกกล่าวเทวดาเจ้าที่
3. การชุดหลุมเสา ในอดีตเนื่องจากเป็นเสาเรือนซึ่งมีการใช้เสาไม้เป็นเสาของเรือน ดังนั้นขั้นตอนของการชุดหลุมเสาจึงมีการเตรียมเสาเรือนที่จะนำมาใช้ วางไปพร้อมกับหลุมของเสาเรือน ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงมีความเชื่อในด้านทิศทางการวางกองดิน (จี๋ช่วย) ที่เกิดขึ้นจากการชุดหลุมเสาสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

เดือน 12 และเดือน ยี่ (เดือน 1) และเดือนเกียง (เดือน 2) ให้ชุดหลุมทางทิศใต้และเอากองดินไว้ทางทิศใต้ และหันหัวเสาไปยังทิศอาคเนย์

เดือน 3 เดือน 4 และเดือน 5 ชุดหลุมทางทิศตะวันตกก่อนแล้วจึงกองดินไว้ทางทิศตะวันตก โดยหันปลายเสาเอาไว้ทางทิศเหนือ

เดือน 6 เดือน 7 และเดือน 8 ชุดหลุมเสาทางทิศเหนือก่อนแล้วจึงเอาดินกองไว้ทางทิศเหนือ

เดือน 9 เดือน 10 และเดือน 11 ขุดหลุมเสาทางทิศตะวันออก และให้เอาดินไว้ทางทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ)

และเพื่อความมั่นคงของการอยู่อาศัย ความอยู่ดีมีสุข ชาวไทยวนมักจะใช้ใบไม้ที่มีชื่อที่มีความเป็นสิริมงคลมาใส่บริเวณกันหลุมของเสา เช่น ใบหนุน (ขนุน) ใบเต้า ใบยม (มะยม) เป็นต้นในอีกด้านหนึ่ง มีการถือเอาวันเป็นสำคัญในการกำหนดสิ่งมงคลที่จะนำมารองกันหลุมเสา เช่น

วันอาทิตย์ที่	= หินขาว
วันจันทร์	= ผ้าขาวรอง
วันอังคาร	= น้ำอ้อยแฉ่น
วันพุธ	= เอาดอกไม้สีขาวรอง
วันพฤหัสบดี	= เอาแก้ว (ลูกแก้ว)
วันศุกร์	= เอาใบจั่วรอง
วันเสาร์	= เอาใบข้าวรอง

4. การยกเสาเอก ในขั้นตอนนี้จะเลือกเอาเสาเอกบริเวณทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นเรือนนอนของพ่อหรือแม่ที่อาวุโสที่สุดในบ้าน

ในอดีตบ้านของชาวไทยวนส่วนใหญ่ใช้วัสดุที่นำมาก่อสร้างบ้าน คือ ไม้ส่วนใหญ่ ซึ่งในด้านการคัดเลือกนำเอาไม้มาสร้างบ้านพบว่ามีเชื่อซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ห้ามนำเอาไม้ที่มีแสงตะวัน หรือ แสงอาทิตย์ลอดผ่านกลางลำต้น ในที่นี้หมายถึงต้นไม้ที่มีลักษณะสองง่าม หรือลำต้นแยกตรงกลางลำ
2. ห้ามนำเอาไม้ที่มีการแยงลงบนผิวน้ำ ซึ่งหมายถึงไม้ที่อยู่ริมตลิ่งน้ำที่มีเงาพาดลงไปใต้น้ำ
3. ห้ามนำเอาต้นไม้ที่มีจอมปลวกขึ้นอยู่บริเวณลำต้นมาสร้างบ้าน
4. ห้ามเอาไม้ที่มีฟ้าผ่ามาก่อน มาสร้างบ้าน

ความเชื่อเรื่องการขึ้นบ้านใหม่

ภายหลังการก่อสร้างบ้านเสร็จจึงถึงพิธีการขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในการขึ้นบ้านใหม่ก็ต้องถือเอาวันมงคลตามการอ่านพิสสาของการดูฤกษ์มงคล และในขั้นตอนนี้ก่อนการนำเข้าของขึ้นมายู่บนบ้านหลังใหม่นั้น มีความเชื่อในด้านการนำเอาของมงคลและความเป็นมงคลอื่นๆ ซึ่งการเข้าอยู่บ้านใหม่ต้องเข้าอยู่ตั้งแต่เวลา 9.00-12.00 การขึ้นบ้านใหม่ นับเอาตะวันขึ้น(พระอาทิตย์ขึ้น) จนถึงเที่ยงถ้าเลยเวลา 13.00 น.หรือ บ่ายโมงเป็นต้นไป จะนับเป็นเวลาใหม่ และถือเป็นวันใหม่จะเป็นการเล่ยฤกษ์มงคล สรุปได้ดังนี้

1. ให้เอาหมอนึ่งข้าว ไผ่ใส่ข้าว และกระบุงหอบข้าวเปลือกและข้าวสารขึ้นก่อน
2. การเตรียมดอกไม้ธูปเทียน

3. เหล้าขาว 1 ขวด
4. เอาเงินใส่ถุงย่าม และเมื่อขึ้นบ้านให้เอาถุงไปมัดกับเสาเอก
5. การเดินขึ้นบ้านมีพิธีถาม
 คนถาม = มาจากไหน
 คนตอบ = ลูกไกลมา มาขออยู่ศาลาหลังนี้เป็นอันดีอันงาม
 คนถาม = ถ้าจะมาอยู่จริง ก็ไม่ต้องเป็นข้าววัด ไม่เป็นฝีกะ ฝีสือ คนธาตุ ก็อนุญาตให้
 เข้ามาอยู่ วันนี้งานดีแล้ว ยามไหนก็ไม่เท่าวันนี้ งานดีแล้ว
6. สิ่งของมงคลที่นำขึ้นบ้านเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคล ตามความเชื่อของคนไทย
 สามารถสรุปโดยแบ่งเป็น 2 แนวคิด ได้ ดังนี้

แนวความคิดการขึ้นเรือนโดยใช้ทิศ

ขึ้นเรือนทางด้านทิศตะวันออก เอาพระพุทธรูปนำขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางด้านทิศเหนือ เอาแม่ม้ายขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางทิศใต้ เอาแมวขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เอาขวดเหล้าขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เอาคู่บ่าวสาวขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เอาน้ำมันมนขึ้นก่อน
 ขึ้นเรือนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เอาเสื้อผ้าของใหม่นำขึ้นก่อน

แนวความคิดการขึ้นเรือนโดยใช้วัน

วันอาทิตย์ ทานข้าวให้อิ่มก่อนขึ้นบ้านใหม่
 วันจันทร์ เอาของหอมนำขึ้นก่อน
 วันอังคาร เอาน้ำใส่ไหนำขึ้นก่อน
 วันพุธ เอาข้าวเปลือกนำขึ้นก่อน
 วันพฤหัสบดี เอาดอกไม้หอมนำขึ้นก่อน
 วันศุกร์ เอาดอกไม้สีขาวนำขึ้นก่อน
 วันเสาร์ ทำตัวให้เมื่อยโกรธแล้วค่อยเดินขึ้นบ้านใหม่

7. การแบ่งพื้นที่ทำทางเข้าบ้าน ให้ชักเชือกตามความยาวของพื้นที่ดินหน้าบ้านแล้วแบ่ง
 เชือกออกเป็น 5 ส่วน แล้วแบ่งหักออก 3 ส่วน ให้ส่วนที่เหลือ 2 ส่วนแบ่งเป็นทางเข้า
 บ้าน

4.7.2 ความสัมพันธ์ของคติความเชื่อที่มีผลต่อสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของเรือนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทพบว่า แนวคิดของการสร้างคติความเชื่อส่วนใหญ่สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนสังคมเกษตรในการศึกษาครั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.2 สรุปแนวคิดด้านความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรม

ที่	กลุ่มชาติพันธุ์ ไท	ลักษณะของความเชื่อ	ผลต่อการสร้างงาน สถาปัตยกรรม
1	ไทลื้อ	มีความผูกพันกับความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นอย่างมาก เนื่องจากก่อนการรับเอานับถือผีอย่างเหนียวแน่นมาก่อนที่จะได้รับพระพุทธศาสนา	ก่อนการสร้างบ้านเรือนมีพิธีเลี้ยงผี และมีศูนย์รวมใจของหมู่บ้านที่เรียกว่าใจบ้าน มีพิธีเลี้ยงผี เช่น ผีเมือง ผีเฮือนหรือผีปู่ย่า ผีฝ่าย ผีฟ้า ผีไร่ผืนนา เป็นต้น การกำหนดขนาดของเรือนใช้รูปแบบตามประเพณีของชาวไทลื้อ โดยมีองค์ประกอบของเรือนที่คล้ายคลึงกันทั้งหมดในชุมชน
2	ไทเขิน	มีความผูกพันกับวิถีเกษตรกรรมและสังคมแบบชุมชนเกษตร	การกำหนดที่ตั้งของงานสถาปัตยกรรมใช้วัตถุดิบทางการเกษตรเป็นพืชเสี่ยงทาย เช่น การใช้ข้าวเปลือกเสี่ยงทายการหาตำแหน่งที่ตั้งของการสร้างเรือนขนาด ทิศหัวนอนของเรือนจะถูกกำหนดโดยการถือเอาทิศเบื้องสูง เช่น ทิศที่มีภูเขาขนาดใหญ่เป็นทิศหัวนอนของเรือน การกำหนดขนาดของเรือน ใช้ “ปีปโหรา” และการดูฤกษ์ยามด้วย “ตวยม้อวันดี”
3	ไทเหนือ/เหนือ	เป็นชาติพันธุ์ไทที่ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบที่ราบสูงแบบจีน และมีการอพยพมาจากประเทศจีน ขนบธรรมเนียมและความเชื่อยังคงนับถือผีบรรพบุรุษ	การสร้างสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลแบบบ้านจีน มีลักษณะชั้นเดียว ไม่เกิน 2 ชั้น มีทั้งหมด 4 ชื่อ และมีเสาไม่เกิน 8 ต้น ใช้วัสดุที่หาง่ายเช่น ดิน และไม้บางส่วนในการก่อสร้างอาคาร

ที่	กลุ่มชาติพันธุ์ ไต	ลักษณะของความเชื่อ	ผลต่อการสร้างงาน สถาปัตยกรรม
			การเลือกที่ตั้งเรือน การขุดหลุม ฐานราก การกำหนดขนาดของ เรือน เหล่านี้ใช้ความเชื่อตาม ตำราฤกษ์ยามยามดี เรียกว่า “ปีป โหรา” และการดูฤกษ์ยามด้วย "ตวยมือวันดี"
4	ไต่ยวน	มีความผูกพันกับความเชื่อเรื่อง “ผี” และศาสนาพุทธ การสร้าง งานสถาปัตยกรรมยังคงใช้เรื่อง ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล และไม่เป็นมงคลเป็นตัวควบคุม การสร้างสถาปัตยกรรม	การเลือกที่ตั้งเรือน การขุดหลุม ฐานราก การกำหนดขนาดของ เรือน เหล่านี้ใช้ความเชื่อตาม ตำราฤกษ์ยามยามดี เรียกว่า “ปีป สา” เป็นเครื่องมือทางความเชื่อใน การกำหนดรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมเช่น การนับขนาด จำนวนเสาโดยกำหนดเอาการนับ ตามความเชื่อเรื่องความเป็น มงคลของบ้าน การกำหนดวัน มงคลต่างๆ

ที่มา : จากการวิเคราะห์

การใช้คติความเชื่อในแต่ละชาติพันธุ์ของไทกลุ่มต่างๆ การสืบทอดคติความเชื่อใช้วิธีการเล่าสืบทอดกันมาโดยอาศัยความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นตัวกำหนดความผิด ชอบ และความเป็นมงคลต่อการสร้างเรือน และในบางกลุ่มไต ใช้การจดบันทึกลงบนกระดาษและใบสา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางของการสร้างงานสถาปัตยกรรม อิทธิพลของการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจึงถูกส่งต่อให้กับคน 2 กลุ่ม กลุ่มแรกในทางด้านความเชื่อ คือ ผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ หนาน หรือ ปู่จ่าน ซึ่งในที่นี้หมายถึงผู้ที่เคยบวชเรียนมา และมีการศึกษาทางด้านตำราความเชื่อมาก่อน เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมและกำหนดขนาดของสถาปัตยกรรมมากที่สุด ซึ่งจะเป็นคนบอกถึงความเป็นมงคลในด้านต่างๆ แก่ผู้จะสร้างงานสถาปัตยกรรม

อีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้สร้างงานสถาปัตยกรรมโดยตรง คือ กลุ่ม ช่าง ซึ่งในกลุ่ม ไต่ยวน เรียกว่า สล่า เป็นผู้ที่น่าเอาคติความเชื่อมาผสมผสานให้เกิดตัวสถาปัตยกรรมโดยตรง และเป็นผู้ใช้งานเบื้องต้นในการนำเอาความเชื่อมาใช้ในการสร้างงานสถาปัตยกรรม

4.7.3 ความสัมพันธ์และความแตกต่างของการใช้วัสดุในการก่อสร้าง

จากการศึกษาในการใช้วัสดุที่นำมาใช้ในการก่อสร้างของเรือนพักอาศัยในกลุ่ม เอือน ไต กลุ่มต่างๆ สามารถวิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ตารางที่ 4.3 สรุปแนวคิดด้านความเชื่อที่ส่งผลต่อการใช้วัสดุในการก่อสร้าง

ที่	ชาติพันธุ์ไต	วัสดุที่	อิทธิพลทางความเชื่อ	อิทธิพลทางประเพณีและวัฒนธรรม
1	ไตลื้อ	ไม้	มีการเคารพ นับถือผี มีการบวงสรวงผีก่อนการเริ่มก่อสร้าง การตัดไม้	อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบเขตนาวและร่อนขึ้น มีหลังคาชั้นและชายคาลาดคลุมต่ำ ลักษณะช่องเปิดน้อย เพื่อแก้ปัญหาความหนาวเย็น อาคารพื้นยกสูง
2	ไตซิ่น	ไม้	มีการเคารพ นับถือผี มีการบวงสรวงผีก่อนการเริ่มก่อสร้าง การตัดไม้	อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบเขตร่อนขึ้น เรือนมีหลังคาชั้น ลักษณะช่องเปิดน้อย มีขานแดด
3	ไตเหนือ / ไตเหนือ	อิฐดิน (หมากอุด)	ไม่มี	อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบจีน อาคารใช้ดินดิบ มีขนาดความหนามาก เป็นวัสดุธรรมชาติ ช่องเปิดน้อยมาก
4	ไตหรอย	ไม้	มีการเคารพ นับถือผี มีการบวงสรวงผีก่อนการเริ่มก่อสร้าง การตัดไม้	อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบเขตนาว มีช่องเปิดผนังน้อย
5	ไตยวน	ไม้	มีการเคารพ นับถือผี มีการบวงสรวงผีก่อนการเริ่มก่อสร้าง การตัดไม้ มีความเชื่อในการคัดเลือกไม้ที่เป็นวัสดุนำมาก่อสร้าง	อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบเขตร่อนขึ้น เรือนมีหลังคาชั้น มีหลังคาหลายหลังในอาคารเรือนหลังเดียว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

ในการสำรวจเก็บข้อมูลและศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนใต้จำนวน 15 หลังที่คัดเลือกเป็นตัวแทนจาก 10 ชุมชนใน 3 ประเทศตามขอบเขตของการศึกษาตามโครงการวิจัยนี้ และได้รายงานผลการศึกษาในบทที่ 4.3 – 4.5 แล้ว ประกอบกับการสังเกตเรือนหลังอื่นๆที่อยู่ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงในการสำรวจเบื้องต้นเพื่อคัดเลือกชุมชนและเรือนสำหรับทำการศึกษา นั้น ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรือนและองค์ประกอบอื่นๆในบริเวณบ้านและความสัมพันธ์ สอดคล้องและแตกต่างของเรือนเหล่านี้ในพื้นที่ต่างๆในโครงการ ดังนี้

302

การเลือกทิศทางการวางตัวเรือนนอน โดยพิจารณาแนวจั่วหรือแนวสันหลังคาของเรือนหลัก เป็นประเพณีนิยมที่มาจากความเชื่อ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับชาวล้านนา(ไทยวน) และชาติพันธุ์ไทอื่นๆจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ที่วางแนวจั่วหรือสันหลังคาขวางตะวัน หน้าจั่วหันสู่ทิศเหนือหรือใต้แล้ว การวางตัวเรือนหลักในเรือนที่สำรวจทั้ง 15 หลัง จะเห็นว่า เรือนที่สำรวจเก็บข้อมูล ใช้การวางตัวเรือนให้แนวจั่วเรือนหลักขวางตะวันเป็นส่วนใหญ่ในไทยและลาว มีเพียงเรือนนางนวลที่บ้านแก่น แขวงไชยบุรีเพียงหลังเดียวที่ไม่เป็นไปตามประเพณีดังกล่าว แต่ยึดเอาที่ว่างของแปลงที่ดินที่ยาวตั้งฉากกับทางสัญจรในหมู่บ้านเป็นหลัก คือวางตามแนวแปลงที่ดิน จึงกลายเป็นการวางเรือนแนวสันหลังคาของเรือนหลักหันตามแนวออกตก หรือวางตามตะวัน

ส่วนเรือนที่สำรวจในกลุ่มเมืองเชียงตุงนั้น พิจารณาได้ว่าส่วนใหญ่จะยึดแนวทางเดียวกันในการวางเรือนหลัก คือวางให้แนวสันหลังคาหันตามแนวเหนือใต้ แต่ไม่ได้วางตามแนวเหนือใต้แบบเคร่งครัดนัก ยังพิจารณาแนวน้ำไหลหรือทางสัญจรในหมู่บ้านประกอบด้วย ทำให้แนวสันหลังคาเบี่ยงเบนไปจากแนวเหนือใต้ไปบ้าง แต่ชาวบ้านยังคงเรียกว่าเป็นทิศเหนือทิศใต้ ยกเว้นเรือนนายใจยังบ้านหนองเงินเพียงหลังเดียว ที่วางเรือนตามตะวัน หันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันออก โดยไม่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง ทั้งทางสัญจร ทางน้ำไหล หรือขนาดรูปร่างของแปลงที่ดิน จึงอาจเป็นปัจจัยอื่นอีกที่มีผลต่อการวางเรือน ซึ่งต้องศึกษาต่อไป

พอจะสรุปได้ว่าการวางทิศทางของเรือนของกลุ่มที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด เป็นแบบเดียวกัน คือ เป็นแบบประเพณี จะวางเรือนให้สันหลังคาของเรือนหลักขวางตะวัน หน้าจั่วหันหน้าสู่ทิศเหนือหรือใต้ ส่วนน้อยที่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง มีผลให้การวางเรือนต่างออกไป

ส่วนองค์ประกอบในผังบริเวณนั้น องค์ประกอบสำคัญคือยั้งข้าว ที่มีชื่อเรียกเฉพาะถิ่นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกัน ชาวล้านนาหรือไทยวน ตลอดจนชาติพันธุ์ทั่วไปในล้านนาเรียก “หลองข้าว” ไตจีนเรียก “เยข้าว” อีสานและลาวเรียก “เล้าข้าว” เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอดีตต่อเนื่องถึงปัจจุบันที่ยังคงมีจำเป็นอยู่ในหลายพื้นที่ เอาไว้เก็บข้าวไว้ใช้กินตลอดปี กรณีมีมากได้ข้าวมาก ก็จะขาย เก็บไว้แค่พอใช้กินได้ใน 1 ปี โดยหลังจากเกี่ยวข้าวได้มาแล้ว ก็จะนำขึ้นเก็บในยุ้ง แบ่งออกมาครั้งละไม่มากนักเพื่อนำมาตำหรือเอาไปสีให้ได้ข้าวสารมาใช้กิน เมื่อข้าวสารหมด ก็จะแบ่งข้าวเปลือกจากยุ้งลงมาอีก เรือยไปจนถึงฤดูทำนาปีใหม่ ถ้าในยุ้งยังมีเหลือ ก็จะขาย การมีและใช้งานยั้งข้าวในการเก็บข้าวเปลือกไว้กินหรือขายนั้น แบ่งได้เป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

ลักษณะที่ทำเป็นเรือนโดด แยกต่างหากจากเรือนใหญ่ ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะที่พบทั่วไปในล้านนา หรือแม้แต่ภูมิภาคอื่นในไทย เช่น อีสานหรือภาคกลาง เป็นผลจากความเชื่อเรื่องผี ลักษณะนี้ในไทยพบที่บ้านนายสนิท บ้านตืด บ้านนายเทศและบ้านนางเอี้ยคำที่บ้านศรีดอนชัย ในเมียนมาร์พบที่บ้านนางเปียง นายสามแปง นางอามทิพย์ และนายใจยัง ที่เชียงตุง รวม 7 หลัง

ลักษณะที่ทำเป็นเรือนแยก แต่เชื่อมกับเรือนใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะของไตลื้อ ในไทยพบที่บ้านนางแสงดา บ้านธาตุสบแวน และนายอ่อน บ้านฟ้าสีทอง นายอินทรและนายเจริญและเรือนไม้

แบบประเพณีหลังอื่นๆในบ้านตึ๊ด ในเมียนมาร์พบที่บ้านนางหลี่ที่เชียงตุง ในลาวพบที่บ้านนายแปง บ้านดอนเฟื่อง รวม 8 หลัง

ลักษณะที่ไม่ทำเรือนหลวงข้าว แต่เก็บข้าวเปลือกไว้ภายในเรือน ในเมียนมาร์พบที่บ้านนายสามแปง บ้านเพยลู่ ในลาวพบที่บ้านนายอ่อน บ้านดอนเฟื่องและนางนวล บ้านแก่น รวม 3 หลัง

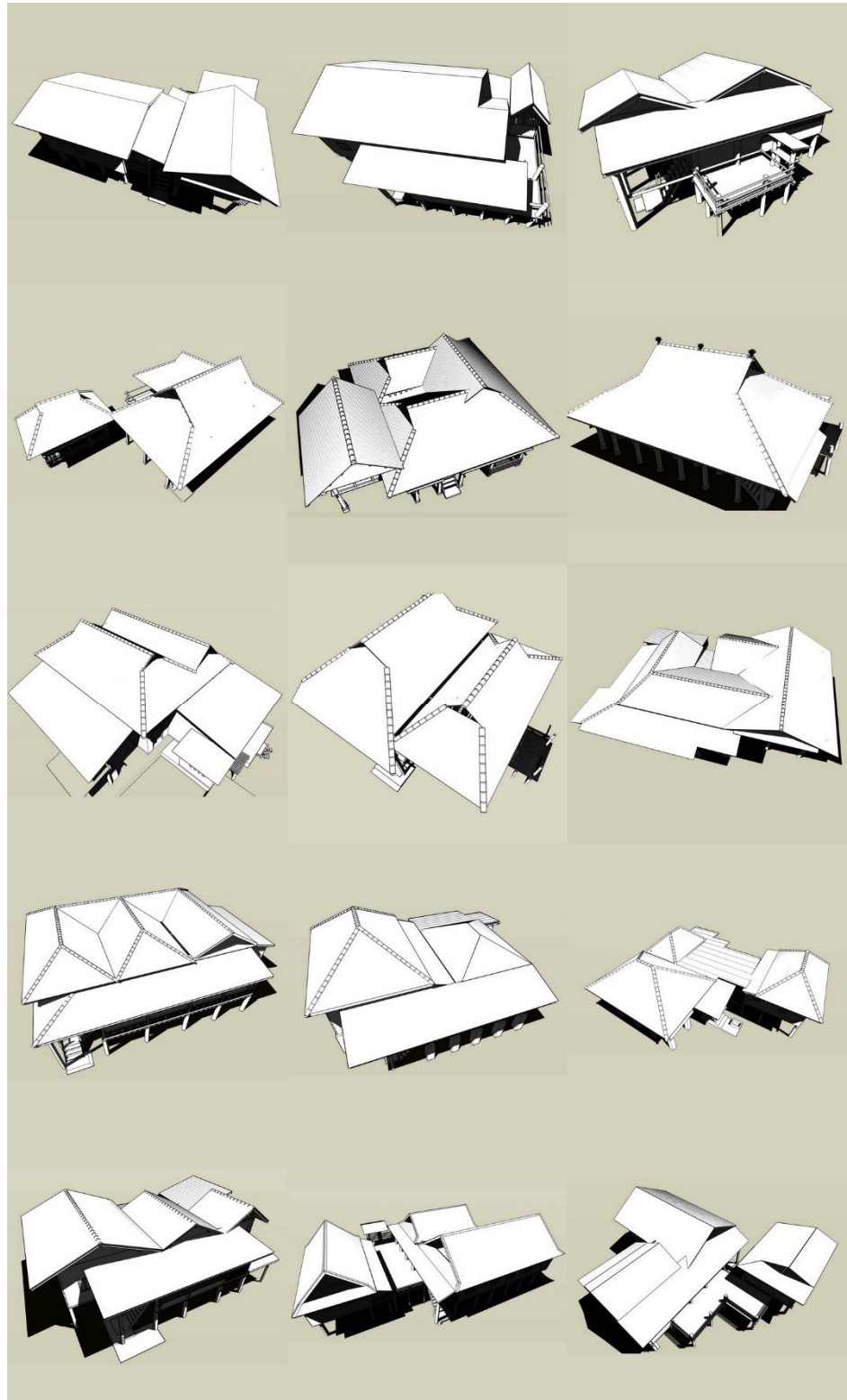
ข้อสังเกตคือชาวไตยวนหรือคนเมืองที่อาศัยในเขตจังหวัดน่าน รวมทั้งที่บ้านตึ๊ด ไม่นิยมแยกเรือนหลวงข้าวออกจากเรือนใหญ่ อาจเป็นเพราะการมีชาวไตลื้อหรือเชื้อสายชาวไตลื้ออยู่ในเขตจังหวัดน่านเป็นจำนวนมาก อาจมีส่วนที่เป็นอิทธิพลทางความคิดหรือความนิยมการสร้างเรือนหลวงข้าวให้เชื่อมกับเรือนใหญ่เหมือนชาวไตลื้อ

องค์ประกอบอื่น ได้แก่ บ่อน้ำ แปลงผัก คอกเลี้ยงสัตว์ และอื่นๆนั้น เป็นองค์ประกอบรองที่ไม่ได้มีทุกหลัง มีตามความต้องการหรือความจำเป็นตามวิถีชีวิตของแต่ละบ้าน

4.8.2 เปรียบเทียบรูปแบบเรือน

การศึกษาเปรียบเทียบจากผลการสำรวจพบว่า มีลักษณะร่วมที่สำคัญที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกันของประเพณีการปลูกเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไต ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อ ประเพณีนิยม วิถีชีวิต วัสดุท้องถิ่น ตลอดจนลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศ ดังนี้

1. เป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงจนดูคล้ายเรือนสองชั้น ใต้ถุนโล่ง
2. ส่วนใหญ่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาแบบพื้นเมือง มีกลุ่มย่อยคือกลุ่มพะเยา มุงด้วยแป้นเกล็ดไม้ (เรือนนายอ่อน บ้านฟ้าสีทองเปลี่ยนจากแป้นเกล็ดไม้เป็นสังกะสีแล้ว) และกลุ่มลาว มุงด้วยหญ้าคา (เปลี่ยนจากหญ้าคาเป็นสังกะสีแล้ว)
3. รูปทรงหลังคาส่วนใหญ่เป็นจั่วผสม และมีบางส่วนเป็นจั่ว และปั้นหยา แต่นำเอาหลังคาจั่วผสมหรือปั้นหยาหลายอันมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นรูปทรงต่างๆ แต่หลังคาของกลุ่มเชียงตุงนั้น มีความเป็นรูปทรงแบบโบราณมากกว่า ทรงสูงกว่า องศาหลังคามากกว่าเรือนในไทย ระบบโครงสร้างหลังคาใกล้เคียงกัน แต่เรือนในไทยดูสมัยใหม่กว่า ใช้ไม้ขนาดเล็กและจำนวนน้อยกว่า มีความประณีตด้วยเครื่องมือช่างที่ทันสมัยกว่า
4. วัสดุก่อสร้างใช้ไม้เป็นหลัก ทั้งเสา คาน ตง พื้น ฝา และโครงหลังคา มีกลุ่มย่อยคือกลุ่มเชียงตุง ส่วนหนึ่งใช้ผนังดินดิบรับน้ำหนัก ตามข้อได้เปรียบของวัสดุในพื้นที่ กับกลุ่มบ้านตึ๊ดที่มีเสาชั้นใต้ถุนเป็นเสาก่ออิฐฉาบปูนแบบโบราณ ส่วนเสาชั้นบนเป็นไม้
5. บันไดทางขึ้นเรือนถูกทำไว้ภายนอกเรือน เห็นได้ชัดจากภายนอก มีหลังคาคลุม ทั้งใช้ชายคาของเรือนหลักคลุม และการทำหลังคาสำหรับคลุมหลังคาชั้นโดยเฉพาะ

ภาพที่ 4.255 รูปทรงหลังคาบ้าน 15 หลัง

4.8.3 เปรียบเทียบผังพื้นเรือน

การศึกษาเปรียบเทียบจากผลการสำรวจพบว่า เรือนที่ทำการสำรวจทั้งหมด ประกอบด้วย พื้นที่ว่างบนเรือนที่ถูกกำหนดหน้าที่ต่างๆ ใกล้เคียงกันทุกแหล่ง การจัดวางตำแหน่งใกล้เคียงกัน แต่รูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศที่ต่างกันออกไป ดังนี้

เริ่มจาก **บันไดทางขึ้นทางลงเรือน** บันไดทางขึ้นเป็นส่วนแรกของการเข้าถึงเรือน เพราะทำได้ด้านหน้าบ้านภายนอก ประเพณีนิยมในการทำบันไดเรือนไว้นอกเรือน เป็นลักษณะร่วมที่ทุกกลุ่มทำเหมือนกัน ความแตกต่างอยู่ที่การทำบันไดทางลงด้านหลังเรือน ซึ่งนิยมกันในล้านนา พบการทำบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลังเรือนแบบนี้แค่หลังเดียวที่บ้านนางแสงดา บ้านธาตุสบแวนเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การทำบันไดทางขึ้นเรือนเพียงแห่งเดียวด้านหน้าเรือน เป็นลักษณะร่วมของเรือนที่ทำการสำรวจใน 3 ประเทศในโครงการวิจัยนี้ ถัดจากบันไดทางขึ้นจะเป็นพื้นที่**ชาน**(มีหลังคาคลุม) หรือ**นอกชาน** (ไม่มีหลังคาคลุม) ออกเสียงว่า “จาน” เป็นพื้นที่โล่งหรือกึ่งเปิดโล่ง เชียงตุงเรียก “นอกเต็น” ถัดไปเป็น “เต็น” พื้นที่ใช้งานเอนกประสงค์ อยู่หน้าห้องนอนและมีประตูถึงกัน เต็นนี้มีรูปแบบที่แตกต่างกันสำหรับเรือนในไทยกับในเมียนมาร์ เต็นในไทยจะเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง ไม่ปิดล้อมทุกด้าน อาจจะปิดสองหรือสามด้าน แต่ในเมียนมาร์ อากาศหนาวเย็นกว่า อุณหภูมิจะลดลงต่ำกว่า 10 องศาเซลเซียสในฤดูหนาว เต็นจึงต้องปิดล้อมได้เพื่อป้องกันความหนาว ทั้งเอาคร่าวไฟและแม่เตาไฟอยู่ภายในให้พื้นที่ต่อเนื่องกันให้อุ่นจากเตาไฟช่วยเพิ่มอุณหภูมิภายในเรือน ในฤดูอื่นจึงออกมาใช้พื้นที่จานหรือนอกเต็นแทน เพราะได้แสงธรรมชาติและโปร่งโล่งสบายกว่า

ถัดจากเต็นเป็นส่วนท้ายในสุดของเรือน เป็นพื้นที่**ส่วนนอน** เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุด มักทำฝาผนังไว้ มีช่องประตูเข้าออก ตำแหน่งและความสัมพันธ์ของชาน เต็น กับห้องนอนนี้ กลุ่มลาวจะจัดเรียงที่แตกต่างออกไป ในเรือน 3 หลังที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูล รวมทั้งหลังอื่นๆ ที่สังเกตเห็น จะพบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยเหล่านี้แตกต่างไปเล็กน้อยคือ จากบันไดทางขึ้นเรือนสู่ชานหรือนอกชาน ต่อไปที่เต็นซึ่งเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่งเหมือนเรือนในไทย จากเต็น ผ่านประตูเข้าสู่พื้นที่ปิดล้อมภายในเรือน พื้นที่นี้ถูกแบ่งเป็นสองส่วนตามยาว ด้านซ้ายซึ่งต่อเนื่องจากเต็นผ่านประตูเป็น**โถง** ใช้งานเอนกประสงค์ ด้านขวาเป็น**ส่วนนอน** กันไว้ด้วยฝาหรือผ้าม่าน ส่วนโถงและส่วนนอนนี้ยาวตลอดความยาวของเรือน ส่วนที่มีความแตกต่างกันมากที่สุดบนเรือนคือ**ส่วนครัวไฟ** กลุ่ม**เชียงตุง**นั้น**ฮ้องไฟ** หรือพื้นที่ทำอาหารนั้นจะอยู่รวมหรือต่อเนื่องกับเต็น เป็นพื้นที่ต่อเนื่องไม่มีฝาผนัง แต่อยู่เยื้องไปด้านข้างส่วนนอน (เรือนนางเปียง บ้านยางเกียง) หรืออยู่ด้านข้างเต็นก่อนส่วนนอน (เรือนนางหลี่ บ้านเลน เรือนนางอามทิพย์ บ้านปางล่อ) มีเรือนนายสามแปง บ้านเพยลุงเพียงหลังเดียวที่ต่อเติมสร้างครัวไฟอยู่ระดับดินด้านหน้าเรือน กลุ่ม**พะเยา**ทั้ง 2 หลังนั้น สร้างครัวไฟไว้เป็นเรือนแฝดกับเรือนนอน กลุ่ม**ศรีดอนชัย** 2 หลังนั้น มีครัวไฟอยู่บนเรือนเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับโถงกลางเรือน กลุ่ม**บ้านตีดัน** อยู่ด้านในสุดของเรือนเหมือนเฮือนบะเก่าของคนเมือง(ไถยวน) กลุ่ม**ไชยบุรี**นั้น ทำเป็นครัวไฟหลังเล็กแยกจากเรือนใหญ่ อยู่ด้านหน้าเรือนใหญ่ แล้วเชื่อมกันด้วยเต็นและชาน เฉพาะเรือนนางนวล บ้านแก่นัน ครัวไฟมีเต็นขนาดใหญ่อยู่หน้าครัวไฟด้วย

ส่วนนอกชานหรือชานที่ไม่มีหลังคาคลุมนั้น มีหรือเคยมีในเรือนเกือบทุกหลังทุกกลุ่มที่ทำการสำรวจ แต่ตำแหน่งและลักษณะการใช้งานแตกต่างกันบ้าง กลุ่ม**เชียงใหม่**นั้น นอกชานใช้สำหรับซักล้าง จึงมักจะอยู่ต่อเชื่อมกับฮ้องไฟ กลุ่ม**ไชยบุรี**นั้น นอกชานใช้เป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนครัว จึงมีส่วนที่ทำหน้าที่ซักล้างไปด้วย กลุ่ม**บ้านดัด**นั้น นอกชานใช้เป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนครัว เช่นเดียวกับกลุ่ม**ไชยบุรี** แต่ไม่ใช่ซักล้าง ปัจจุบันทุกหลังทำหลังคาคลุมพื้นที่ส่วนนี้หมดแล้ว เพื่อไม่ให้ไม้ผุ และปรับเปลี่ยนเป็นการใช้สอยภายในเรือนคล้ายเต็นหรือโถง ส่วนเรือนนายเจริญ และนายสนิท บ้านดัดนั้น ไม่มีนอกชาน มีชานในร่มด้านหน้าและหลังเรือน และใช้ชานด้านท้ายเรือนใกล้ครัวไฟเป็นที่ซักล้าง กลุ่ม**พะเยา**นั้น มีนอกชานเป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนยั้งข้าวและใช้ส่วนหนึ่งของนอกชานใกล้เรือนครัวเป็นที่ซักล้าง กลุ่ม**ศรีดอนชัย**ทั้ง 2 หลัง ไม่มีนอกชาน มีแต่ชานในร่มด้านหน้าเมื่อขึ้นจากบันได กับด้านหลังใกล้ครัวไฟและใช้เป็นที่ซักล้าง

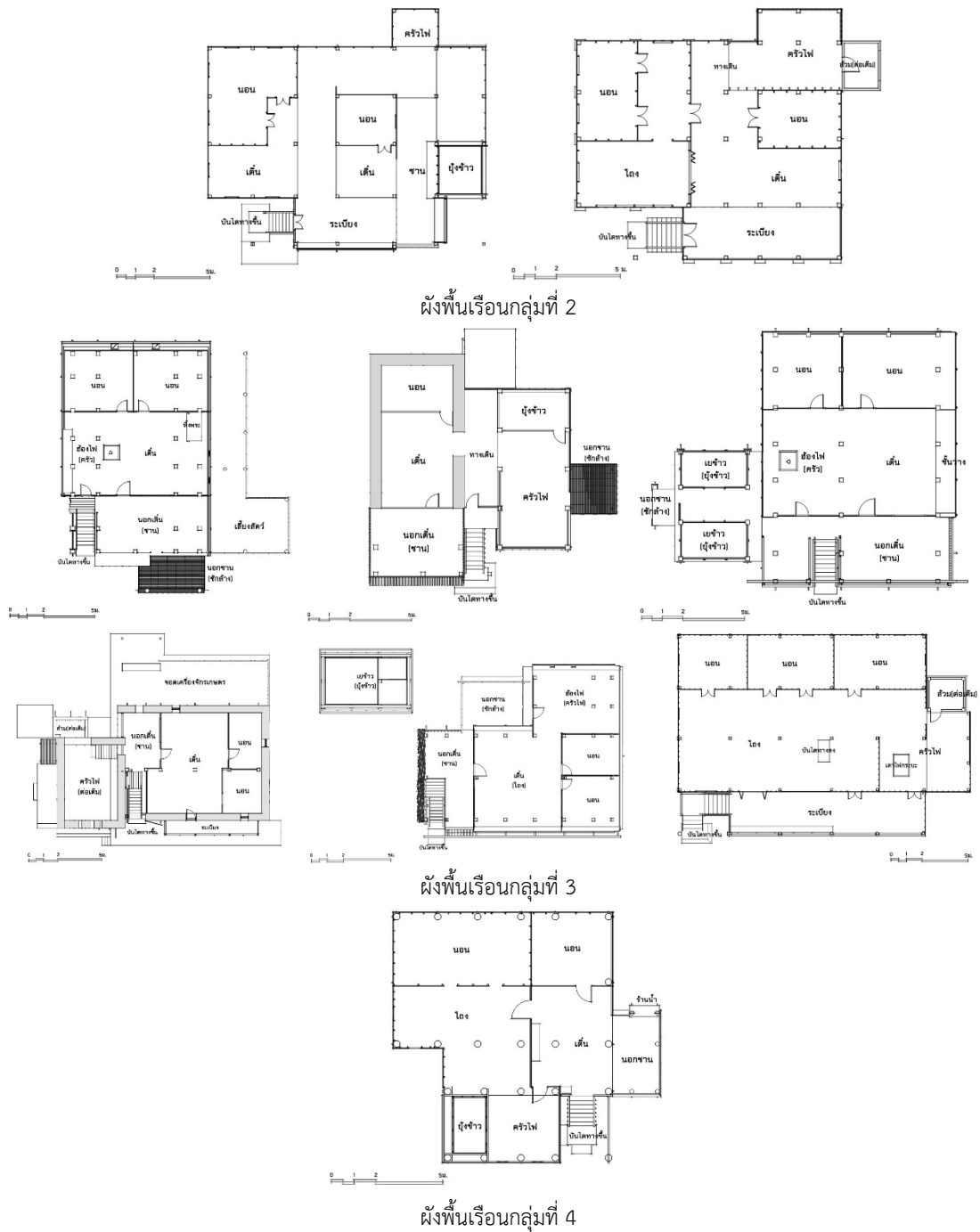
จึงพอจะสรุปได้ว่า ถ้าพิจารณาที่ผังพื้นเรือน การจัดวางพื้นที่ใช้สอยบนเรือน ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีนิยมและลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศแล้ว จะสามารถแบ่งกลุ่มของเรือนใต้ที่ทำการสำรวจออกเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่มใหญ่ กับ 1 กลุ่มย่อย ดังนี้

ผังพื้นเรือนกลุ่มที่ 1

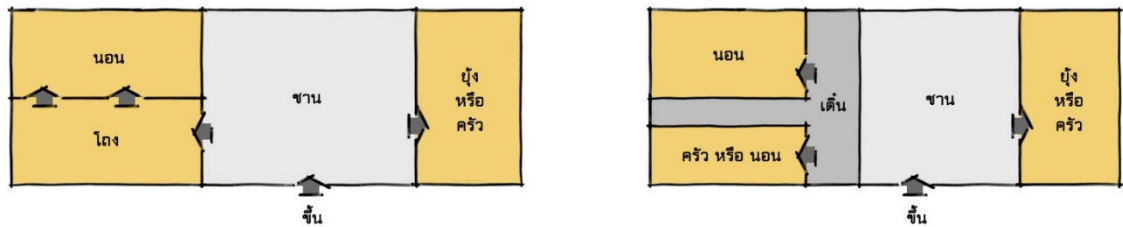
1. **กลุ่มเรือนชาน** คือ การทำเป็นเรือน 2 หลังเชื่อมกันด้วยชาน ประกอบด้วยเรือนใหญ่ซึ่งเป็นเรือนนอน กับเรือนรอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นเรือนยั้งข้าว และเรือนครัวไฟ ได้แก่ กลุ่มพะเยาทั้ง 2 หลัง กลุ่มบ้านดัด 1 หลัง (เรือนนายอิน) (รวมอีก 4 หลังที่ไม่ได้ทำการสำรวจ) และกลุ่มไชยบุรี 2 หลัง (นายอ่อนและนางนวล) รวม 5 หลัง
2. **กลุ่มเรือนบะเก่าล้านนา** คือ มีผังพื้นคล้ายเรือนบะเก่าของชาวล้านนา คือ มีผังเป็นแบบเรือนแฝด มีทางเดินผ่านกลางจากหน้าไปหลังเรือน มีชาน เต็น นอน ท้ายสุดเป็นครัวไฟและพื้นที่ซักล้าง ได้แก่ กลุ่มบ้านดัด 2 หลัง (นายเจริญและนายสนิท) รวม 2 หลัง

3. กลุ่มไต้เขินเชียงตุง คือ มีผังคล้ายเขื่อนบะเกาของชาวล้านนา แต่ย้ายตำแหน่งของครัวไฟออกมาอยู่ร่วมกับเต็นหรืออยู่ด้านหน้า ได้แก่ กลุ่มเชียงตุงทั้ง 5 หลัง กลุ่มศรีดอนชัย 1 หลัง (นางแอ้นคำ) รวม 6 หลัง
4. ไม่เข้ากลุ่มใด คือ มีผังเรือนใหญ่เหมือนกลุ่มไชยบุรี แต่สร้างยั้งข้าวไว้ชิดเรือนใหญ่ พื้นที่เชื่อมถึงกัน มีพื้นที่ครัวอยู่ที่เรือนยั้งข้าวนี้ ได้แก่ เรือนนายแบ่ง จำนวน 1 หลัง

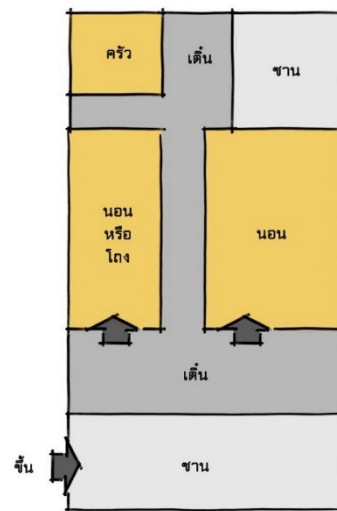

ภาพที่ 4.256 ผังพื้นเรือน 15 หลังแบบต่างๆของเขื่อนไต้ที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูล

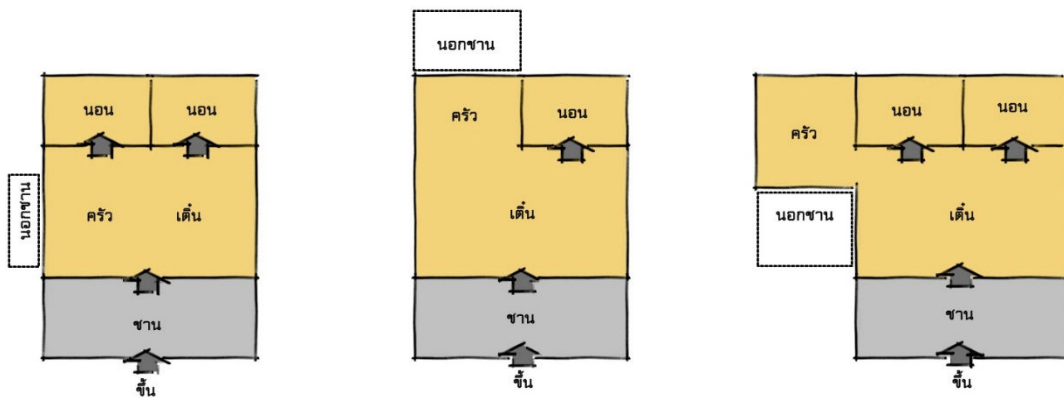
ทั้งนี้ จากการสังเกตเรือนหลังอื่นในแหล่งเดียวกันที่ไม่ได้ทำการสำรวจ ก็จะเป็นลักษณะที่คล้ายกัน จึงสามารถสรุปเป็นโครงผังได้ดังนี้

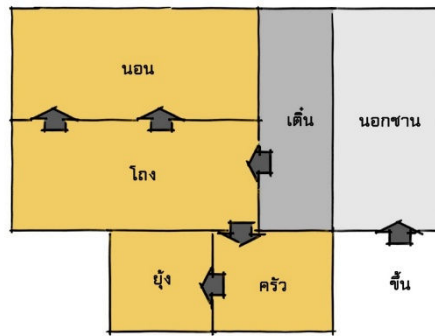
กลุ่มที่ 1 เรือนชาน

กลุ่มที่ 2 เขื่อนบะเก่าล้านนา

กลุ่มที่ 3 ไตเงินเชียงตุง

กลุ่มที่ 4

4.8.4 เปรียบเทียบวัสดุ รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้าง

วัสดุหลักในก่อสร้างเป็นไม้ แต่ไม่ใช่ข้อพิจารณาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพราะเป็น วัสดุธรรมชาติที่เป็นข้อได้เปรียบของชุมชนในภูมิภาคนี้ ที่หาได้ทั่วไป ทำงานง่าย แข็งแรงทนทาน และมีรูปร่างตามธรรมชาติที่เป็นท่อนยาว เหมาะสำหรับนำมาใช้โดยการแปรรูปได้ง่าย แต่รูปแบบการใช้ไม้ กับโครงสร้าง นำมาพิจารณาความเชื่อมโยงสอดคล้องได้ในบางอย่าง ที่สำคัญและเห็นได้ชัดเจนที่สุดในความแตกต่างคือการ**ตั้งเสาไม้บนก้อนหิน**ไม่ฝังดินของกลุ่มเชียงตุง เดิมใช้ก้อนหินจากธรรมชาติ ปัจจุบันจะมีหินตัดขายเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือแท่งคอนกรีตขาย ใช้ทั้งเรือนใหญ่และเรือนยั้งข้าว เว้นไว้แต่นอกชานที่ใช้ซีกล่าง จะใช้เสาฝังดิน เพราะจะมีน้ำจากการซีกล่างตกลงมาเป็นประจำ จะทำให้ดินอ่อนและอาจทำให้หินและเสาทรุดตัวได้ โดยที่เรือนในไทยและลาวไม่ทำ จะขุดหลุมฝังเสาลงดินเพื่อให้เสาดังอย่างมั่นคง แต่ทำให้ดินเสาผุได้ การ**ตีไม้คร่าวฝา**เรือนยั้งข้าวไว้ด้านนอกเพื่อรับแรงดันของข้าวที่เก็บไว้ภายในหรือใช้ภาชนะไม้ไผ่สานยัดด้วยมูลวัวควาย ลักษณะนี้ทำเหมือนกันทุกพื้นที่

ระบบคาน ตง พื้นในกลุ่มเชียงตุง มีการใช้วัสดุและรูปแบบแตกต่างจากกลุ่มในไทยและลาว คือ การใช้ตงไม้ไผ่ พื้นปากไม้ไผ่ การใช้ตงไม้จริงแต่ต้นนอน ไม่ตีตงเหมือนในไทยและลาว นอกจากนี้ ยังนิยมปูพื้นด้วยเสื่อผิวไม้ไผ่ทับอีกชั้นหนึ่ง

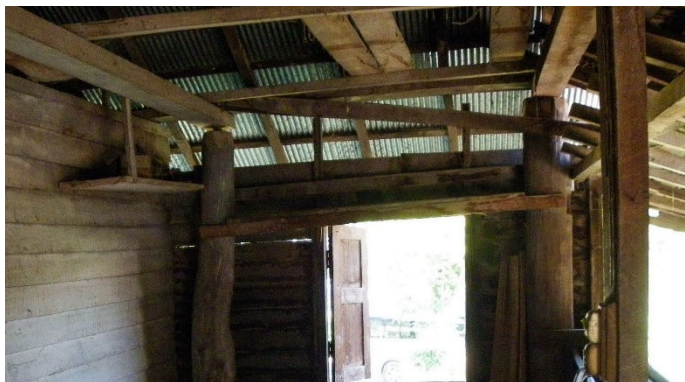
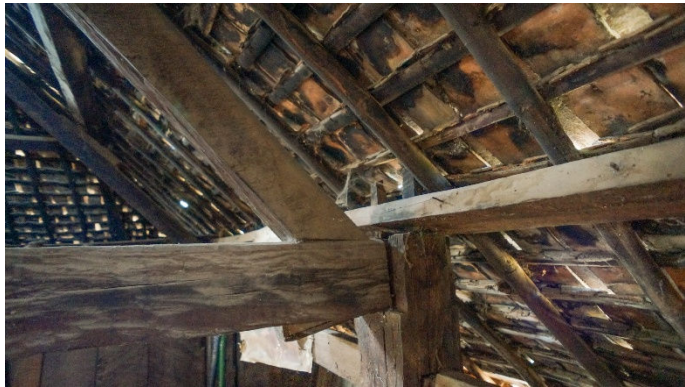
ระบบชื้อ แป๊ะ(อะเส) และ**โครงหลังคา** มีความแตกต่างกันที่การวางชื้อและแป๊ะ ในเชียงตุงและไชยบุรี ชื้อแป๊ะจะวางแนวนอนด้วยการเจาะรูสวมเข้ากับเดือยหัวเสา(เรือนไทยเดิมภาคกลางเรียกหัวเทียน) ส่วนในไทยจะตีแนวตั้งยึดติดหัวเสาด้านข้างเป็นส่วนใหญ่ ในการสำรวจครั้งนี้ พบที่เรือนนางแสงดาและนายอ่อน เอือนได้ถือสองหลังที่พะเยาเท่านั้นที่ใช้เทคนิคนี้

1. แวง(คาน)ไม้จริง ตงไม้ไผ่ พื้นปากไม้ไผ่ที่
เฉียงตุง
2. เสาไม้ตั้งบนหินที่เฉียงตุง
3. ฝาเรือนยุงข้าวที่บ้านตีด ส่วนที่ใช้เก็บ
ข้าวเปลือกจะขัดเจนด้วยฝาเรือนที่ตีเอาไม้
เครือออกด้านนอกเพื่อรับแรงดันจาก
น้ำหนักข้าวภายใน
4. เรือนยุงข้าวที่บ้านฟ้าสีทอง ภาชนะสานด้วย
ไม้ไผ่ฉาบด้วยมูลวัวควาย

ภาพที่ 4.257 เทคนิคการก่อสร้างเฮือนไต

1. การต่อหัวเสา ชื่อ แป้
บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง
 2. การต่อหัวเสา ชื่อ แป้
บ้านแก่น แขวงไชยบุรี
 3. การต่อหัวเสา ชื่อ แป้
บ้านธาตุสบแวน พะเยา
 4. การต่อหัวเสา ชื่อ แป้
บ้านฟ้าสีทอง พะเยา
- รูปแบบที่ต่างจากเรือนไม้
ในไทยทั่วไป แต่เรือนไม้ในไทย
รุ่นเก่าจะใช้รูปแบบนี้ เป็นแบบ
โบราณ

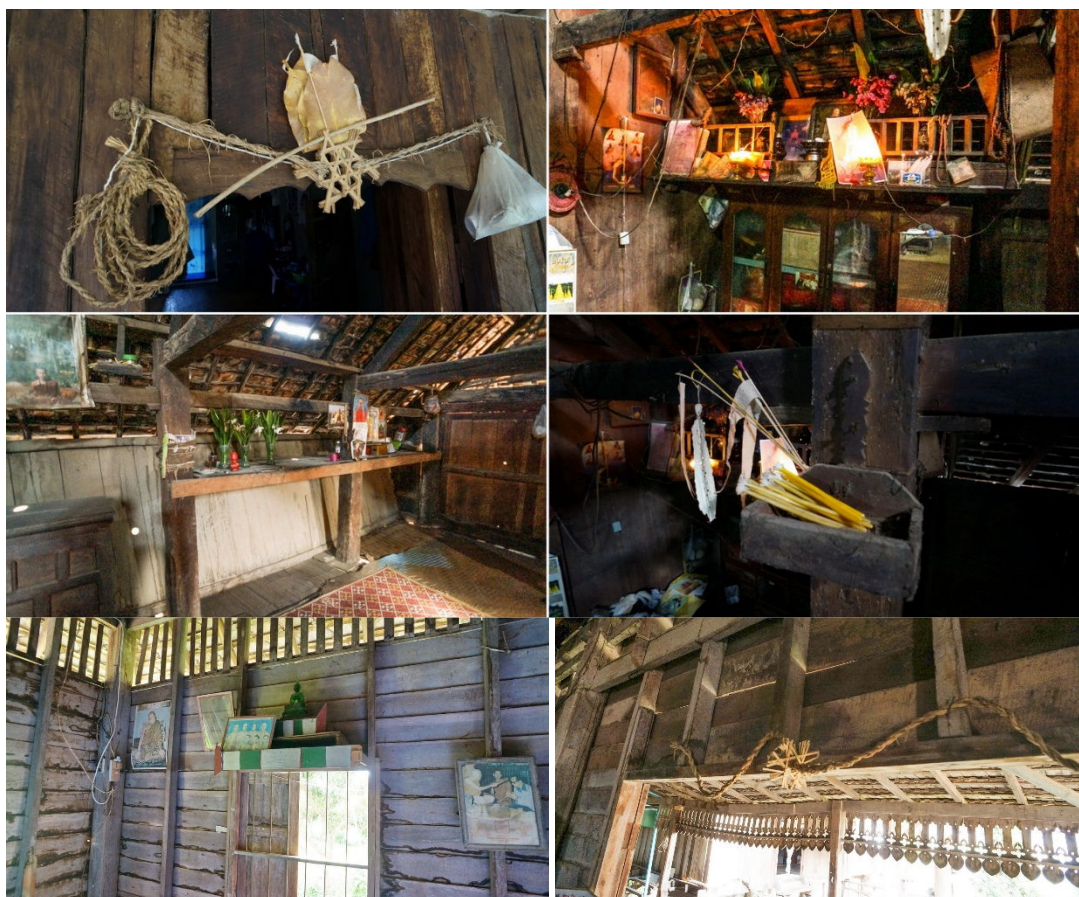

ภาพที่ 4.258 เทคนิคการต่อเสา ชื่อและแป้ (อะเส)

4.8.5 เปรียบเทียบเรื่องความเชื่อที่ปรากฏบนเรือน

เรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับการปลุกเรื่อนนั้นได้กล่าวไปแล้วในบทก่อน ในที่นี้จึงส่วนที่เหลือที่เกี่ยวข้องและการประดับตกแต่ง ในไทยและในเชียงตุง จะพบตั้งแต่ “ตะแหลว” สัญลักษณ์การป้องกันสิ่งอัปมงคลและอันตรายทั้งปวงที่เหนือประตูทางเข้า มี “หิ้งพระ” ในบริเวณเด่น ขนาดใหญ่ และตกแต่งอย่างสวยงาม แต่ต่างกันที่ไม่นิยมตั้งพระพุทธรูปหรือพระเจ้าเหมือนในไทย เพราะเห็นว่าพระเจ้านั้นอยู่ที่วัด (อรศิริและคณะ, 2548 : 32) บางหลังมีรูปถ่ายพระสงฆ์ แต่ส่วนใหญ่จะไม่มี จะมีเพียงแจกันประดับดอกไม้หรือไม้ใบสวยๆ เครื่องไหว้ บางหลังประดับด้วยเทียนไฟฟ้า

ในกลุ่มไชยบุรี จะพบ “ตะแหลว” ที่เหนือประตูทางเข้าเรือนเช่นกัน แต่ไม่พบหิ้งพระ ในเรือนทั้ง 3 หลังที่ทำการสำรวจ แม้จะถือพุทธ และมีวัดประจำชุมชน

ภาพที่ 4.259 ความเชื่อบนเรือน

ความนิยมประดับฝาเรือนบริเวณเด่นและนอกเด่นด้วยรูปถ่ายพระสงฆ์ รูปถ่ายบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว ผู้นำหรือบุคคลสำคัญ ตลอดจนพระบรมฉายาลักษณ์ แม้แต่กลุ่มเชียงตุง ยังมีพระบรมฉายาลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยและพระบรมวงศานุวงศ์ประดับอยู่ด้วยในบางหลัง นอกจากนี้ บางหลังยังประดับประดาเพิ่มเติมด้วยภาพวิวทิวทัศน์ หรือภาพอื่นๆที่สวยงาม

- 1.- 2. บ้านเพยลุง
3. บ้านปางลื้อ
4. บ้านหนองเงิน

ภาพที่ 4.260 การประดับฝาเรือนด้วยรูปถ่ายในเชียงตุง

ภาพที่ 4.261 การประดับฝาเรือนด้วยรูปถ่ายในไทย

4.8.6 การประดับตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม

ความนิยมประดับหรือตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม มีความแตกต่างกัน เป็นความนิยมหรือประเพณีที่สืบทอดกันในแต่ละพื้นที่ และไม่ได้ทั้งหมดของเรือนเหล่านี้ที่มีการประดับตกแต่งหลายหลังในการสำรวจครั้งนี้ ไม่พบการประดับตกแต่งเพื่อความสวยงามเลย เรือนนางแอ่นคำ บ้านศรีดอนชัย ตกแต่งราวบันได ชุ่มบันไดและแผงบังแดดเหนือระเบียงด้วยไม้ฉลุลาย เรือนนายเทศ บ้านศรีดอนชัย ตกแต่งราวบันไดและราวกันตกบริเวณระเบียงด้วยลวดลายที่ออกแบบขึ้นเพื่อความสวยงาม เป็นการตกแต่งบริเวณด้านหน้าทางขึ้นเรือนเพื่อให้ผู้ที่มาเยือนได้พบเห็นก่อนและเกิดความประทับใจ ส่วนหลังอื่นๆในไทยและในไชยบุรีไม่พบการประดับตกแต่ง ส่วนกลุ่มเชียงตุงนั้น ไม่มีการตกแต่งด้านหน้าทางขึ้นเรือน แต่จะตกแต่งหิ้งพระบริเวณเดินด้วยไม้ฉลุลายลงสีอย่างประณีตสวยงาม บ้านปางล้อ มีการตกแต่งกลางและปลายทั้งสองข้างของสันหลังคาด้วยต้นดอกเอื้อง ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อ

ภาพที่ 4.262 การประดับตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม

4.8.7 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของรูปแบบสถาปัตยกรรมเฮือนไต

จากการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว เราสามารถสรุปได้ว่า เรือนไม้แบบประเพณีที่ทำการสำรวจจาก 5 แหล่งใน 3 ประเทศในครั้งนี้ พบความเชื่อมโยงกันหลายด้านหลายมิติ แต่ไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดหรือทุกองค์ประกอบในทุกกลุ่ม เช่น

- รูปแบบโดยรวมเหมือนกันทุกกลุ่มคือเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง ปล่อยโล่ง ใช้งานในเวลากลางวันหรือใช้เก็บของ เลี้ยงสัตว์
- ผังพื้นเรือนที่เชียงตุงมีความคล้ายคลึงกับเรือนที่บ้านศรีดอนชัย (นางแอ่นคำ) และที่บ้านตืด คือมีระเบียบวิธีการวางพื้นที่ใช้สอยเป็นแบบเดียวกัน ใกล้เคียงกับเฮือนปะเก่าล้านนา เว้นแต่ตำแหน่งของครัวไฟ แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิอากาศ ผังพื้นเรือนบ้านตืดบางส่วน (นายอินและหลังอื่นๆ) มีความคล้ายคลึงกับเรือนที่ไชยบุรี เป็นแบบเรือนชาน
- รูปทรงหลังคามีความคล้ายคลึงกัน เป็นจั่วผสม แต่ไม่ทั้งหมด มีบางส่วนเป็นจั่ว บางส่วนเป็นปั้นหยา และที่เป็นจั่วผสมแบบเดียวกันก็ไม่ได้มีสัดส่วนเหมือนกันทั้งหมด เรือนที่เชียงตุงหลังคาสูงใหญ่คลุมต่ำ และองศาหลังคามากกว่าในไทย
- วัสดุผนังหลังคาใกล้เคียงกันทุกกลุ่ม แต่เดิมมี 2 ชนิด คือ กระเบื้องดินเผาพื้นเมืองที่เรียกว่าดินขอ กับหญ้าคา ปัจจุบันบางหลังเปลี่ยนเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนแล้ว
- เรื่องความเชื่อที่ปรากฏบนเรือนมีความสอดคล้องกันมากที่สุด คือ ส่วนใหญ่มีตาแหลวเป็นสิ่งป้องกันอัปมงคลและอันตรายที่เหนือประตูทางเข้า มีหิ้งพระที่เด่น และประดับฝาเรือนด้วยรูปพระ รูปบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนพระบรมฉายาลักษณ์ บุคคลสำคัญ และภาพสวยงาม
- การตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงามพบกลุ่มบ้านศรีดอนชัยนิยมตกแต่งด้านหน้าทางขึ้นเรือน คือ บันได ราวบันได ราวกันตก กลุ่มเชียงตุงนิยมตกแต่งหิ้งพระขนาดใหญ่

ความที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากวัฒนธรรมอันเดียวกันในมณฑลวัฒนธรรมนี้ ทำให้มีความสอดคล้องกันหลายประการ แต่ก็หลายประการที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตที่ต่างกันอันเนื่องจากถิ่นฐานที่ตั้ง ความเจริญ ภูมิอากาศ ฯลฯ ที่ต่างกันจากแหล่งที่ตั้งในต่างประเทศกัน เฮือนไตแบบประเพณีดั้งเดิมในไทยหลงเหลืออยู่น้อย ส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่เกิดจากแนวคิดหรือกระบวนการอนุรักษ์ เช่นที่เรือนนางแสงดา เรือนจำลองหรือเรือนที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบประเพณีที่บ้านธาตุสบแวน บ้านศรีดอนชัย แต่ในเชียงตุงและไชยบุรีนั้น ยังไม่มีแนวคิดด้านการอนุรักษ์ใดเข้าไปบริหารจัดการ หรือกระตุ้นสังคมชัดเจนนัก การคงอยู่ของเฮือนไตแบบประเพณีจึงเป็นไปโดยธรรมชาติ เพราะปัจจัยด้านลบต่างๆ เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุยังไม่เข้าไปถึงและส่งผลกระทบ มีความหนาแน่นของเฮือนไตแบบประเพณีมากกว่า ในชุมชนมีบรรยากาศแบบดั้งเดิม มีความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมากกว่าในไทยมาก

4.8.8 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไถลื้อสิบสองปันนา และเรือนไถแหล่งอื่นๆ

เรือนไถที่ศึกษาวิจัยในโครงการนี้ ประกอบไปด้วยกลุ่มของชาวไตจีน ชาวไตลื้อ และชาวไตยวน เมื่อนำไปเปรียบเทียบ หรือหาความเชื่อมโยงกับเรือนไถแบบดั้งเดิมที่เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานหรือมีความเป็นต้นแบบ หรือเป็นแหล่งใหญ่ที่เป็นที่รู้จัก คือ ไถลื้อในสิบสองปันนา ไตยวนที่เชียงใหม่ ได้ผลดังนี้

เรือนไถที่เชียงตุง มีรูปทรงหลังคา รูปทรงเรือน ตลอดจนเทคนิคการก่อสร้าง วัสดุก่อสร้าง โครงสร้างและกระเบื้องมุงหลังคา ใกล้เคียงกับเรือนไถลื้อในสิบสองปันนาและเขตรัฐฉานใกล้เคียงกัน ด้วยเพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใกล้ชิดกัน แต่มีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างกัน ตามลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมข้างเคียงที่ส่งผลถึง ดังนี้

- รูปทรงหลังคาเหมือนกัน คือเป็นแบบจั่วผสม ทรงสูง ทั้งชายคาต่ำ แต่เรือนไถเชียงตุงไม่ทำหลังคา 2 ตับ
- ไม่ทำไม้ปิดหน้าจั่ว(หน้าบัน) แต่จะเปิดโล่งเพื่อระบายอากาศจากภายใน
- ไม่ประดับตกแต่งหลังคาแบบจีน
- ช่องเปิดของอาคารมีมากกว่า ทำให้เรือนดูโปร่งกว่า เพราะสภาพอากาศไม่หนาวเย็นเท่าสิบสองปันนา ความจำเป็นในการป้องกันอากาศหนาวมีน้อยกว่า และต้องการการระบายอากาศในหน้าร้อนมากกว่า
- มีการใช้การก่อดินดิบเป็นส่วนโครงสร้างและไม่เป็นโครงสร้าง เป็นดินที่ขุดจากพื้นที่รอบๆหมู่บ้าน หรือในบริเวณบ้านตัวเอง ปั้นเป็นก้อน ตากให้แห้ง แล้วใช้ก่อโดยไม่เผา ปรากฏในเรือนประเภทเรือนไม้บ้านดินของเชียงตุง แต่ในสิบสองปันนาเป็นอิฐดินเผา

เรือนไถลื้อที่บ้านศรีดอนชัย ไม่มีความคล้ายหรือเหมือนกับไถลื้อในสิบสองปันนาเลย ทั้งรูปทรงเรือน รูปทรงหลังคา และองค์ประกอบตกแต่ง เว้นแต่การเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง ทั้งที่มีบรรพบุรุษมาจากเมืองอุเหนือ แคว้นสิบสองปันนา แต่มีอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นมาผสม ดังนี้

- ผังพื้นเรือนและรูปทรงเรือน รูปทรงหลังคาเป็นแบบเรือนสมัยกลางของล้านนา
- ไม่มีเตินอยู่ห้องนอนแบบล้านนา แต่มีระเบียงกึ่งเปิดโล่งมาใช้งานแทน
- บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือนและทำหลังคาคลุม เป็นแบบทั้งของล้านนาและไถลื้อสิบสองปันนา
- มีเตาไฟอยู่ในเรือนนอน ไม่แยกกันเหมือนเรือนปะกาแล่นนา เป็นแบบไถลื้อสิบสองปันนา
- ใช้เสาปูนหรือเสาไม้ฝังดินแบบล้านนา ไม่ตั้งบนหินแบบสิบสองปันนาหรือเชียงตุง

เอียนไต้ลื้อที่พะเยา เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับเรือนไททุกกลุ่ม แต่รูปทรงเรือนและหลังคาไม่เป็นแบบไต้ลื้อสิบสองปันนา แต่เหมือนกันเองในกลุ่มเอียนไต้ลื้อพะเยา ทั้งที่ยังหลงเหลือตัวเรือนอยู่ และที่ปรากฏในหนังสือ ตำรา แต่ตัวเรือนถูกรื้อลงไปแล้ว มีส่วนของไต้ลื้อสิบสองปันนาอยู่ในบางประการ ดังนี้

- เป็นทำเรือนแฝด แยกครัวไฟออกจากเรือนนอน ผังพื้นเรือนจึงเป็นแบบล้านนา ไม่เป็นแบบสิบสองปันนา แต่เป็นส่วนที่ดัดแปลงขึ้นภายหลัง เพราะจากเอกสารตำราเรือนไต้ลื้อที่พะเยาจะมีเตาไฟอยู่ในเรือนนอน เช่นเดียวกับไต้ลื้อสิบสองปันนา (อัน, 2532 : 87)
- ทำชานเชื่อมเรือนนอนกับเรือนยั้งข้าว ซึ่งเป็นแบบสิบสองปันนา ไม่เป็นแบบล้านนา ที่จะทำให้เรือนยั้งข้าวแยกเป็นเรือนโดด ไม่เชื่อมกันเพราะความเชื่อเรื่องผีเรือน
- เสาเรือนฝังดินแบบล้านนา ไม่ตั้งบนหินแบบไต้ลื้อสิบสองปันนาหรือไตเงินเชียงตุง

เอียนไตที่ไชยบุรี เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับไททุกกลุ่ม มีชาน บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน แต่รูปทรงเรือนและหลังคาไม่เป็นแบบไต้ลื้อสิบสองปันนา หรือไตลื้อในไทย ดังนี้

- เสาเรือนตั้งบนหินแบบไต้ลื้อสิบสองปันนา ไม่ฝังดิน แม้แต่เรือนที่บ้านแก่น ซึ่งเป็นไตยวน ก็ไม่ทำเสาฝังดินแบบไตยวนในไทย
- ไม่แยกเรือนยั้งข้าวออกเป็นหลังโดดจากเรือนนอน ซึ่งเป็นแบบไต้ลื้อสิบสองปันนา
- ผังพื้นเรือนนอนแบ่งพื้นที่ภายในออกเป็น 2 ส่วนซ้ายขวา ฝั่งซ้ายเป็นห้องโถง ฝั่งขวาเป็นส่วนนอน ใช้ผ้า màn หรือฝาไม้กั้นพื้นที่ 2 ส่วนนี้ ซึ่งเป็นรูปแบบร่วมของไต้ลื้อที่พะเยาและเรือนอีสานแบบเรือนแฝด

เอียนไตยวนที่บ้านตีด เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับไททุกกลุ่ม บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน แต่มีเอกลักษณ์ที่ต่างจากเรือนไตยวนที่อื่นๆบางประการ ทำให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของเรือนไม้บะเก่าบ้านตีด ดังนี้

- ใช้เสาก่ออิฐขนาด 50 – 60 ซม.รองรับตัวเรือน ใช้ปูนโบราณจากหินปูนและยางรัก ซึ่งจากเรือนไตยวนในแหล่งอื่นๆที่จะใช้เสาไม้ หรือเสาปูนแบบโบราณเสริมเหล็ก ที่เรียกว่าเสาสะตาย
- หลังคาทรงปั้นหยา ซึ่งไม่ได้เป็นแบบประเพณีล้านนา
- ทำชานเชื่อมเรือนนอนกับเรือนยั้งข้าว ซึ่งเป็นแบบไตลื้อ ไม่เป็นแบบไตยวนล้านนา อาจเป็นเพราะในพื้นที่จังหวัดน่าน มีชาวไตลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่เยอะ อาจทำให้ไตยวนเห็นเป็นแบบอย่างเรื่องการทำชานเชื่อมเรือนนอนกับเรือนยั้งข้าว เห็นเป็นความสะดวกจึงทำตาม

การบูรณาการองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว

ในการศึกษาวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรม เรื่องวิถีแห่ง “เฮือนโต” ในมณฑลอารยธรรมสองฝั่งโขงในครั้งนี้ เป็นการศึกษาทางสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นการเชื่อมโยงนำเอาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นทางสถาปัตยกรรม ที่เกิดขึ้นในวิถีทางวัฒนธรรม ในด้าน คติความเชื่อภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านงานสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะด้านที่พักอาศัย หรือ เรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ คือการเข้าถึง และเข้าใจในบริบทของการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นการเชื่อมโยงต่างๆ ดังนี้

5.1.1 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวชุมชน

ในการบูรณาการองค์ความรู้ด้านชุมชนเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมนั้น จะเป็นสี่ส้นของการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม เพราะชุมชนคือโลกแวดล้อมของสถาปัตยกรรม เป็นเหตุผลที่มา ที่มีติดมากกว่าความงามทางกายภาพ เมื่อเข้ามาในหมู่บ้านนักท่องเที่ยวจะได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งเรื่องราวการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน คติความเชื่อ รูปแบบสถาปัตยกรรม ชาติพันธุ์ ภาษา อาหารการกิน อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมมีสี่ส้น และให้ประสบการณ์ที่ดีเพราะเป็นองค์รวมไม่แยกส่วนเฉพาะเรื่องการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องชุมชนไปใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวนั้น อยู่บนแนวความคิดว่า ถ้าจะเล่าเรื่องชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลประกอบการท่องเที่ยวนั้น ควรจะเล่าโดยมีเนื้อหาอะไร ที่ไม่ใช่งานวิชาการมากเกินไป และควรเล่าด้วยวิธีการอย่างไร และเมื่อเล่าแล้วนักท่องเที่ยวจะได้อะไร

นักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมชุมชน ถ้าแบ่งเชิงความต้องการและพฤติกรรม มีทั้งนักท่องเที่ยวแบบทั่วไป ซึ่งไม่ต้องการข้อมูลที่เป็นวิชาการ พอใจที่จะได้ “ชม ชิม ช้อป” ก็มีความสุข กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่สนใจด้านสถาปัตยกรรมและชุมชน ซึ่งมักมีพื้นฐานความรู้อยู่แล้ว ซึ่งต้องการข้อมูลรายละเอียด ต้องการเวลาที่มากพอสำหรับการเที่ยวชม ถ่ายภาพอาคารสถานที่ รวมทั้งต้องการพบผู้รู้ในชุมชนเพื่อพูดคุยซักถามในประเด็นที่สนใจ

ถ้าแบ่งตามกลุ่มเชื้อชาติ ก็จะมี ความสนใจและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ต่างกัน คนไทยรู้สึกคุ้นชินกับภาพที่เห็น แต่ก็ทำให้ย้อนนึกถึงอดีตที่เคยมีสมัยเด็ก หรือถ้าอาจไม่เคยเห็นมาก่อน เคยเพียงแต่ได้รับฟังเมื่อได้มีโอกาสมาเห็น ความได้เปรียบของนักท่องเที่ยวไทยอยู่ที่สามารถสื่อสารภาษาได้โดยตรงกับชาวบ้านซึ่งสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ มีคำศัพท์บางคำที่ต่างออกไปและก็เป็นความสนุกที่จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ้าเป็นกลุ่มเอเชียและประเทศเพื่อนบ้าน ก็จะสนใจในลักษณะเฉพาะที่

แตกต่าง ถ้าเป็นกลุ่มชาวต่างประเทศที่ไกลออกไป ที่มีภูมิหลังทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะเห็นความต่างที่ชัดเจน สนใจเรื่องราวต่างๆรอบตัว และต้องการคำตอบเชิงความรู้ ที่มีเหตุผลรองรับ

ดังนั้น ข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์หมู่บ้านทั้ง 11 แห่ง จึงเป็นชุดข้อมูลเต็ม ขึ้นอยู่กับผู้นำไปใช้จะเลือกนำเสนอ มาก-น้อย หรือนำเสนอประเด็นใดให้เหมาะสมกับตัวนักท่องเที่ยว

การสร้างคำถามที่จะเล่าเรื่อง ว่าสิ่งต่างๆที่เห็นในชุมชน คืออะไร-What? อยู่ที่ไหน-Where? ตั้งแต่เมื่อไร-When? ทำไม-Why? อย่างไร-How? จะทำให้การเล่าเนื้อหาที่มีความน่าสนใจ ตัวอย่างเช่น เสาโอบบ้าน คืออะไร What? / ตั้งอยู่ที่ไหนในชุมชน Where? / สร้างเมื่อแรกมาตั้งถิ่นฐาน When? / เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน Why? โดยใช้เสาไม้ เสาหิน หรือ ก้อนหินเป็นการระบุตำแหน่ง เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ (Detail)

การได้รู้ข้อมูลผ่านเรื่องเล่าที่ดี ได้เห็นของจริง และยิ่งถ้าได้มีประสบการณ์ทดลองทำดูก็จะนำมาซึ่งความประทับใจ ตัวอย่างเช่น ได้เห็นสะพานไม้ไผ่สำหรับข้ามแม่น้ำ ได้รับข้อมูลว่าทำอะไร และได้ทดลองเดินข้ามด้วยตัวเอง ก็จะได้รับทั้งความรู้ ความสนุกและความประทับใจ

ภาพที่ 5.1 สภาพภูมิประเทศที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานชุมชน

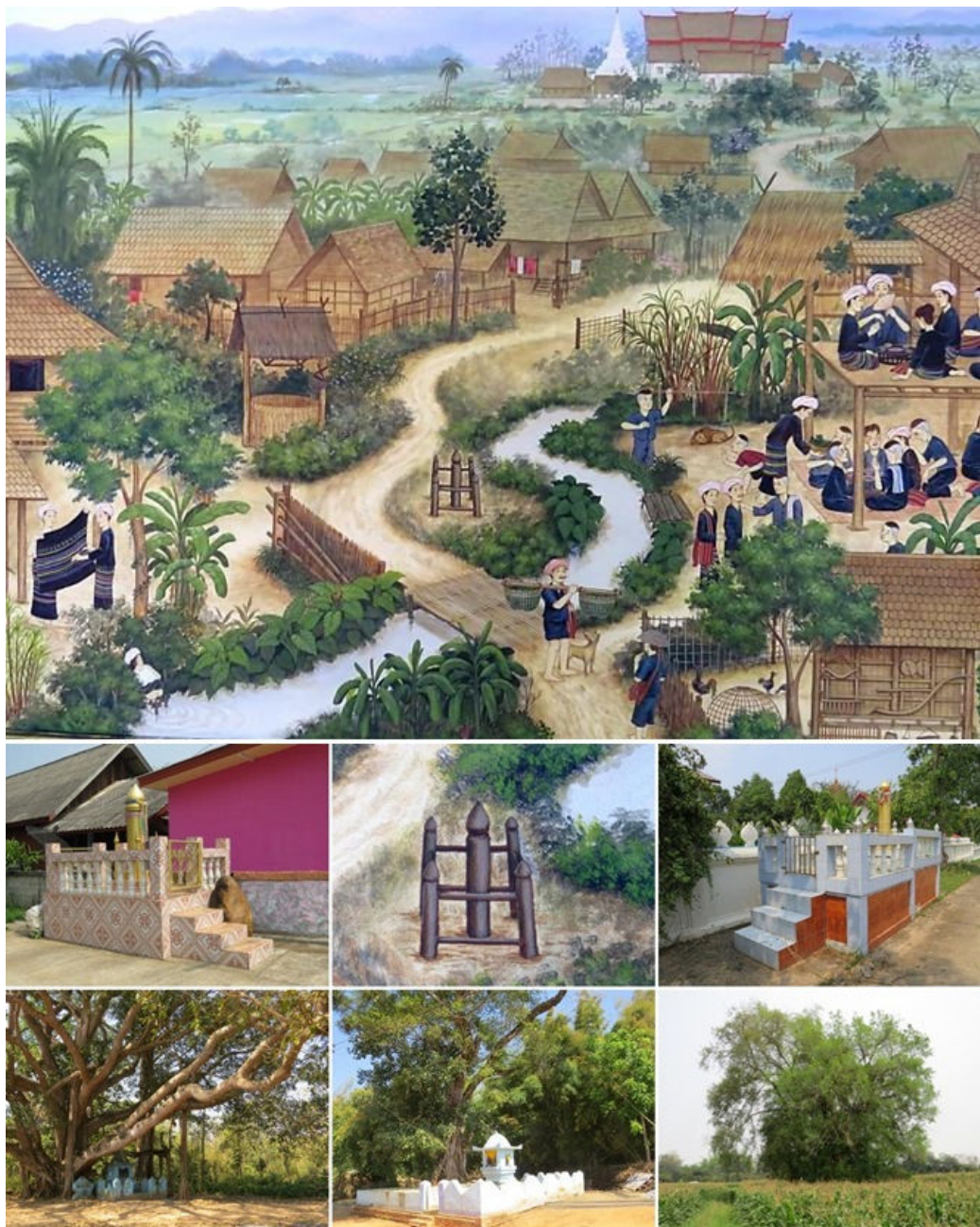
ที่มา : จากการสำรวจ

การบูรณาการองค์ความรู้เรื่องชุมชน

ด้านเนื้อหา ควรเล่าถึงสภาพแวดล้อมเชิงที่ตั้ง ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชน คติความเชื่อที่มีผลชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่องผี บรรพบุรุษ พุทธศาสนา รูปแบบทางกายภาพของชุมชน เช่น เป็นหมู่บ้านบนที่ลาดเขา เป็นหมู่บ้านบนที่สันพนังธรรมชาติ ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้าน องค์ประกอบชุมชนที่น่าสนใจ เช่น ใจบ้าน เลื้อบ้าน วัด บ้าน กาด พื้นที่

สาธารณะ ฯลฯ จุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะของชุมชน บริเวณที่มีความงามทางธรรมชาติ พืชพันธุ์
เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจ

สำหรับชุมชนที่มีภาพจิตรกรรม แสดงการอพยพย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานชุมชน ซึ่งมักจะจัด
แสดงอยู่ที่วัด ก็ควรที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยว ด้วยการมาที่วัด นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำ
ชุมชนเพื่อความเป็นสิริมงคล แล้วทำความเข้าใจชุมชนผ่านเรื่องเล่าที่มีภาพประกอบ ก่อนพาชมจุด
ต่างๆที่สำคัญของหมู่บ้าน

ภาพที่ 5.2 คติความเชื่อที่มีผลต่อชุมชน ใจบ้าน เลื้อบ้าน อารักษ์
ที่มา : จากการสำรวจ

วัดไต ควรเล่าถึง รูปแบบวัดไตในแต่ละท้องถิ่น ประโยชน์ใช้สอยของอาคารแต่ละประเภท ความงามของงานพุทธศิลป์ ลักษณะเฉพาะของวัดไต เช่น โบสถ์น้ำ หอธรรม ของวัดไตลื้อ

วัดไต เมืองลาว

วัดไต เมืองเชียงตุง

วัดไต เมืองไทย

วัดไต เมืองลาว

วัดไต เมืองเชียงตุง

วัดไต เมืองไทย

ภาพที่ 5.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมวัดไต
ที่มา : จากการสำรวจ

บ้านไต ควรเล่าถึงประโยชน์ใช้สอยในแต่ละส่วนว่ารองรับกิจกรรมการใช้ชีวิต สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ รูปแบบความเป็นเอือนไต ลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบเรือน ฯลฯ

เอือนไต เมืองลาว

เอือนไต เมืองเชียงตุง

เอือนไต เมืองไทย

เอือนไต เมืองลาว

เอือนไต เมืองเชียงตุง

เอือนไต เมืองไทย

ภาพที่ 5.4 รูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านไต
ที่มา : จากการสำรวจ

วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง เช่น ไม้ อิฐดิบ กระเบื้องดินขอ เสื่อ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่ในอดีตมักผลิตขึ้นเองภายในชุมชน เล่าถึงความพิเศษบางประการ ที่เป็นภูมิปัญญา เช่น ภูมิปัญญาในการดับเพลิงว่าในหมู่บ้าน ที่ใช้หญ้าหรือใบไม้มุงหลังคาโครงสร้างไม้ แต่ภายในบ้านจำเป็นต้องมีเตาไฟเพื่อหุงต้มอาหาร และเพื่อความอบอุ่น จึงเสี่ยงต่อการที่บ้านจะถูกไฟไหม้ ดังนั้น ทุกบ้านจะมีอุปกรณ์ดับเพลิงเป็นขอเหล็กไว้ เพื่อดึงวัสดุมา หรือโครงหลังคาไม้ที่ติดไฟลง มีแผ่นเหล็กที่นำฝากระป๋องมาดัดแปลงใช้เพื่อดับลงบริเวณที่ไฟไหม้ มีถุงน้ำ ถูทรายไว้คว้างขึ้นไปบนหลังคาเพื่อดับไฟ

วัสดุก่อสร้างบ้าน

อุปกรณ์ดับเพลิงหลังคาใบไม้

ภาพที่ 5.5 วัสดุก่อสร้างบ้านและอุปกรณ์ดับเพลิง

ที่มา : จากการสำรวจ

หรือ เทคนิคการก่อสร้างด้วยดินดิบ ตั้งแต่เตรียมดิน ปั้นเป็นก้อนดินดิบ จนเทคนิคการก่อสร้างซึ่งพบเห็นได้จริงในหมู่บ้าน

ภาพที่ 5.6 การก่อสร้างอาคารด้วยดินดิบ

ที่มา : จากการสำรวจ

หรือ สะพานไม้ไผ่ที่รู้สึกธรรมดาเมื่อได้เห็น แต่จะรู้สึกสนุกและประทับใจเมื่อได้เดินข้าม

ภาพที่ 5.7 สะพานไม้ไผ่

ที่มา : จากการสำรวจ

หรือ น้ำบ่อสาธารณะเล่าถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่น เหตุผลที่ต้องก่อสร้างอาคารปิดล้อมบ่อน้ำไว้ก็เพื่อป้องกันใบไม้ร่วง เพราะอยู่ใต้ร่มไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาเวลามาใช้งาน เล่าถึงระดับน้ำใต้ดิน ชมวิธีการใช้น้ำของชาวบ้าน ยิ่งถ้านักท่องเที่ยวได้ก้มตัวลงชมความใสสะอาดของน้ำ ได้ทดลองตักน้ำและสัมผัสความเย็นของน้ำ ก็จะมีแต่ความประทับใจ (ควรได้รับการอนุญาตจากชาวบ้านก่อน)

ภาพที่ 5.8 บ่อน้ำสาธารณะ

ที่มา : จากการสำรวจ

เล่าถึงการประดับตกแต่งเครื่องยอดของหลังคาวัด และบ้าน ด้วยดอกกล้วยไม้ “กาแลออกหน่อ” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของคนไต เมืองเชียงตุง ในฤดูร้อนที่ดอกกล้วยไม้บาน สันจั่วของมุงอาคารด้านหน้าก็จะสดชื่น สวยงาม สร้างความสุขให้ผู้เป็นเจ้าของเรือนและความประทับใจให้ผู้มาเยือน

หลังคาวิหาร

หลังคาบ้าน

ภาพที่ 5.9 การประดับตกแต่งเครื่องยอดของหลังคา

ที่มา : จากการสำรวจ

หรือเล่าถึงบริเวณหวงห้าม ในบางพื้นที่ที่ห้ามคนนอกเข้า ว่า ชาวบ้านจะการใช้การปัก“ตาแหลว” ไว้เป็นสัญลักษณ์ และนำกิ่งไม้มาวางขวางทางไว้ เช่น ห้ามเข้าบริเวณหนองน้ำของหมู่บ้านซึ่งนักท่องเที่ยวก็ควรได้รับความหมายและปฏิบัติตามกติกา ถือเป็นการให้เกิดเกียรติและเคารพต่อกติกาของหมู่บ้าน

ภาพที่ 5.10 สัญลักษณ์การห้ามคนภายนอกเข้าพื้นที่

ที่มา : จากการสำรวจ

การบูรณาการในองค์รวมของความเป็นชุมชน

นอกจากความรู้เรื่องการจัดตั้งถิ่นฐานและองค์ประกอบชุมชนแล้ว ยังมีมิติเชิงสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสและถือเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยวในชุมชน ตัวอย่างเช่น ความหลากหลายของชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่น ไตลื้อ ไตจีน ไตหลอย ไตเหนือ ไตยวนควรเล่าถึงลักษณะเฉพาะของชาติพันธุ์ ว่าเป็นใคร มาจากไหน มีวิถีชีวิตอย่างไร มีสิ่งที่ต่างจากคนอื่นอย่างไร

คนไตลื้อ ลาว

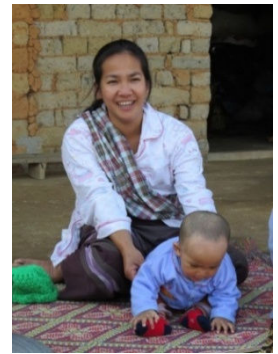
ไตจีน

ไตจีน

ไตเหนือ

ไตเหนือ

คนไต รัฐฉาน เมียนมาร์

ไตลื้อ

ไตยวน

ไตลื้อ

คนไต ไทย

ภาพที่ 5.11 ความหลากหลายของชาติพันธุ์ไท

ที่มา : จากการสำรวจ

ความน่ารักของเด็กๆ ที่มีความไร้เดียงสา มีการละเล่น มีความสนุกสนานและเขินอาย เมื่อได้พบกับนักท่องเที่ยว (ข้อควรระวัง ขนมนำไปฝากเด็กในชุมชนควรมีประโยชน์ต่อสุขภาพ ของที่นำไปฝาก ควรเกี่ยวกับการเรียนรู้และเสริมพัฒนาการของเด็ก เป็นของชิ้นเล็กที่มีจำนวนมากพอ)

ภาพที่ 5.12 ความน่ารักของเด็ก
ที่มา : จากการสำรวจ

ความหลากหลายด้านภาษา

ในพื้นที่ศึกษา 3 ประเทศ สามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารได้ ต่างกันบางคำศัพท์ ต่างสำเนียง ทำให้ไม่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร ทำให้เกิดความเป็นมิตรได้ง่าย และสามารถพูดคุย สอบถามข้อมูลต่างๆ ที่อยากรู้ได้ ในเมืองเชียงตุงคนส่วนใหญ่พูดไต เขียนด้วยอักษรไต มีลักษณะคล้ายอักษรตัวเมือง และมีกลุ่มที่พูดพม่า ใช้ตัวอักษรพม่า หมู่บ้านในลาว สามารถใช้ภาษาไทยพูดสื่อสารกันได้ดี ภาษาเขียนก็ใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 5.13 ความหลากหลายของภาษา
ที่มา : จากการสำรวจ

ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม

ในวิถีชีวิต เช่น การเลี้ยงดูบุตรหลาน

ภาพที่ 5.14 วิถีชีวิตในการเลี้ยงดูบุตรหลาน

ที่มา : จากการสำรวจ

การรักษาโรคภัยและปัดเป่าความชั่วร้าย การดูแลสุขภาพ การสะอาดที่เคราะห้ โดยอาจารย์ในชุมชน

ภาพที่ 5.15 วิถีชีวิตในการดูแลรักษาภายในชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ

พิธีสืบชะตาหมู่บ้าน

ภาพที่ 5.16 พิธีสืบชะตาหมู่บ้าน

ที่มา : จากการสำรวจ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาหาร

นักท่องเที่ยว จะได้เห็นวัฒนธรรมการกินอยู่ของผู้คน เห็นวัตถุดิบที่มาจากพืช ผักพื้นบ้านที่ปลอดภัยไร้สารพิษ ได้เห็นวิธีการปรุงอาหารและได้ทดลองชิม ทั้งจากในครัวเรือนและซื้อจากตลาด

ภาพที่ 5.17 ความหลากหลายของวัฒนธรรมอาหาร
ที่มา : จากการสำรวจ

ความหลากหลายด้านอาชีพ

อาชีพของผู้คนในสังคมเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำงานหัตถกรรมเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน งานที่เด่นของชาติพันธุ์ ไต คือ ฝ้ายทอ จักสาน นอกจากนี้ ยังมีงานศิลปกรรม เช่น เครื่องเงิน การตอกปานซอย ฯลฯ

เกษตรกรรม

นักท่องเที่ยวจะได้เห็นสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก วิธีการเพาะปลูก การลงแรง “เอามื้อ เอารวัน” หรือ ร่วมแรงร่วมใจกันในการดำนา และเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตร เห็นอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่เป็นงานหัตถกรรมประเภทจักสานได้มีโอกาสชิม หรือช่วยอุดหนุนสินค้าการเกษตรจากชาวบ้านโดยตรง หรือ มีประสบการณ์ในการเก็บพืชผัก ผลไม้ด้วยตัวเอง

ภาพที่ 5.18 อาชีพเกษตรกรรม

ที่มา : จากการสำรวจ

การเลี้ยงสัตว์

สัตว์เลี้ยงที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการทำเกษตรกรรม คือ วัว ควาย ส่วนหมู เป็ด ไก่ นั้นเลี้ยงไว้เป็นอาหาร ซึ่งนอกจากจะได้มีโอกาสเห็นสัตว์เลี้ยงแบบ “ตัวเป็นๆ” แล้ว ยังมีคอกสัตว์ และอุปกรณ์ที่ใช้เลี้ยงสัตว์ที่น่าสนใจอีกด้วย

ภาพที่ 5.19 การเลี้ยงสัตว์

ที่มา : จากการสำรวจ

การล้อมรั้วไม้ไผ่ในไร่นา เพื่อป้องกันสัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายพืชผลเสียหายหรือ การทำรั้วไม้ไผ่รอบแปลงผักสวนครัวในบริเวณบ้าน “ฮั่วฮี้” นอกจากจะได้ทราบถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นจุดที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมงดงามเหมาะแก่การถ่ายภาพ

ภาพที่ 5.20 การล้อมรั้วไม้ไผ่ในไร่นา

ที่มา : จากการสำรวจ

งานหัตถกรรม

การทอผ้า ปักผ้าของคนไตเป็นที่เลื่องลือว่างดงาม มีลวดลายที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ได้นอกจากจะได้ชมวิธีการทอผ้าและการปักผ้าแล้ว ยังสามารถซื้อเป็นของขวัญที่ระลึก หรือของฝาก ซึ่งจะนำรายได้มาสู่ชุมชน

ภาพที่ 5.21 งานหัตถกรรมทอผ้า

ที่มา : จากการสำรวจ

การจักสานภาชนะเครื่องมือเครื่องใช้จากไม้ไผ่

ภาพที่ 5.22 งานหัตถกรรมจักสาน

ที่มา : จากการสำรวจ

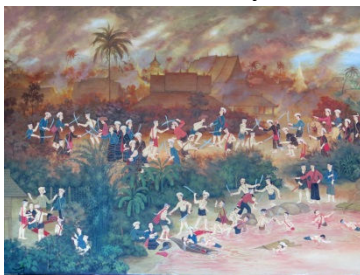
วิธีการเล่าเรื่องชุมชน จากภาพจิตรกรรมวัดพระธาตุสบแวน ที่เล่าเรื่องการอพยพของไตลื้อสิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านธาตุสบแวน เป็นตัวอย่างที่ดีในการเล่าเรื่องความเป็นมาและความน่าสนใจของชุมชนให้คนนอกได้รับรู้ ใช้วิธีลำดับเหตุการณ์ ตั้งแต่ชุมชนเดิมที่สิบสองปันนามีศึกสงครามจึงอพยพย้ายถิ่นมาเริ่มสร้างบ้านเหมืองฝาย บุรณะพระธาตุ มีวิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรม แสดงองค์ประกอบชุมชน วัด เสาโอบบ้าน แม่น้ำ บ่อน้ำ เส้นทาง พืชพันธุ์ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเล่าเรื่องเชิงการท่องเที่ยวได้เช่นกัน

ภาพจิตรกรรมประวัติหมู่บ้าน

ถิ่นฐานเดิมที่สิบสองปันนา

มีศึกสงคราม

อพยพย้ายถิ่น

สร้างระบบเหมืองฝาย

สร้างบ้านเรือนใหม่ด้วยไม้จริง

บุรณะพระธาตุ

วิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรม

วัดธาตุสบแวน

เสาโอบบ้านและหมู่บ้าน

งานบุญประเพณี

ภาพที่ 5.23 วิธีการเล่าเรื่องชุมชนตามแบบภาพจิตรกรรม

ที่มา : จากการสำรวจ

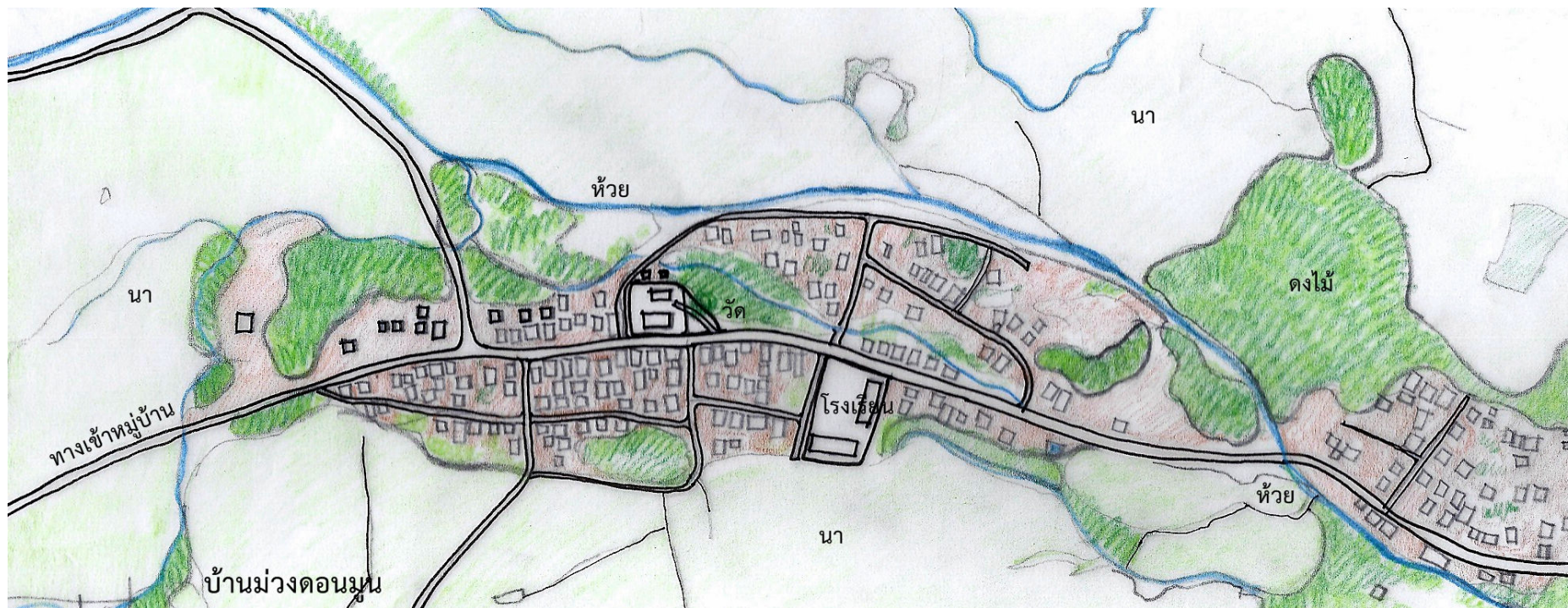
ตัวอย่างการเล่าเรื่องชุมชน โดยศึกษาจากรายละเอียดในภาพจิตรกรรม

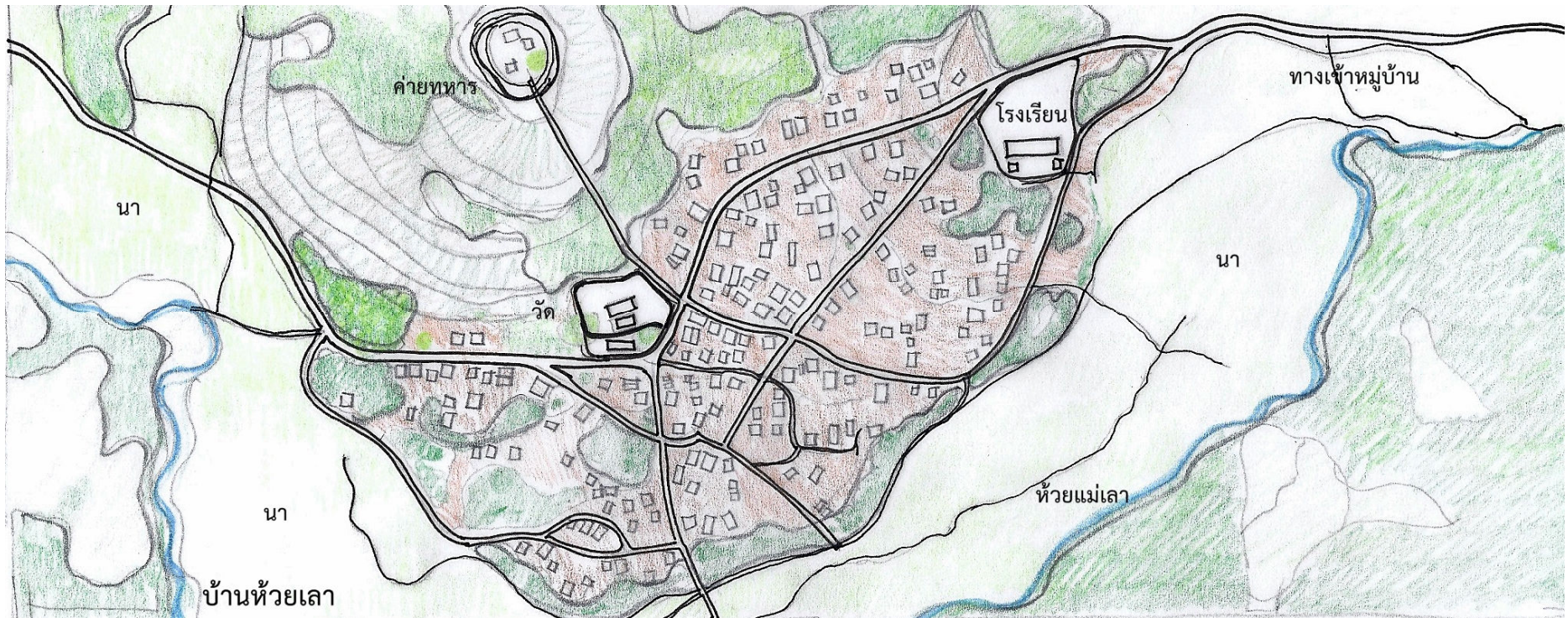
ภาพที่ 5.24 ตัวอย่างการเล่าเรื่องจากภาพจิตรกรรม

ที่มา : ภาพจิตรกรรม วัดพระธาตุสบแวน

“ตั้งหมู่บ้านอยู่ท่ามกลางพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีภูเขาล้อมรอบ มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน วัด มีขนาดใหญ่และสวยงามกว่าอาคารอื่นๆ มีลาน “ช่วงวัด” ด้านหน้าที่ชุมชนใช้รองรับกิจกรรมทางสังคมประเพณีและวัฒนธรรม “เฮือนไต” มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง มีรั้วล้อมรอบบริเวณบ้าน มี “ฮั่วฮี้” หรือรั้วไม้ไผ่โปร่งเพื่อกันไม่ให้สัตว์เลื้อยเข้าไปทำลายพืชผักสวนครัว ผู้คนแต่งกายด้วยผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้หญิงแต่งกายด้วยโทนสีดำ นุ่งซิ่น สวมเสื้อแขนยาว โปกผ้าสีชมพูอ่อน กางร่ม สะพายย่าม ส่วนผู้ชายสวมเสื้อแขนสั้นหรือแขนยาว ใส่กางเกง โปกผ้าสีชมพูอ่อนหรือสวมหมวก สะพายย่าม รวมทั้งพืชพันธุ์แบบหมู่บ้านชนชาติไต ได้แก่ ต้นหมาก ต้นกล้วย ต้นอ้อย”

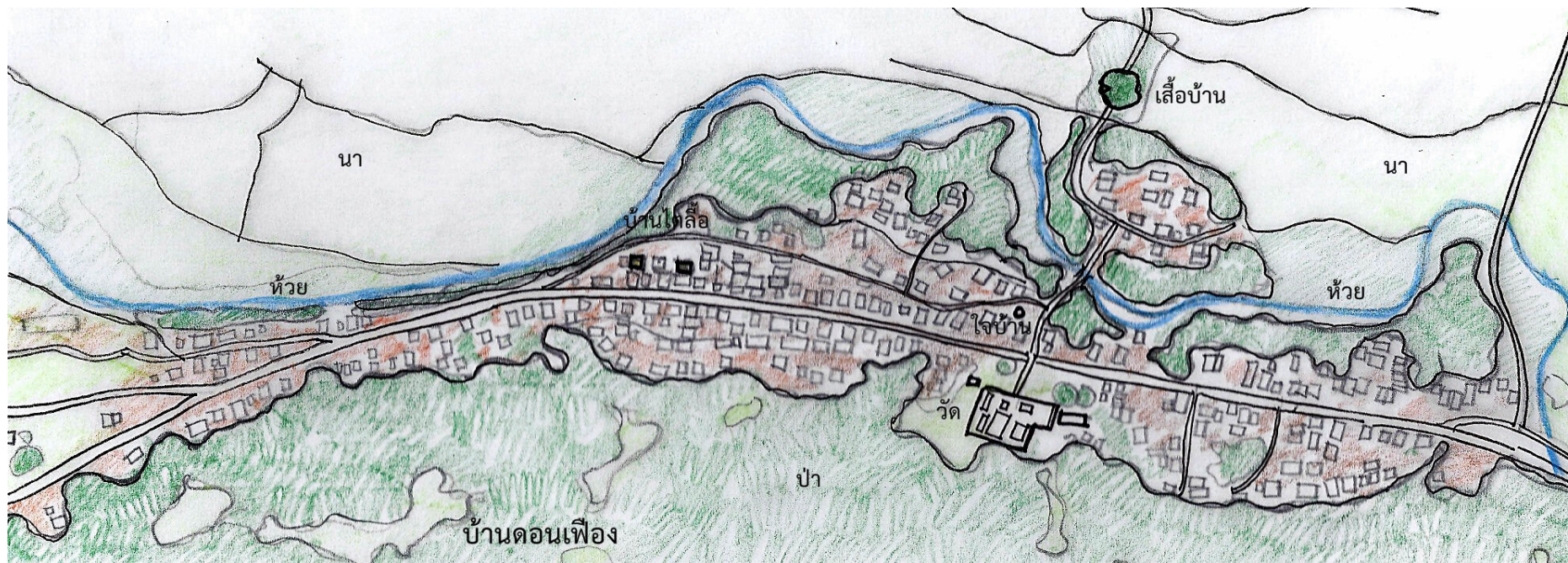

แผนที่ 5.1 บ้านม่วงดอนมน เมืองคอบ ลาว
ที่มา : จากการวิเคราะห์

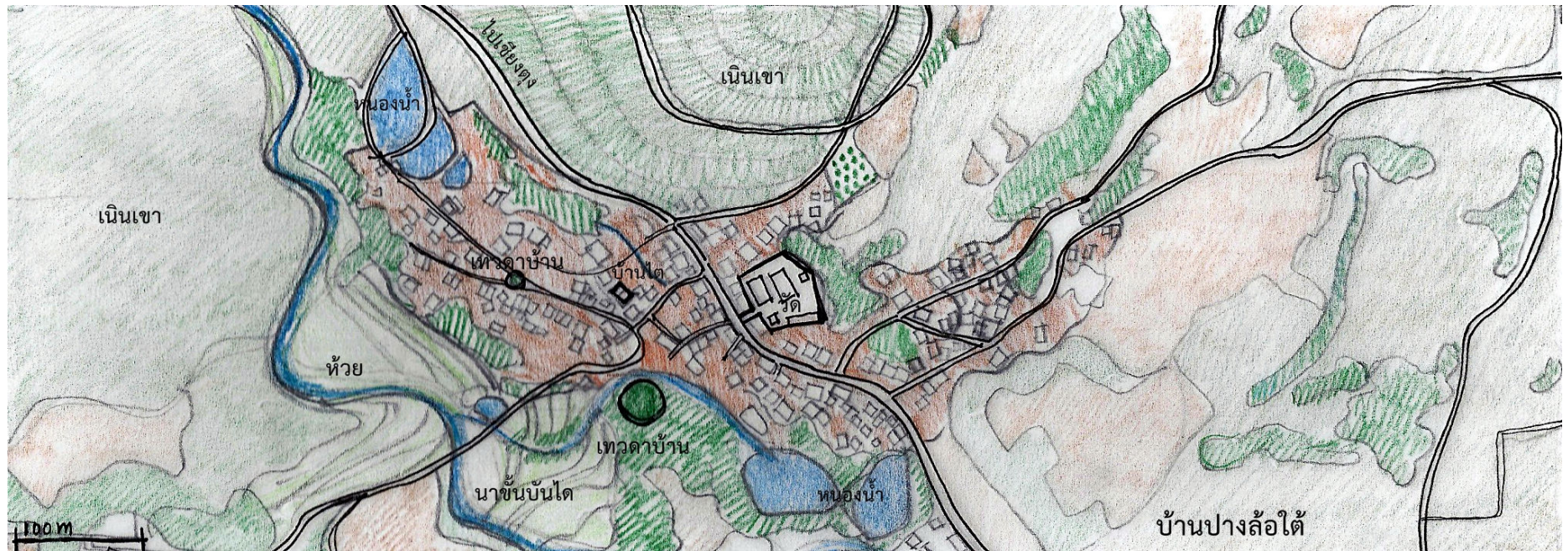

แผนที่ 5.2 บ้านห้วยเลา เมืองคอบ ลาว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

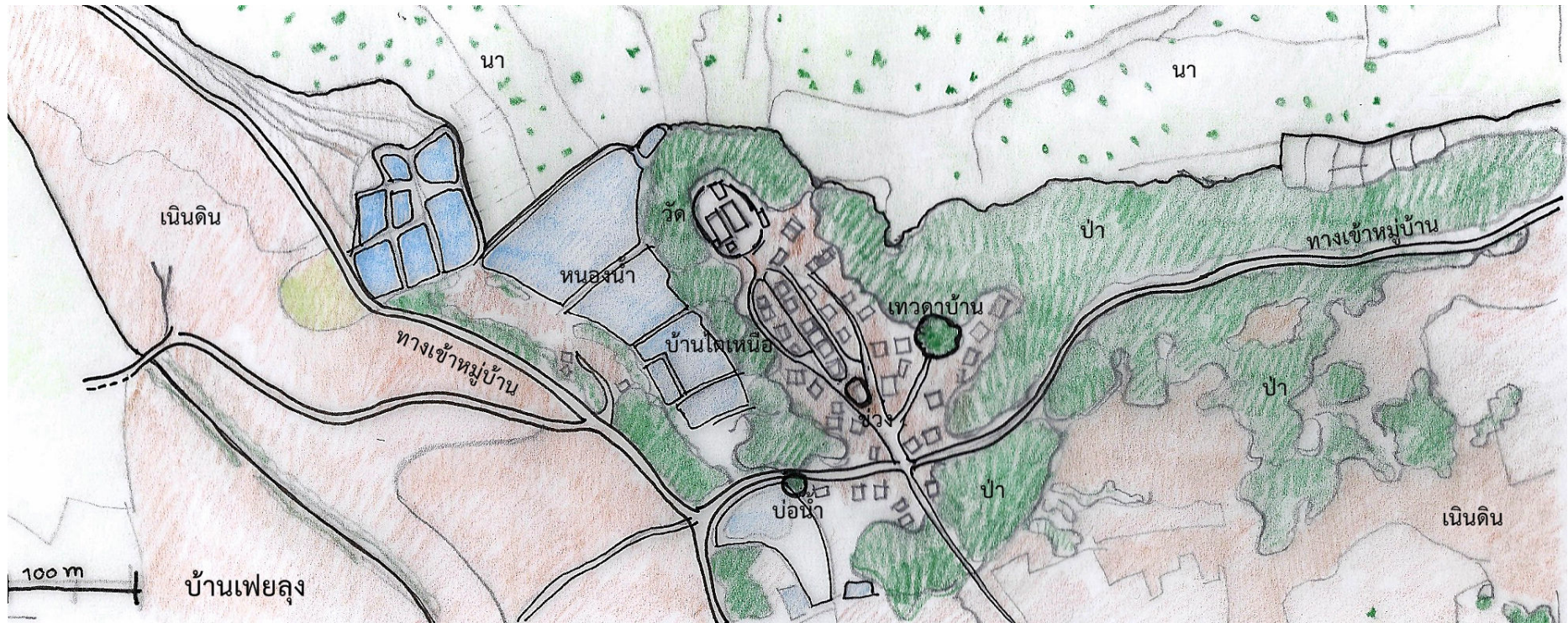

แผนที่ 5.3 บ้านดอนเพื่อง เมืองเชียงฮ่อน ลาว
ที่มา : จากการวิเคราะห์

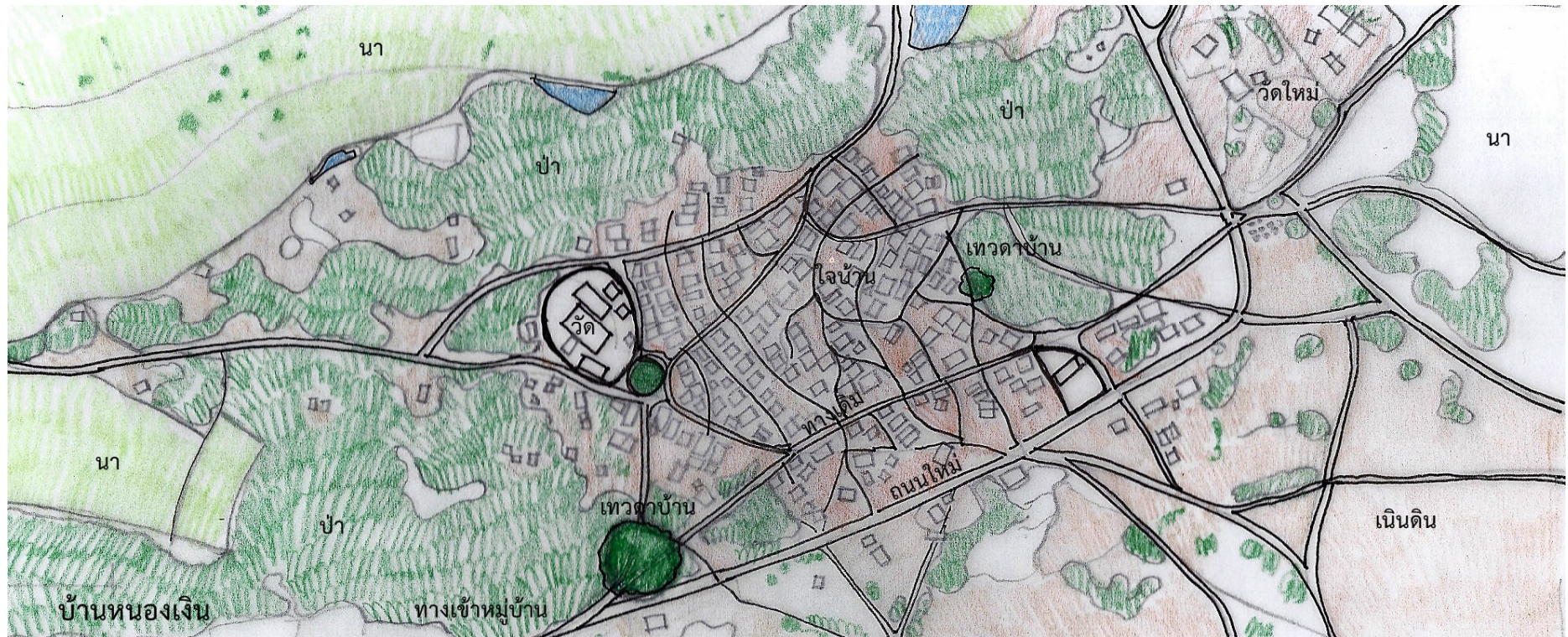

แผนที่ 5.4 บ้านปางลื้อใต้ เมืองเชียงตุง เมียนมาร์

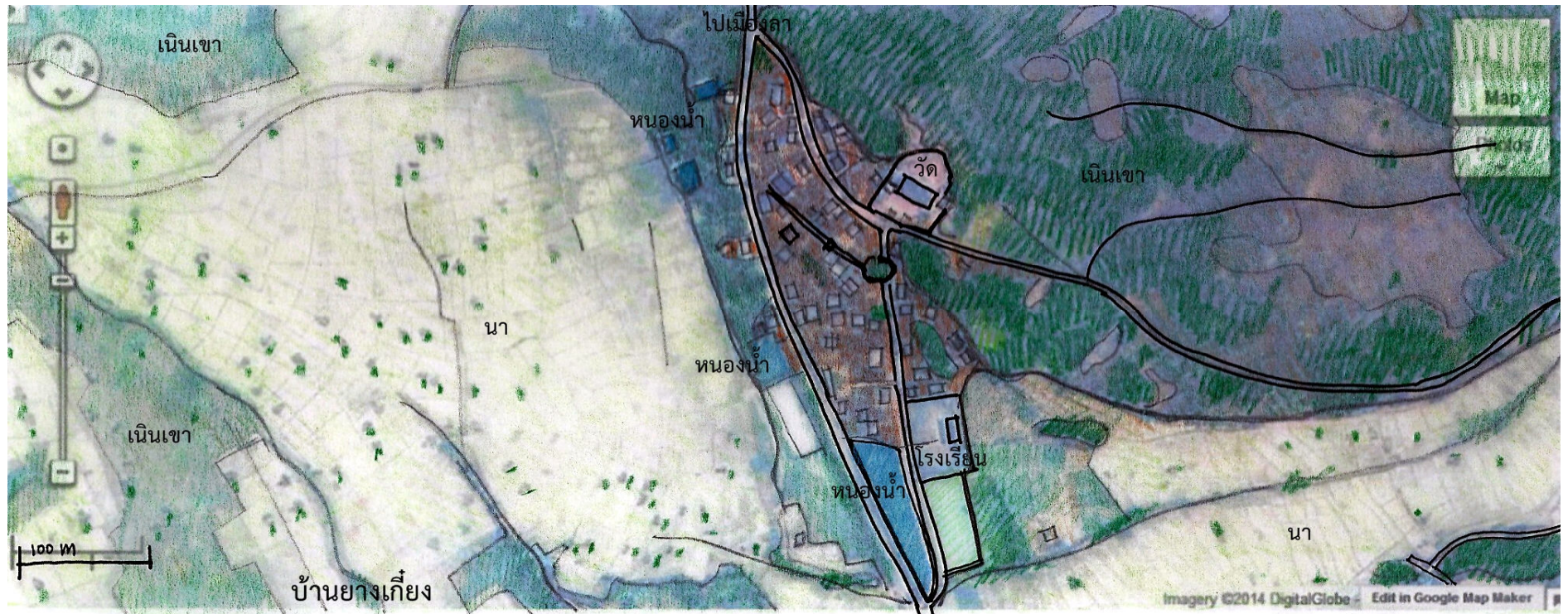
ที่มา : จากการวิเคราะห์

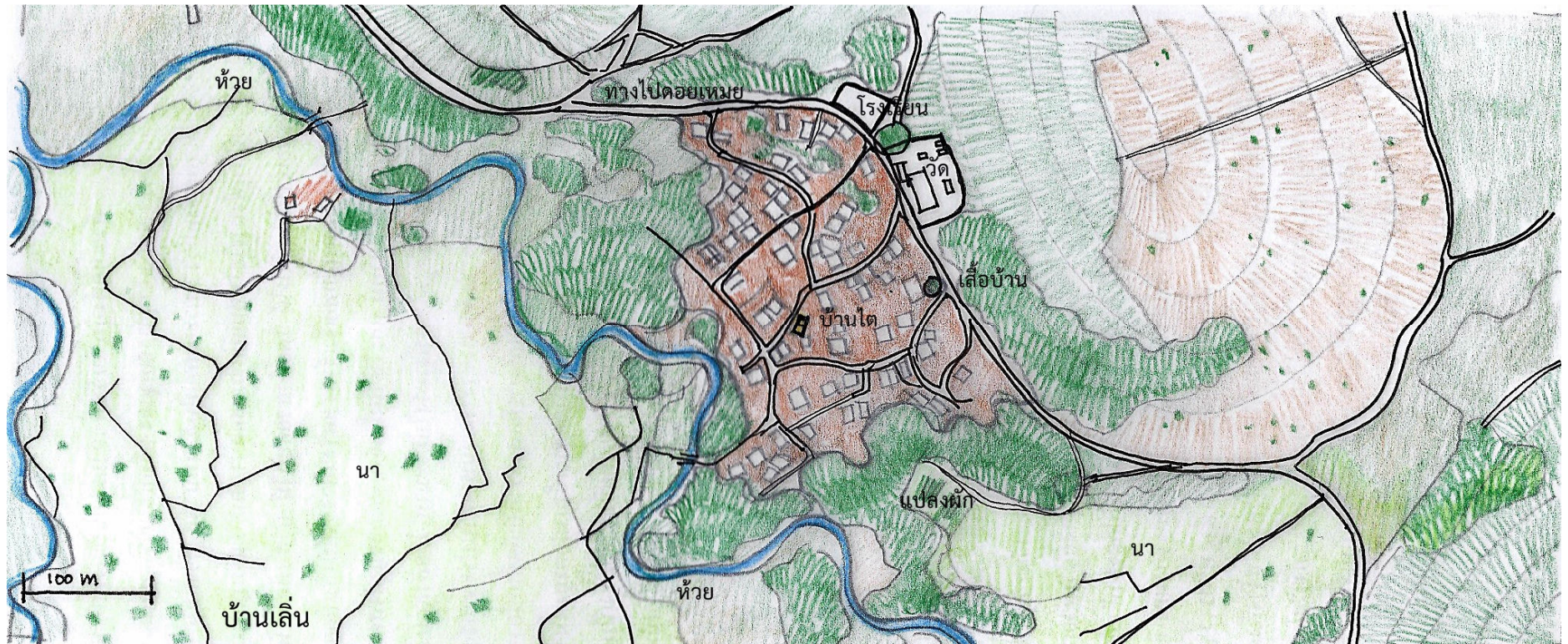
แผนที่ 5.5 บ้านเพยลูง เมืองเชียงตุง เมียนมาร์
ที่มา : จากการวิเคราะห์

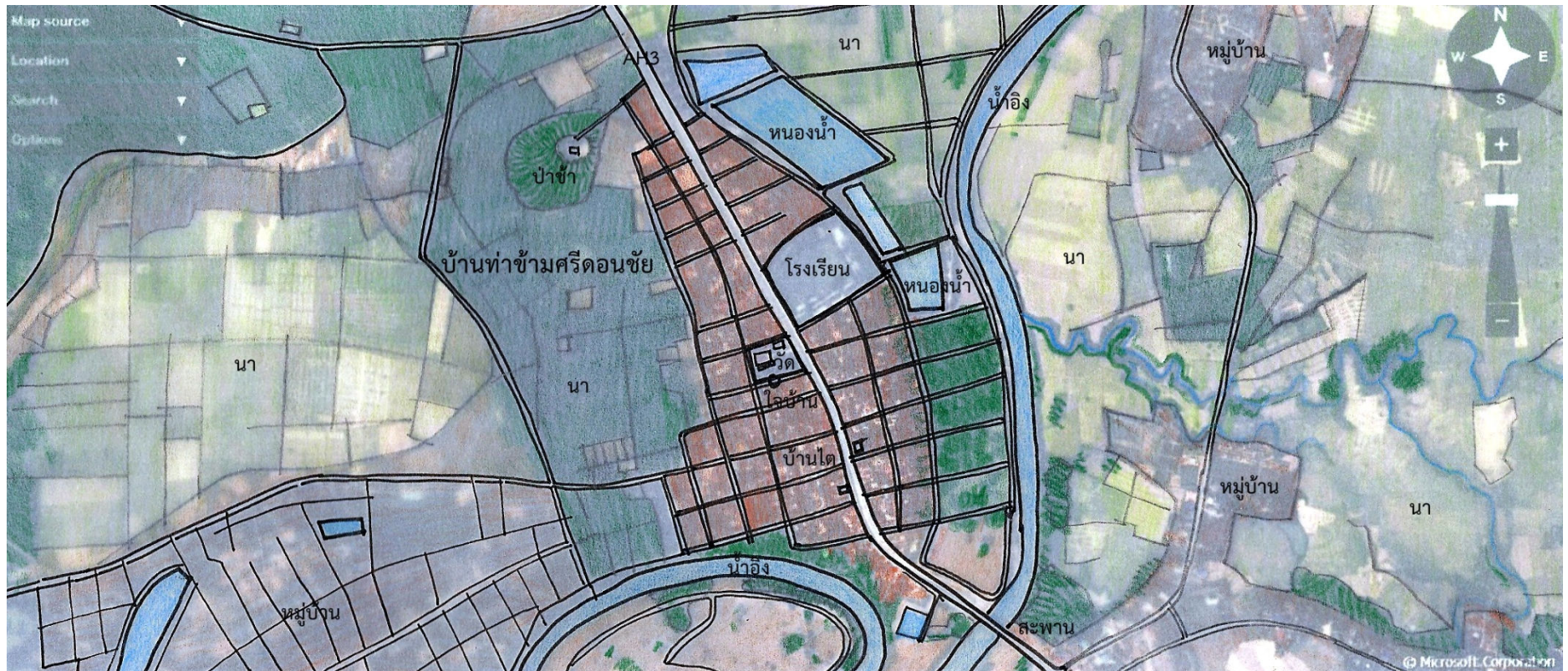
แผนที่ 5.6 บ้านหนองเงิน เมืองเชียงตุง เมียนมาร์
ที่มา : จากการวิเคราะห์

แผนที่ 5.7 บ้านยางเกี๋ย เมืองเชียงตุง เมียนมาร์
ที่มา : จากการวิเคราะห์

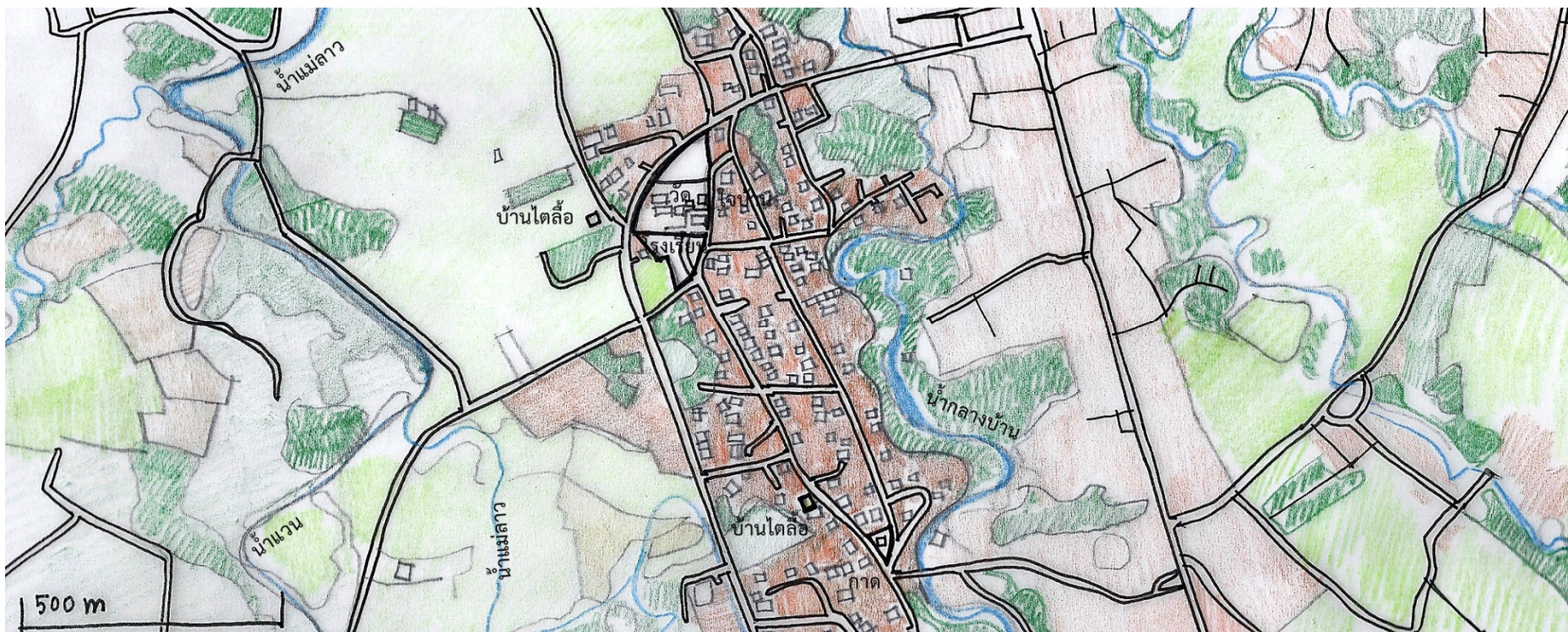

แผนที่ 5.8 บ้านเล็น เมืองเชียงตุง เมียนมาร์
ที่มา : จากการวิเคราะห์

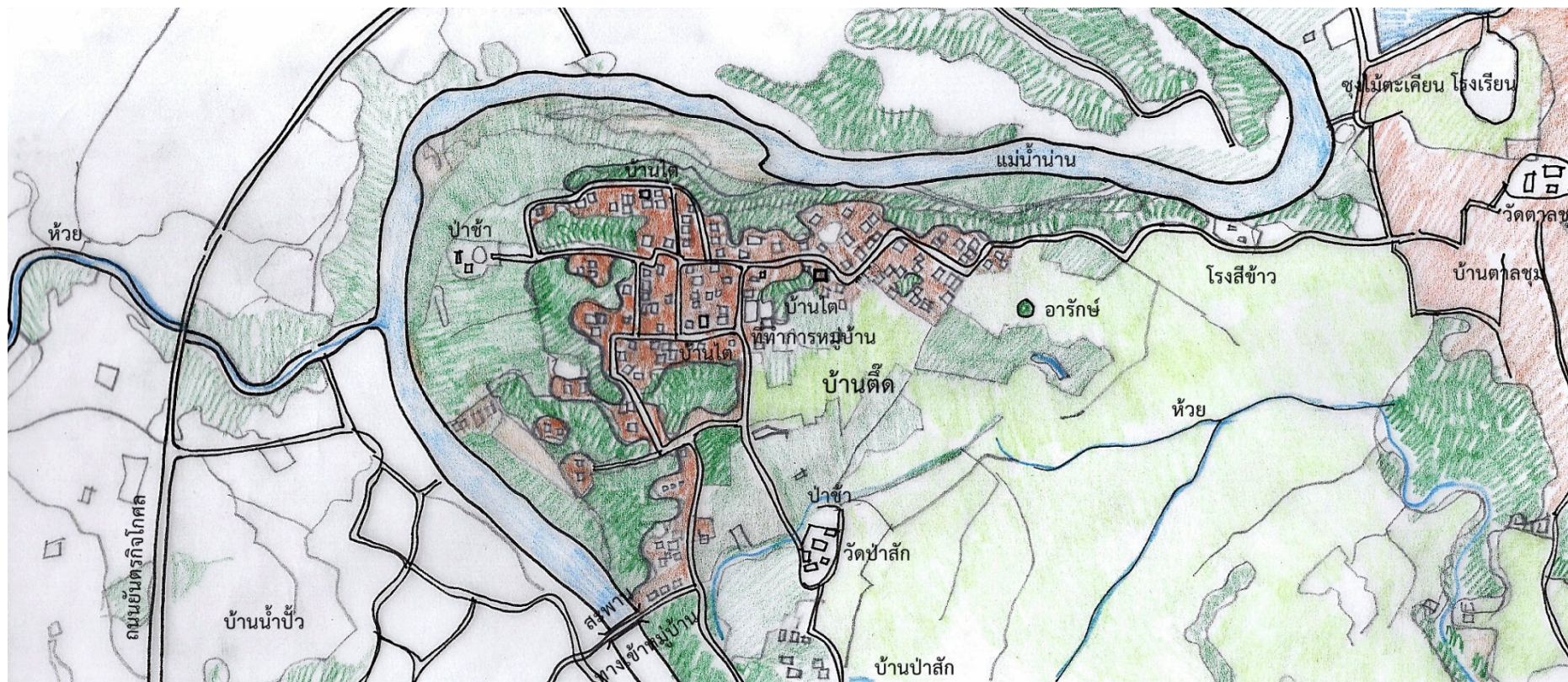

แผนที่ 5.9 บ้านศรีดอนชัย จ.เชียงราย ไทย

ที่มา : จากการวิเคราะห์

แผนที่ 5.10 บ้านธาตุสบแวน จ.พะเยา ไทย
ที่มา : จากการวิเคราะห์

แผนที่ 5.11 บ้านตีด จ.น่าน ไทย

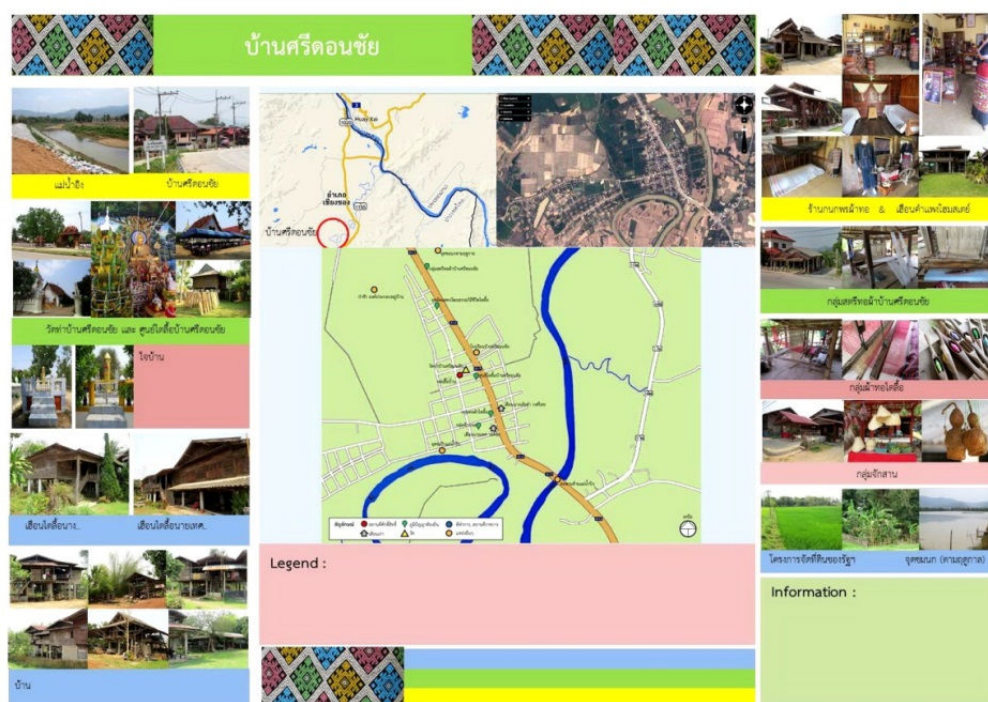
ที่มา : จากการวิเคราะห์

ร่างแผนพับจัดการองค์ความรู้เรื่องชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม

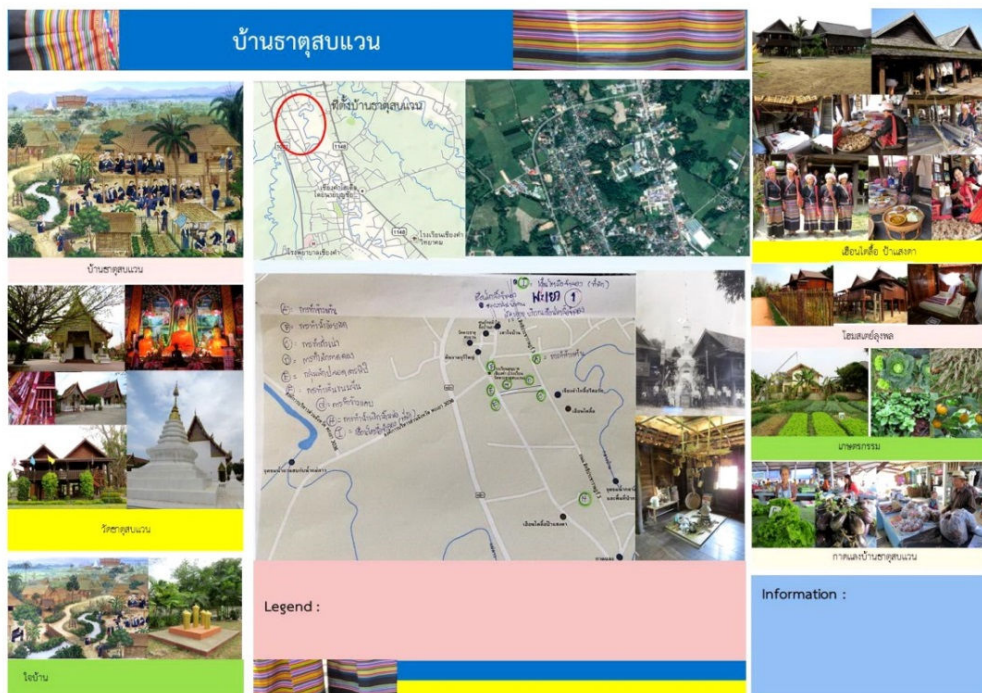
กำหนดขนาดแผ่นพับ A3 วางโครงสร้างแผ่นพับ โดยหน้าแรกใช้เป็นส่วนปกหน้า ปกหลัง และ ส่วนบอกเล่าเรื่องราวของหมู่บ้าน (ประวัติ ชาติพันธุ์ การอพยพย้ายถิ่น คติความเชื่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม การทำมาหากิน จุดเด่นของหมู่บ้าน ฯลฯ) เล่าเรื่องราวของสถาปัตยกรรม “เฮือนไต” ที่ได้ ทำการศึกษา และระบุพิกัดเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้โดยสะดวก หน้าหลังของแผ่นพับ เป็นแผนที่ แสดงตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่แสดงที่ตั้งขององค์ประกอบชุมชน พร้อม ภาพตัวอย่างของแต่ละสถานที่ที่น่าสนใจ ให้นักท่องเที่ยวประกอบการตัดสินใจในการเที่ยวชม

แนวความคิดในการจัดทำแผ่นพับ ใช้ภาพเป็นตัวเล่าเรื่อง หรือใช้ “ภาษาภาพ” เพื่อความ น่าสนใจและง่ายต่อความเข้าใจ มีการอธิบายด้วยตัวอักษรที่รับรู้ด้วยการอ่านเฉพาะในส่วนที่บอกเล่า เรื่องราวของหมู่บ้าน และการอธิบายตัวสถาปัตยกรรมเฮือนไต หากนักท่องเที่ยวมีความสนใจใน รายละเอียดมากกว่าในแผ่นพับ ก็สามารถสอบถามได้โดยตรงกับผู้คนในชุมชน

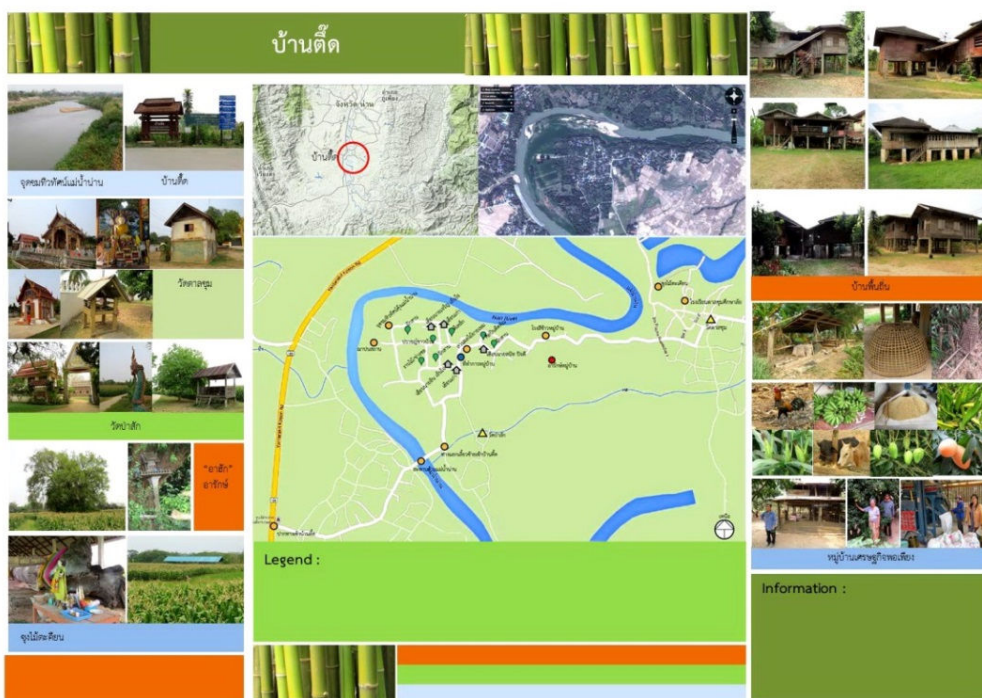
ในส่วนงานชุมชน ได้จัดทำร่างแผ่นพับ 3หมู่บ้านในประเทศไทยประกอบด้วยแผนที่แสดง ตำแหน่งที่ตั้งหมู่บ้าน ภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่แสดงที่ตั้งขององค์ประกอบชุมชนที่น่าสนใจ เช่น บ้าน วัด เสาเฝ้าบ้าน เลื้อยบ้านหรืออารักษ์ ร้านค้าชุมชนหรือตลาด แหล่งภูมิปัญญาต่างๆ พื้นที่ เกษตรกรรม แหล่งหัตถกรรม ที่พักในชุมชน จุดชมทิวทัศน์ฯลฯ

ภาพที่ 5.25 ร่างแผ่นพับชุมชนบ้านศรีดอนชัย

ภาพที่ 5.26 ร่างแผนผังชุมชนบ้านธาตุสบแวน

ภาพที่ 5.27 ร่างแผนผังชุมชนบ้านตาด

สรุป การบูรณาการองค์ความรู้ด้านชุมชนเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมจะทำให้เกิด
ทรัพยากรและทางเลือกใหม่สำหรับการท่องเที่ยว และควรทำอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนก็จะเกิด
ประโยชน์ด้านการเรียนรู้และความยั่งยืน

5.1.3 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวกับสถาปัตยกรรม

ผลการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยในชุมชนของกลุ่มไตในมณฑลวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง สามารถนำข้อมูลเนื้อหา มาเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือท่องเที่ยวชุมชน หรือผู้สนใจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หรืออาคารแบบประเพณีดั้งเดิมได้ ดังนี้

ชุมชนบ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ มีเรือนไต้ลื้อแบบประเพณีดั้งเดิมเหลืออยู่เพียง 2-3 หลัง กับเรือนไต้ลื้อที่ชุมชนสร้างขึ้นใหม่เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอีก 1 หลัง และเรือนไต้ลื้อที่ลุงอำพลสร้างขึ้นให้บริการที่พักแรมแก่นักเดินทางอีก 1 หลัง เรือนดั้งเดิมเหล่านี้ปลูกสร้างด้วยรูปแบบลักษณะเดียวกัน และเป็นรูปแบบเดียวกับเรือนไต้ลื้อที่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน ซึ่งเหลืออยู่เพียงหลังเดียว

เรือนไต้ลื้อที่พะเยามีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ทำปีกนกกันสาดหน้าหลัง หลังคาเป็นรูปแบบแตกต่างจากเรือนลื้อในสิบสองปันนา ที่ทำหลังคาสูงใหญ่ ตัวเรือนทำเป็นเรือนแฝด มี “เฮือนนอน” กับ “เฮือนไฟ” หน้าหลังได้ เรือนนอนอยู่เรือนใหญ่ด้านตะวันออกเช่นเดียวกับไตยวน เรือนไฟหรือครัวไฟอยู่ด้านตะวันตก เย้าหรือเรือนยั้งข้าวอยู่ด้านหน้าเรือนพัก ทำชานเชื่อมถึงกัน เป็นชานโล่ง ไม่มีหลังคาคลุม บันไดทางขึ้นลงเรือนอยู่ที่ชานนี้ รูปแบบที่เรือนนอนกับเรือนยั้งเชื่อมถึงกันนี้ ไตยวนส่วนใหญ่ไม่นิยมทำ ด้วยเหตุผลด้านความเชื่อ จะทำเรือนยั้งหรือห้องข้าวแยกกันเป็นหลังโดด แต่อยู่หน้าเรือนนอนเหมือนกัน เรือนยั้งนี้ทำเป็นเรือนใหญ่กว่าตัวยั้ง ให้มีพื้นที่ว่างหน้ายั้งไว้ใช้งานเพิ่มขึ้น ตัวเรือนไฟที่แยกจากเรือนนอนก็เป็นข้อแตกต่างจากเรือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา ที่มีส่วนเตาไฟกับส่วนนอนอยู่ในโรงร่วมกันบนเรือนหลังเดียวกัน ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นดินปรับเรียบบดอัดแน่น มีแคร่หรือตั่งไว้ใช้งานตอนกลางวัน แบบเดียวกับเรือนพื้นถิ่นทั่วไปของไต เส้าเรือนฝังดินเหมือนชาวไตยวน ไม่ตั้งบนหินเหมือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา หรือไตจีนในรัฐฉาน

โครงสร้างไม้ ฝาไม้ดินนอนซ้อนเกล็ด เส้าไม้ซุง แปรรูปร่างๆ หน้าต่างบานเปิดคู่ และทำช่องลมไว้ที่ยอดฝารอบด้าน โครงหลังคาไม้ เรือนที่บ้านฟ้าสีทองเปลี่ยนจากแป้นเกล็ดของเดิมเป็นมุงสังกะสีแล้ว เรือนที่บ้านธาตุสบแวนยังคงเป็นแป้นเกล็ด

ปัจจุบันเรือนไต้ลื้อของนางแสงดาที่บ้านธาตุสบแวนได้รับการยกย่องเชิดชูในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมไต้ลื้อจากหลายหน่วยงาน รวมทั้งสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เจ้าของเรือนมีความภาคภูมิใจและตั้งใจจะอนุรักษ์เรือนต่อไป กลายเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมไต้ลื้อพะเยาให้ผู้สนใจได้แวะเวียนเข้าชม มีสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์ไต้ลื้อให้เลือกซื้อ แต่เรือนหลังอื่นๆทั้งในบ้านธาตุสบแวนและบ้านฟ้าสีทองนั้น ยังคงความเป็นเรือนพักอาศัยส่วนตัว ไม่ได้เปิดเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมไต้ลื้อแต่อย่างใด แต่ยินดีต้อนรับอาคันตุกะที่จะไปเยี่ยมเยียนเสมอ

วิถีชีวิตของชาวไทลื้อแต่ดั้งเดิมนั้น จะใช้ชีวิตแต่บนเรือน แม้จะยกใต้ถุนสูงจนเข้าไปใช้งานได้ก็ตาม ชั้นใต้ถุนจะใช้สำหรับเก็บของ เลี้ยงสัตว์ หรือปล่อยโล่งไว้ ต่อมาจึงมีการใช้งานอื่นๆ ซึ่งเป็นการใช้งานช่วงเวลากลางวันเป็นหลัก มักจะมีการทำแคร่หรือม้านั่งไว้ ใช้งานไดเอนกประสงค์ ทั้งการงานอาชีพ พักผ่อน รับแขก เกษตร ฯลฯ หรือตั้งกี่ทอผ้าไว้ใช้งาน เพราะชาวไทลื้อทอผ้าใช้งานเองเป็นส่วนใหญ่

บนเรือน การใช้งานส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่เต็น และครัวไฟสำหรับฝ่ายหญิง โดยเฉพาะเต็นที่เป็นพื้นที่หลัก เพราะเป็นส่วนกึ่งเปิดโล่งไม่มีฝาปิดล้อมไปหมดทุกด้าน ทำให้โปร่งโล่ง สบาย เหมาะกับสภาพอากาศ

1. เชื้อนไต้ลื้อนางแสงดา สมฤทธิ์ บ้านธาตุสบแวน อำเภอยางคำ
2. ใต้ถุนเรือนเป็นที่ทอผ้า มีกี่ทอผ้าหลายหลัง มีที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไต้ลื้อ
3. ภายในเรือนนอน ส่วนนอนใช้ผ้าม่านกัน ยอดฝามีช่องลมโดยรอบ
4. เตาไฟแบบดั้งเดิม เป็นกระบะไม้อัดดินเหนียวแน่น ก่อไฟได้ไม่ไหม้พื้นเรือน

ภาพที่ 5.28 เชื้อนไต้ลื้อนางแสงดา บ้านธาตุสบแวน

1. เอียนไดลอนายอ่อน กันทะ บ้านฟ้าสีทอง
2. ทางขึ้นเรือน มีเสาแหล่งหมา เสาสูงขึ้นไป
รับหลังคา ได้ชื่อว่าเสาแหล่งหมาเพราะ
เป็นเสาที่เจ้าของมักเอาหมามาดำไว้
เพื่อให้เฝ้าเรือนเวลาออกไปข้างนอก
3. เดี้น บนเรือน เจ้าของนั่งรอต้อนรับ
อาคันตุกะพร้อมน้ำดื่ม
เดิ่น คือ พื้นที่เอนกประสงค์บนเรือน อยู่
ใต้หลังคา แต่ฝาไม้ปิดล้อมทั้งหมด เปิด
โล่งบางด้าน อยู่หน้าห้องนอน
4. ขานเรือน หรือ นอกขาน คือขานโล่งไม่มี
หลังคาคลุม

ภาพที่ 5.29 เอียนไดลอนายอ่อน บ้านฟ้าสีทอง

- 1-2. เอือนไต้ลื้อหลังอื่นๆบ้านธาตุสบแวน
3. เอือนไต้ลื้อของลุงพล ให้บริการเป็นที่พัก
แรม
4. เอือนไต้ลื้อจำลองภายในวัดธาตุสบแวน

ภาพที่ 5.30 เอือนไต้ลื้อบ้านธาตุสบแวน

เฮือนไต้ลื้อ เชียงราย ชุมชนบ้านศรีดอนชัย ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงราย มีเรือนแบบประเพณี มีเพียง 2 หลัง มีลักษณะร่วมกับเรือนไต้ทั่วไป คือ เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุน สูง เสาและโครงสร้างหลักเป็นไม้ รูปทรงหลังคาปั้นหยาและจั่ว ไม่พบหลังคาจั่วผสมหรือมนิลาซึ่งเป็น รูปแบบดั้งเดิมตามประเพณีของไต้ลื้อสิบสองปันนา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตโบราณที่เรียกว่า กระเบื้องวิบูลย์ศรี เรือนนางแอ้อย่างคงเป็นกระเบื้องวิบูลย์ศรีตามเดิม แต่เรือนนายเทศเปลี่ยนเป็น กระเบื้องซีแพคโมเนียแล้ว บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน ทำหลังคาคลุมแบบล้านนา ผังพื้นเรือนเป็น แบบ “**เฮือนสมัยกลาง**¹” ไม่เป็นแบบเฮือนไต้ลื้อสิบสองปันนาหรือไต้เงินเชียงตุง และไม่เป็นแบบ “**เฮือนบะเก่า**²” ซึ่งเป็นเรือนแบบประเพณีดั้งเดิมของล้านนา

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในเรือนไต้ลื้อที่บ้านศรีดอนชัยทั้ง 2 หลังนี้ มีลักษณะที่ ผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีนิยมจากวัฒนธรรมข้างเคียง มากกว่าการสืบทอดรูปแบบ การปลูกเรือนทางชาติพันธุ์ คือ ไม่เป็นแบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาแบบดั้งเดิม แต่ปรากฏมีอิทธิพล จากเรือนไต้ทั่วไปจากการทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน มีอิทธิพลจากไต้ลื้อ สิบสองปันนา คือ ไม่แยกเรือนยุงข้าวจากเรือนนอน ยังคงมีเตาไฟอยู่ในเรือนนอน มีอิทธิพลจากเฮือน สมัยกลาง คือ หลังคาปั้นหยาและรูปลักษณะผังพื้นของเรือน และมีอิทธิพลจากล้านนาคือทำบันไดอยู่ ใต้ชายคาหรือทำหลังคาคลุมบันได และมีเสาแหล่หมาหน้าบันไดทางขึ้นเรือน ไม่มีเต็นหน้าห้องนอน ให้เห็นเหมือนเรือนล้านนา แต่มีระเบียงกึ่งเปิดโล่งมาใช้งานแทน

โครงสร้างหลักและโครงหลังคาของอาคารเป็นไม้ เสาไม้ชั้นใต้ถุนเรือนนางแอ้อย่าเป็นไม้ ท่อนกลม ของเรือนนายเทศเป็นเสาปูน เสาไม้ชั้นบนเป็นเสาไม้ขนาด 8” x 8” ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด ประตูหน้าต่างเป็นแบบที่นิยมกันในล้านนาในช่วง 50 – 70 ปีที่แล้ว คือเป็นบานเปิดคู่ ลูกฟักไม้ทึบ บางหลังมีช่องแสงด้านบนเหนือหน้าต่างที่เรียกว่า คอซอง แต่เรือน 2 หลังที่สำรวจจริงวัดนี้ ไม่ทำคอ สองเหนือหน้าต่าง แต่ทำช่องลมระบายอากาศที่ยอดฝา ทั้งภายนอกและภายในเรือน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ นิยมกันในอดีต ทั้งเรือนไต้ลื้อและเรือนพื้นถิ่นอื่นๆในล้านนา

เรือน 2 หลังของชุมชนไต้ลื้อบ้านศรีดอนชัยนี้ จึงมีเอกลักษณ์ของตัวเอง เป็นการ ผสมผสานประเพณีนิยมของวัฒนธรรมแวดล้อมกับวัฒนธรรมไต้ลื้อ เป็นเรือนไม้ทรงคุณค่าที่ควรค่าแก่ การอนุรักษ์ ด้วยคุณค่าด้านอายุ และคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม

¹ เรือนพักอาศัยแบบประเพณีแบบหนึ่งของล้านนา เป็นแบบที่พัฒนาต่อจากเฮือนบะเก่า ก่อนจะเป็นเรือนสมัยปัจจุบัน ชาวบ้านจึง เรียกว่า เฮือนสมัยกลาง

² เรือนพักอาศัยแบบประเพณีแบบหนึ่งของล้านนา เป็นแบบที่พัฒนามาจากเฮือนกาแลซึ่งเป็นของผู้สูงศักดิ์ สำหรับคนทั่วไปที่มี ฐานะพอจะสามารถปลูกเรือนไม้จริงได้

แม้เรือนหลังนี้จะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงเหมือนเรือนไททั่วไป แต่วิถีชีวิตของเจ้าเรือนหลังนี้จะต่างออกไป จะใช้ชีวิตประจำวันแต่บนเรือน เพราะเรือนหลังนี้ใช้พื้นที่ชั้นล่างสำหรับการค้าขาย มีบันไดเล็กใช้เดินขึ้นลงโดยตรงกับโถงบนเรือน

บนเรือน การใช้งานส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่ระเบียง และครัวไฟสำหรับฝ่ายหญิง โดยเฉพาะที่ระเบียงที่เป็นพื้นที่หลัก กว้างใหญ่ เป็นส่วนที่เปิดโล่งไม่มีฝาผนังล้อมไปหมดทุกด้าน ทำให้โปร่ง โล่ง สบาย เหมาะกับสภาพอากาศ หันหน้ารับลมจากทางทิศใต้ และมองเห็นคนขึ้นเรือนมาชัดเจน

1. เรือนนางแอคำ วงศ์ไทย บ้านศรีดอนชัย
2. บันไดหน้า ทางขึ้นเรือน ตกแต่งราวกันตกให้สวยงามประทับใจผู้มาเยือน
3. เตาไฟแบบดั้งเดิม กระบะไม้บรรจุดิน
4. ระเบียงบ้าน พื้นที่ใช้งานเอนกประสงค์ โปร่ง โล่ง สบาย เป็นที่พักผ่อน รับแขก ทำงาน ฯลฯ

ภาพที่ 5.31 เรือนไทลื้อนางแอคำ บ้านศรีดอนชัย

แม้เรือนหลังนี้จะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงเหมือนเรือนใต้ทั่วไป แต่วิถีชีวิตของเจ้าเรือนหลังนี้จะต่างออกไปเช่นกัน ชีวิตประจำวันจะเกิดขึ้นแต่บนเรือน เพราะชั้นล่างใช้สำหรับการค้าขาย

บนเรือน การใช้งานส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่ระเบียง และครัวไฟสำหรับฝ่ายหญิง โดยเฉพาะที่ระเบียงที่เป็นพื้นที่หลัก กว้างใหญ่ เป็นส่วนที่เปิดโล่งไม่มีฝาผนังล้อมไปหมดทุกด้าน ทำให้โปร่ง โล่ง สบาย เหมาะกับสภาพอากาศ หันหน้ารับลมจากทางทิศใต้ และมองเห็นคนขึ้นเรือนมาชัดเจน

เรือน 2 หลังที่บ้านศรีดอนชัย แม้จะมีรูปร่างหน้าตาต่างกันมาก แต่แบบแผนการใช้งานพื้นที่เรือนเป็นแบบเดียวกัน

- 1-2. เรือนนายเทศ วงศ์ชัย บ้านศรีดอนชัย
3. ระเบียงหลังเรือนหน้าครัวไฟ ใช้เป็นที่รับประทานอาหาร
4. ระเบียงเรือน ชานบันได ตรงทางขึ้นเรือน เป็นที่นั่งเล่น รับแขก

ภาพที่ 5.32 เรือนนายเทศ บ้านศรีดอนชัย

1. เรือนไต้ลื้อจำลอง เพื่อการอนุรักษ์
2. ศาลากลางกลางสระในบริเวณเรือนไต้ลื้อจำลองภายในวัดศรีดอนชัย

ภาพที่ 5.33 เรือนไต้ลื้อจำลองบ้านศรีดอนชัย

เอือนบะเก่า ชุมชนบ้านตีด ตำบลตาลชุม อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีเรือนไม้แบบ ประเพณีในชุมชนไทยวนแห่งนี้หลงเหลืออยู่จำนวน 6-7 หลัง นับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเรือนไม้แบบ ประเพณีหนาแน่นแห่งหนึ่ง เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆในจังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ แม้จะลดจำนวนลง อย่างมากในระยะที่ผ่านมา เรือนไม้ที่บ้านตีดนี้ เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง มีรูปแบบเฉพาะตัวที่ไม่เหมือน ที่ใดๆในจังหวัดน่านและล้านนา จุดเด่นอยู่ที่การใช้เสาก่ออิฐขนาดใหญ่ 50 – 60 ซม. รองรับตัวเรือน ปูนที่ใช้ก่ออิฐ เป็นปูนแบบโบราณที่เตรียมขึ้นเองจากหินปูนและยางรัก ซึ่งต่างจากเรือนไม้พื้นถิ่นแหล่ง อื่นๆในล้านนา ที่มักใช้เสาไม้ หรือเสาปูนแบบโบราณเสริมเหล็ก ที่เรียกกันว่า “เสาตาย” หลังคา ทรงปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตแบบโบราณที่เรียกว่า กระเบื้องวิบูลย์ศรี ชุมชนบ้านตีดเป็น ชุมชนไทยวน หรือ คนเมือง แต่การสร้างหลองข้าวนั้น ต่างจากคนเมืองในจังหวัดอื่นๆ เพราะสร้าง หลองไว้ใกล้เรือนนอน แล้วเชื่อมกันด้วยชาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้อิทธิพลมาจากกัน แต่คนเมืองไม่ทำ เพราะความเชื่อเรื่องผีเรือน จึงเป็นเรือนคนเมืองที่มีความเชื่อต่างจากคนเมืองจังหวัดอื่นๆ อาจเพราะ น่านมีไต้ล้อยู่มาก รวมทั้งฝั่งประเทศลาว ก็มีชุมชนไต้ล้อยู่มาก และมีรูปแบบการสร้างหลองเชื่อม กับเรือนนอนแบบนี้เช่นกัน จึงส่งผลต่อความเชื่อหรือประเพณีนิยมแก่คนเมือง

ชานที่เชื่อมเรือนนอนกับหลองข้าวนี้เดิมเป็นชานโล่ง ไม่มีหลังคา แต่ปัจจุบันทุกหลังใน บ้านตีดต่อเติมหลังคาให้กับชานนี้ เพื่อความสะดวกในการใช้งานและป้องกันไม่ให้ฝนน้ำฝนจากฝนและ แดด เพราะปัจจุบันไม้หายาก ไม่เหมือนสมัยก่อนที่ตัดและชักลากจากป่ามาใช้ได้

อิทธิพลประเพณีและความเชื่อจากเอือนไตทั่วไป คือ การทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง บันได ทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน อิทธิพลจากเอือนสมัยกลาง คือ หลังคาปั้นหยาและผังพื้นของเรือน อิทธิพล จากล้านนาคือทำบันไดอยู่ใต้ชายคาหรือทำหลังคาคูลมบันได มีเสาแหล่งหมาหน้าบันไดทางขึ้นเรือน และมีอิทธิพลความเชื่อจากไต้ล้อยหรือไตเงิน คือ ไม่แยกเรือนยังข้าวจากเรือนนอนดังกล่าว

เรือนนายเจริญ เย็นใจ มีรูปแบบต่างจากหลังอื่นๆที่รูปทรงหลังคา เพราะเป็นหลังคาจั่ว แพลด แต่ผังพื้นใกล้เคียงกับหลังอื่นๆ และรูปแบบการสร้างหลองข้าวเชื่อมกับเรือนนอนเป็นแบบ เดียวกัน เสาใต้ถุนนั้น เป็นเสาปูนแบบใหม่ สอบถามทราบว่ามีการย้ายเรือน และเปลี่ยนเป็นเสาปูนใน คราวนั้น

วิถีชีวิตของกลุ่มชาวไทแต่ดั้งเดิมนั้น จะใช้ชีวิตแต่บนเรือน แม้จะยกใต้ถุนสูงจนเข้าไปใช้งานได้ก็ตาม ชั้นใต้ถุนจะใช้สำหรับเก็บของเลี้ยงสัตว์ หรือปล่อยโล่งไว้ ต่อมาจึงมีการใช้งานอื่นๆ ซึ่งเป็นการใช้งานช่วงเวลากลางวันเป็นหลัก มักจะมีการทำแคร่หรือม้านั่งไว้ ใช้งานได้เอนกประสงค์ ทั้งการงานอาชีพพักผ่อน รับแขก เกษตร ฯลฯ

บนเรือน การใช้งานส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่เต็น และครัวไฟสำหรับฝ่ายหญิง โดยเฉพาะเต็นที่เป็นพื้นที่หลัก เพราะเป็นส่วนที่เปิดโล่งไม่มีฝากั้นล้อมไปหมดทุกด้าน ทำให้โปร่งโล่ง สบาย เหมาะกับสภาพอากาศ

แต่วิถีชีวิตบนเรือนหลังนี้เปลี่ยนแปลงเมื่อมุงหลังคาให้กับส่วนนอกชานที่เชื่อมเรือนนอนกับเรือนยุงข้าว การใช้งานจึงเคลื่อนมาเกิดขึ้นที่ชานเป็นหลัก

1. เรือนนายอินทร เย็นใจ เป็นแบบเรือนชาน คือสร้างเรือนใหญ่กับเรือนยุงข้าวไว้ใกล้กัน แล้วเชื่อมกันด้วยชาน บันไดเรือนขึ้นไปที่นี่ ปัจจุบันชานนี้มุงหลังคาแล้ว
2. ยุงหรือหลองข้าวนายอินทร สร้างชิดตัวเรือน ตีคร่าวฝายนอกฝาเพื่อรับแรงดันจากน้ำหนักข้าวที่เก็บไว้ภายใน
3. บนชานเรือนที่เชื่อมเรือน 2 หลัง
4. ตั้งนั่งใต้ถุนเรือน โปร่งโล่งสบาย

ภาพที่ 5.34 เรือนนายอินทร บ้านตีด

ด้วยรูปแบบเรือนที่เชื่อมกับ เรือนยั้งข้าวแบบบ้านตีดนี้ ทำให้การ ใช้งานบนเรือนต่างไปจากชาวไต ยวนทั่วไป โดยเฉพาะที่เชียงใหม่ ที่ ทำเรือนยั้งข้าวแยกออกไป เพราะไม่ ต้องขึ้นลงเรือน และหาบันไดมา พาดป็นขึ้นยั้ง แต่การป้องกันหนูเข้า ไปกัดกินข้าวจะยากกว่า

พื้นที่ระเบียงและเต็น จะพบ ได้ในเรือนทุกหลังของชาวไตยวน แสดงถึงความต้องการร่วมของทุก คน สืบทอดยาวนานในเรือนแบบ ประเพณี แต่ความเปิดโล่งที่ป้องกัน ทรัพย์สินได้ยากทำให้วิถีชีวิตใหม่ที่มี ทรัพย์สินมีค่ามากขึ้น อันตรายต่อ ชีวิตมีมากขึ้น เรือนสมัยใหม่จึงเริ่ม ตัดพื้นที่ระเบียงและเต็นออกไป หรือปิดล้อมจนหมดเอกลักษณ์และ ความสบายไป

1. เรือนนายเจริญ เย็นใจ
2. บนเรือน เห็นหลองข้าวที่ทำเชื่อมกัน ฝา เรือนหลองข้าวสังเกตได้จากการตีคร่าว ฝาไว้ด้านนอก
3. เต็นและชาน โปร่ง โล่งสบาย
4. บนเรือนนายเจริญ เต็นและห้องนอน

ภาพที่ 5.35 เอือนนายเจริญ บ้านตีด

เสาปูนขนาดใหญ่ไม่เหมือนใครทำให้อารมณ์ความรู้สึกเมื่อนั่งอยู่ใต้ถุนเรือนแตกต่างออกไป ไม่เหมือนใต้ถุนเรือนในพื้นที่อื่นๆ แม้วิถีชีวิตบนเรือนหรือใต้ถุนเรือน จะเป็นเช่นเดียวกันกับเรือนใต้ทั่วไป

1. เรือนนายสนธิ ปิจดี
2. เกล็ดลักษณะของเรือนบะเก่าที่บ้านดีคือเสา
ก่ออิฐขนาดใหญ่ขึ้นใต้ถุนรับตัวเรือน
3. เติ้นและซาน โปร่ง โล่งสบาย
4. บนเรือนนายสนธิ ช่องว่างระหว่างเรือน 2
หลัง ที่ในเรือนบะเก่าล้านนาจะเรียกว่า
ฮ่อมริน แต่หลังนี้มีขนาดใหญ่กว้างกว่า

ภาพที่ 5.36 เรือนนายสนธิ บ้านดี

เยือนไตในเขตเมืองเชียงตุง รัฐฉานประเทศเมียนมาร์ จะพบจากการสำรวจในบริเวณพื้นที่โดยรอบเมืองเชียงตุง ว่า บ้านเรือนในชุมชนเป้าหมายที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่ยังคงมีเรือนรูปแบบที่เป็นแบบประเพณี หรือแบบพัฒนาการจากแบบประเพณี ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมาก หนาแน่น เรือนแบบสมัยใหม่มีให้เห็นน้อยกว่า การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ยังคงเป็นเกษตรกรรม มีพื้นที่เกษตรกรรม อันได้แก่ ไร่ นา และสวน อยู่รอบๆชุมชน มีอุปกรณ์การเกษตร และพืชผลให้เห็นอยู่ทั่วไปในชุมชน ทำให้บรรยากาศโดยรวมของชุมชน ยังคงความเป็นชุมชนพื้นถิ่นที่สืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่ไม่ได้ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมหลัก มีชุมชนหนองเงินเพียงแห่งเดียวที่มีอาคารบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ปรากฏให้เห็นอยู่มากกว่าที่อื่นๆ เรือนที่อายุมากถึง 80 ปี กับเรือนที่ปลูกสร้างใหม่เมื่อสิบปีที่ผ่านมา มีลักษณะรูปแบบที่ไม่ต่างกัน แสดงว่าชุมชนยังคงสืบทอดประเพณีการปลูกเรือนแบบดั้งเดิมอยู่ เรือนที่กำลังก่อสร้าง ยังคงใช้โครงสร้างชั้นบนเป็นไม้ ทั้งพื้น เสา และโครงหลังคา แต่โครงสร้างชั้นล่างจะถูกปรับเปลี่ยนเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐมอญแล้วในบางหลัง การใช้ชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม หรือใช้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้เชิงวิชาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จึงยังมีความเป็นไปได้และน่าสนใจสูง สถานการณ์ที่เชียงตุงจึงไม่เหมือนชุมชนไตในประเทศไทย ที่มีเหลือเรือนไตแบบประเพณีอยู่น้อยกว่ามาก สภาพแวดล้อมชุมชนเปลี่ยนแปลงสภาพเรือนพักอาศัยไปหมดแล้ว บรรยากาศแบบพื้นถิ่นไตเหลือน้อยกว่ามาก จึงเป็นชุมชนท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิต ประเพณีและผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมากกว่า

ภาพที่ 5.37 บ้านเรือนในชุมชนไต

เยือนไตแบบประเพณีในหมู่บ้านรอบเมืองเชียงตุง พบ 2 แบบหลักๆ คือ **แบบเรือนไม้** และ **แบบเรือนไม้บ้านดิน** แบบเรือนไม้นั้นจะพบมากกว่า และเป็นเรือนแบบประเพณีของไต โดยเฉพาะไตลื้อที่มีต้นกำเนิดในสิบสองปันนา มีลักษณะดังนี้

เรือนไม้ เป็นเรือนชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูงจนคล้ายเรือนสองชั้น ใช้ประโยชน์จากใต้ถุนเรือน โครงสร้างหลักคือไม้ ซึ่งตัดจากป่า หลังคาจั่วผสม (Hip-Gable) มุงกระเบื้องดินขอ (ดินเผา) ปลายตัด แผ่นบางคล้ายกระเบื้องดินขอของล้านนา แต่มีขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย ส่วนใหญ่ไม่มีการตกแต่งยอดจั่ว มีเพียงที่บ้านปางลื้อ ที่นิยมประดับยอดจั่วด้วยต้นดอกเอื้อง องค์หลังคาค่อนข้างสูงชัน ทำให้หลังคาดูสูงใหญ่ เปิดจั่วด้านบนขนาดเล็ก สำหรับระบายควันและความร้อนจากเตาไฟในเรือน เสาไม้ซุงหรือบากแปรรูปเป็นสี่เหลี่ยมอย่างง่ายๆ ตั้งบนหิน ไม่ซุดหลุมฝังดินเสาลงดิน บนเรือนมักแบ่งพื้นที่ 2-3 ส่วน คือ **ส่วนโถงชานบันได** **ส่วนโถงกลางบ้าน** และ**ส่วนนอน** ส่วนชานจะอยู่ด้านหน้าเรือน เป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง คือไม่ตีฝาเรือน กันเป็นราวระเบียงกันตก หรือตีไม้โปร่งเป็นซี่ หรือตาตาราง หรือเป็นลวดลาย ส่วนโถงเป็นส่วนปิด จากส่วนชานผ่านประตูเรือนเข้าสู่ส่วนโถง ส่วนนี้ปิดล้อมด้วยฝาเรือน มีช่องเปิดหรือหน้าต่างน้อย บางหลังไม่มีเลย ส่วนนี้จึงมีมืดมาก ส่วนเตาไฟและทำครัวจะอยู่ในส่วนนี้ บางหลังแยกไว้มุมหนึ่ง ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน บางหลังก็วางแม่เตาไฟไว้กลางโถง ส่วนนอนจะอยู่ด้านในสุด จะทำฝากั้นไว้มีช่องประตูเข้าออก หนึ่งหรือสองนอนแล้วแต่หลัง ส่วนใหญ่ไม่ทำฝาเพดาน เปิดโล่งเห็นโครงหลังคาและกระเบื้องมุง ช่องหน้าต่างมีน้อย หรือไม่มีเลยเช่นกัน เรือนไม้แบบประเพณีของชุมชนไต สามารถแยกเป็นกลุ่มย่อยได้เป็นแบบ **ฝาดั้งตรง** และ **ฝายายออก** ลักษณะที่ต่างกันคือฝายายนอกของเรือน ระบายจะตั้งตรงไม่ฝายออก กับตีฝายออก เป็นการตีฝายออกรอบด้าน ทั้งด้านหลังด้านข้าง เว้นแต่ด้านหน้าทำเป็นชานระเบียง ฝายายทำให้เกิดพื้นที่ภายในระหว่างเสากับฝาเรือนที่ฝายออก จะทำเป็นหิ้งพระหรือชั้นวางของ เรือนสองกลุ่มนี้มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

เรือนไม้บ้านดิน เป็นเรือนที่ใช้โครงสร้างไม้ร่วมกับโครงสร้างผนังดินดิบรับน้ำหนัก เป็นผนังที่ก่อขึ้นด้วยก้อนดินดิบที่ตากแห้งโดยไม่ได้เผาเป็นอิฐ นำมาก่อขึ้นเป็นผนัง หนาประมาณ 40 – 50 ซม. ใช้เป็นโครงสร้างรับน้ำหนักพื้นไม้และโครงหลังคา ใช้คาน ตง และซื่อวางลงบนผนังดินก่อโดยตรงโดยไม่มีเสาไม้รับ ตรงช่องเปิดประตูหน้าต่างส่วนใหญ่จะใช้ไม้พาตรับน้ำหนักผนังเหนือช่องเปิดขึ้นไป กลุ่มนี้พบมากกว่าเรือน 2 กลุ่มแรก อาจเป็นเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพพื้นดินที่สามารถขุดทำใช้เป็นวัสดุก่อสร้างได้ นอกจากเรือนกลุ่มนี้ ยังมีเรือนกลุ่มย่อยที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ **เรือนไม้บ้านดินเสาไม้** คือ เรือนไม้ที่ใช้โครงสร้างไม้รับน้ำหนักทั้งหมด แต่ฝายบางส่วนเป็นการก่อดินดิบแทนฝายไม้ ฝายดินดิบนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงฝากั้น ไม่ได้รับน้ำหนักแบบเรือนกลุ่มแรก ความหนาของผนังดินนี้จึงน้อยกว่า แบบนี้พบน้อยกว่า

- 1.2. เรือนไม้ฝาดั้งตรงที่บ้านเลน
3. เรือนไม้ฝาดายออกที่บ้านยางเกียง
4. เรือนไม้ฝาดายออกที่บ้านปางล้อ

ภาพที่ 5.38 เือนไตแบบต่างๆที่เชียงตุง

- 1.2. เรือนไม้บ้านดินที่บ้านเพยลุง
- 3.4. เรือนไม้บ้านดินเสาไม้ที่บ้าน
หนองเงิน

ภาพที่ 5.39 เือนไม้แบบต่างๆที่เชียงตุง

ชีวิตบนเรือนที่ปิดทึบ ความจำเป็นที่ต้องปิดล้อมอย่างมิดชิดเพื่อป้องกันลมหนาวในหน้าหนาว ทำให้เรือนไตที่เชียงตุงต้องสร้างพื้นที่ “เต็น” และ “นอกเต็น” เพื่อการใช้งานหน้าร้อนและหน้าหนาวได้อย่างเหมาะสม

ครัวไฟที่อยู่บนเรือน ในพื้นที่ต่อเนื่องกับเต็นโดยไม่แยกกันเหมือนเรือนในไทย ก็เพื่อใช้ความร้อนจากเตากระจายสู่พื้นที่บนเรือนช่วยให้อบอุ่นขึ้น แต่การระบายควันต้องจัดการให้ดี

1. ขานบันไดบนเรือนไม้บ้านดิน นิยมประดับด้วยรูปถ่ายบรรพบุรุษและสมาชิกในครอบครัว
2. ระเบียงไม้ของเรือนไม้บ้านดิน โครงสร้างไม้บนผนังดินรับน้ำหนัก
3. ขานบันไดหรือนอกเต็นของเรือนไม้ผาผาย ออก ด้านหน้าตีไม้ตาตารางเป็นฝาโปร่ง ระบายอากาศ
4. บริเวณครัวไฟ (ฮ้องไฟ) ภายในโรงเรือน พื้นที่ต่อเนื่องกับเต็นไม้กันฝน

ภาพที่ 5.40 องค์ประกอบต่างๆของเรือน

1. นอกเต็นหรือชานบันไดหน้าบ้านเป็นพื้นที่
เอนกประสงค์ ใช้พักผ่อน ทำงาน ฯลฯ
นอกฤดูหนาว และขยับเข้าไปใช้งาน
เต็นในฤดูหนาว
2. เสาเรือนตั้งบนหินไม่ฝังดิน ป้องกันไม่ให้ดิน
เสาผุ
3. แม่เตาไฟบนเรือน กระบะไม้อัดดินแน่น
4. แม่ผู้นั่งกำลังปรุงอาหารบนเรือน

ภาพที่ 5.41 องค์ประกอบต่างๆของเรือน

ในแขวงไชยบุรี จากการสำรวจเยือนไตในชุมชนไตบ้านดอนเฟื่อง ชาติพันธุ์ไตลื้อ และชุมชนบ้านแก่น ชาติพันธุ์ไตยวน พบเรือนไม้พักอาศัยที่เป็นแบบประเพณีดั้งเดิมน้อยมาก สอบถามทราบว่า เรือนไม้ดั้งเดิมถูกรื้อไปเกือบหมดแล้ว โดยขายให้กับพ่อค้าชาวไทย เหลืออยู่ให้ทำการศึกษาเพียงไม่กี่หลัง แต่เพียงพอให้สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า ลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เสาไม้ตั้งบนหินไม่ฝังดิน บันไดอยู่นอกเรือน ติฝาไม้กระดาน ส่วนใหญ่เป็นการตีแนวตั้ง หลังคาจั่ว โครงสร้างไม้ ตัวเรือนแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ส่วนเรือนนอน ส่วนเรือนครัวไฟ และส่วนชานเรือน ส่วนชานเรือนนี้จะอยู่ตรงกลาง และเป็นส่วนต่อเชื่อมทั้งสองส่วนแรก และบันไดทางขึ้นเรือนจะอยู่ที่ส่วนชานเรือนนี้

ส่วนเรือนนอนนี้เป็นส่วนเดียวที่เป็นเรือนปิด คือ มีผนังล้อมรอบ ภายในส่วนเรือนนอนจะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน เป็นโถงใช้งานเอนกประสงค์และส่วนนอน โดยมีฝาหรือผ้าม่านกันไว้ ส่วนเรือนครัวอยู่ด้านหน้าเรือนนอน เชื่อมกันด้วยชาน ตัวเรือนครัวทำกึ่งเปิดโล่ง คือมีหลังคาคลุม แต่มีฝาล้อมเพียง 2 หรือ 3 ด้าน เพื่อการระบายควันและความร้อนจากเตาไฟได้ ส่วนชานเป็นพื้นที่เปิดโล่ง แต่มีหลังคาคลุมเป็นส่วนใหญ่เพื่อการใช้งานที่สะดวกขึ้น แต่บางหลังยังคงมีทั้งส่วนที่มีหลังคาคลุมและส่วนที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสีแล้วทุกหลัง แต่เดิมมุงด้วยหญ้าคา แต่เปลี่ยนเป็นสังกะสีเพื่อให้ใช้ได้นานขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนบ่อยๆเหมือนหญ้าคา

เส้าข้าว หรือเรือนยั้งข้าว มีทำทั้งการทำเป็นเรือนโดด แยกออกไป และการทำเป็นเรือนแยก แต่สร้างชิดและเชื่อมต่อกับเรือนนอน ทำเป็นเรือนยกพื้น ติไม้คร่าฝาไว้ด้านนอกเพื่อรับแรงจากด้านใน เช่นเดียวกับยั้งข้าวในล้านนา

ภาพที่ 5.42 เรือนไม้แบบประเพณีในบ้านดอนเฟื่อง

ชีวิตของเจ้าเรือนกลุ่มนี้เกิดอยู่บนเรือนเป็นหลัก แม้จะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงที่สามารถใช้งานใต้ถุนได้เหมือนกับเรือนในไทย ในขณะที่เรือนในไทยมีการใช้งานใต้ถุนเรือนเป็นหลักในช่วงเวลากลางวัน หากปัญหาความร้อนอบอ้าวบนเรือนไม่มีผลกระทบแล้ว ชาวไทจะเลือกใช้ชีวิตบนเรือนมากกว่า เราสามารถเห็นข้อเท็จจริงนี้ได้เมื่อได้เห็นเฮือนไตในภาพรวมเชื่อมโยงกันในถิ่นฐานต่างๆ ในหลายประเทศ การศึกษาเปรียบเทียบยิ่งกว้างขวางครอบคลุมก็จะได้ข้อสรุปที่เป็นจริงมากขึ้นตามไป

ภาพที่ 5.43 เฮือนไตแบบต่างๆที่แขวงไชยบุรี

การสร้างสื่อการเรียนรู้ด้วยแบบ 3 มิติ

ในการพัฒนาระบบสื่อความหมาย โดยการสร้างสื่อการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในเรื่องเรือนพักอาศัยชาติพันธุ์ไท หรือ “เฮือนไต” ด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เขียนแบบ 3 มิติ โดยคัดเลือกเรือนไตจากชุมชนเป้าหมาย จำนวน 15 หลัง ทำการสำรวจจริงวัดโดยละเอียด จัดทำเป็นแบบจำลองแบบ 3 มิติในคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้เรื่องรูปแบบสัดส่วนของเฮือนไตอย่างละเอียดและครบทุกส่วนทุกองค์ประกอบของอาคาร สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นสื่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้หลากหลายต่อไป เช่น การทำโปสเตอร์ เว็บไซต์ วิดีทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว (Animation) ฯลฯ

จังหวัดพะเยา จำนวน 2 หลัง

เรือนนางแสงดา สมฤทธิ์
บ้านธาตุสบแวน อ.เชียงคำ

เรือนนายอ่อน กันทะ
บ้านฟ้าสีทอง อ.เชียงม่วน

จังหวัดน่าน จำนวน 3 หลัง

เรือนนายเจริญ เย็นใจ
บ้านต๊ต อ.เวียงสา

เรือนนายอินทร เย็นใจ
บ้านต๊ต อ.เวียงสา

เรือนนายสนธิ ปิงดี
บ้านต๊ต อ.เวียงสา

จังหวัดเชียงราย จำนวน 2 หลัง

เรือนนางแอ่นคำ วงศ์ไทย
บ้านศรีดอนชัย อ.เชียงของ

เรือนนายเทศ วงศ์ชัย
บ้านศรีดอนชัย อ.เชียงของ

เมืองเชียงตุง จำนวน 5 หลัง

เรือนนางเปียง
บ้านยางเกียง เมืองเชียงตุง

เรือนนายใจยัง นางแดง
บ้านหนองเงิน เมืองเชียงตุง

เรือนนายสามแปง
บ้านเพยลุง เมืองเชียงตุง

เรือนนางหลี่
บ้านเลน เมืองเชียงตุง

เรือนนางอามทิพย์
บ้านปางล้อ เมืองเชียงตุง

แขวงไชยบุรี จำนวน 3 หลัง

เรือนนางนวล

บ้านแก่น แขวงไชยบุรี

เรือนนายแปง

บ้านดอนเฟื่อง แขวงไชยบุรี

เรือนนายอ่อน

บ้านดอนเฟื่อง แขวงไชยบุรี

5.1.3 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

เพื่อให้ผู้ที่สนใจในการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้เกิดการเข้าใจถึงบริบททางวัฒนธรรม และคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในครั้งนี้องค์กรเชื่อมโยงให้เห็นบริบททางวัฒนธรรม การนำเสนอจึงใช้วิธีการนำเสนอแบบเล่าความโดยอาศัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเบื้องต้น เพื่อเป็นสิ่งที่สื่อถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ศึกษาวิจัย สามารถสรุปเป็นประวัติศาสตร์เพื่อใช้สื่อความหมายทางการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1) ด้านประวัติศาสตร์เพื่อใช้ส่งเสริมพื้นที่การท่องเที่ยวต้นแบบ ชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ไต้ลื้อบ้านศรีดอนชัย "บ้านศรีดอนชัย" เดิมตั้งอยู่ที่เมืองอุเหนือแคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนานประเทศจีนตอนใต้ ในเวลาต่อมาการทำมาหากินขัดสนและถูกจีนรุกราน ในปี พ.ศ. 2428 ชาวไต้ลื้อที่นั่นจำนวน 994 คน โดยการนำของพญาแก้ว จึงได้อพยพมาที่ดอยหลักคำเขตแดนจีนติดต่อกับประเทศลาว ราว 1 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2429 ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ริมแม่น้ำโขงระหว่างน้ำคูก (ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ) ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่ ต.สถานหลังจากนั้นชาวไต้ลื้อได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกตั้งบ้านเรือนที่ บ้านห้วยเม้ง ตำบลเวียง อ.เชียงของ กลุ่มที่สองย้ายไปลาว ส่วนกลุ่มที่สามย้ายไปอยู่ที่ อ.เวียงแก่น และย้ายจากเวียงแก่นเมื่อปี 2496 มาอยู่ที่ตำบลศรีดอนชัยในปัจจุบัน

บ้านศรีดอนชัย ในอดีต เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ริมทางดิน สามารถเดินทางไปยังเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอดีตบริเวณที่ตั้งของบ้านศรีดอนชัย หมู่ 13 ประมาณปี พ.ศ. 2492 โดยมีแกนนำในการเข้ามาตั้งหมู่บ้านคือ กำนันเสนา วงศ์ชัย โดยนำชาวบ้านจำนวน 17 ครอบครัว ซึ่งเป็นชาวไต้ลื้อ อพยพข้ามดอยก๊วนอต ในเขตพื้นที่ ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยชาวไต้ลื้อทั้ง 17 ครอบครัวที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานนั้นเป็นชาวไต้ลื้อ เรียกว่า ลื้อบ่อ เมืองอุเหนือ และเมืองสิงห์ ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนของประเทศไทยและลาวซึ่งต่อมาจึงมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอีกครั้งในบริเวณตำบลม่วงยาย เขตอำเภอเวียงแก่น

บ้านศรีดอนชัยหมู่ 13 ตำบลเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีพัฒนาการความเติบโตของหมู่บ้าน โดยในอดีตเริ่มจากหมู่ที่ 13 ต่อมาในปี 2524 มีการแบ่งแยกหมู่บ้านออกเป็น หมู่ 7 หมู่ 12 หมู่ 14 และหมู่ 15

2) ด้านประวัติศาสตร์เพื่อใช้ส่งเสริมพื้นที่การท่องเที่ยวต้นแบบ ชุมชนบ้านตีด อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ชุมชนบ้านตีด เป็นชุมชนชนเก่าแก่ คำว่า “ตีด” มีความหมายว่าอุดมสมบูรณ์ เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ปลูกสวนเมี่ยงตามคำบอกเล่าเล่าว่า บ้านตีดสร้างขึ้นมาประมาณ 275 ปีราวสมัยอยุธยาตอน

ปลาย ผู้นำที่อพยพมาเป็นพวกแรก คือ ลูกหลานเจ้าหลวงเชียงของ (อำเภอเชียงของ) จังหวัดเชียงราย ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่บ้านตาลชุม ลูกหลานเจ้าหลวงเชียงของได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านพันตัน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และผู้นำบางคนได้พำนักอยู่ที่คุ้มเจ้าผู้ครองนครน่านเห็นว่าที่ตั้งบ้านเรือนในเขตกำแพงเมือง มีผู้คนอาศัยอยู่มากขึ้น จึงคิดว่าควรมีพื้นที่ให้ลูกหลานได้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จึงได้สำรวจพื้นที่และพบว่าสถานที่บ้านตาลชุมนี้มีทำเลที่เหมาะสม มีต้นตาลขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ปากทางทิศตะวันออก จึงตกลงสร้างหมู่บ้านสร้างฝายห้วยน้ำฮ่ำ ปรับที่ทำนาปลูกข้าว โดยนำข้าทาสบริวารมาอยู่ด้วย และเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านตาลชุม” แต่ก่อนที่จะมีการสร้างบ้านตาลชุมเดิมมีชาวบ้านอาศัยอยู่ก่อน ประมาณ 3 หลังคา อยู่ทางทิศเหนือ ต่อมา มีประชาชนจากเมืองเชียงฮ่อน เชียงลม แขวงไชยบุรี เขตล้านช้างมาอยู่เพิ่มมากขึ้น และได้เกิดภัยแล้งน้ำไม่พอใช้ ชาวบ้านบางคนจึงได้อพยพไปอยู่ที่บ้านส้าน บ้านม่วง บ้านยาย อำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย ต่อมากำนันขุนเกษตร แจ้งความเดือดร้อนต่อเจ้าราชวงศ์เจ้าผู้ครองนครน่าน จึงได้ดำริให้สร้างฝายกั้นน้ำฮ้างเพื่อกักเก็บน้ำ ต่อมาราว พ.ศ. 2430 มีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายหมู่บ้านไปตั้งอยู่ตามสวนเมี่ยงและได้แยกหมู่บ้านออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตาลชุมน้อย หรือ บ้านตัด หมู่ 2 และเรียกบ้านตาลชุมว่า บ้านตาลชุมใหญ่ หมู่ 1 และ บ้านตาลชุม หมู่ 7

3) ด้านประวัติศาสตร์เพื่อใช้ส่งเสริมพื้นที่การท่องเที่ยวต้นแบบ ชุมชนบ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

บ้านธาตุสบแวนเป็นชุมชนไตลื้อซึ่งสืบเชื้อสายมาจากไตลื้อสิบสองปันนา ในปี พ.ศ. 2331 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 ได้มีรับสั่งให้เจ้าอัครวรปัญญา เจ้าผู้ครองนครน่านไปตีเมืองเชียงตุงและกวาดต้อนชาวไตใหญ่จากรัฐฉานประเทศพม่ากับชาวไตลื้อจากแคว้นสิบสองปันนาประเทศจีน อันประกอบด้วย เมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วน ฯลฯ

ครั้นถึง พ.ศ. 2413 พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ได้สืบราชสมบัติแห่งนครน่านได้มีเจ้าเมืองสิบสองปันนาชื่อ "พญาโพธิราช" พาชาวไตลื้ออพยพหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในเมืองเทิงซึ่งบรรดาชาวไตลื้อต่างเรียกเจ้าเมืององค์นี้ว่า "พญานายฮ้อย"

ต่อมาปี พ.ศ. 2447 พวกไตลื้อได้พากันตั้งหมู่บ้านขึ้นอีกแห่งชื่อ "บ้านธาตุสบแวน" พร้อมกับได้พากันแยกย้ายหรือขยายหมู่บ้านออกไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเชียงคำอีกเป็นจำนวนหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านทุ่งมอก บ้านเชียงบาน บ้านหล้า บ้านหนองลื้อ บ้านแพด บ้านหนองเลา บ้านธาตุ ฯลฯ ชาวไตลื้อได้พากันตั้งหมู่บ้านเป็นหลักแหล่งมาจนทุกวันนี้

5.2 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีแห่ง “เฮือนโต” ในมณฑลอารยธรรมสองฝั่งโขงในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) เพื่อเป็นการศึกษาผลงานสถาปัตยกรรมในอาคารพักอาศัยกรณีศึกษาประเภทเรือนพื้นถิ่น ในกลุ่มชาติพันธุ์ไต ในพื้นที่ สามประเทศ อย่างน้อย 5 ชุมชน 2) เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการในด้านสถาปัตยกรรม ประเภทอาคารพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไต และ 3) เพื่อเป็นการยกระดับและการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมสู่การพัฒนาโยบายการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมประเภทอาคารพักอาศัย ซึ่งหลังจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีทางวัฒนธรรม

พบว่าในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ในพื้นที่ของการศึกษาวิจัย 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน การศึกษาวิจัยในพื้นที่คัดสรรเพื่อการศึกษาวิจัย พบกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่ม “ไต” ประกอบด้วย ไตลื้อ และไตยวน และในพื้นที่ต่างประเทศ จำนวน 2 ประเทศ ประกอบด้วยพื้นที่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ พบกลุ่มชาติพันธุ์ไต ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ไตเจิน ไตหรอย ไตเหอน และพื้นที่เมืองเชียงฮ่อน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบกลุ่มชาติพันธุ์ไตประกอบด้วย ไตลื้อ และไตยวน

การศึกษาพบว่าในทางประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไต มีความสัมพันธ์กันในเชิงชาติพันธุ์กัน เนื่องจากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานตั้งแต่มณฑลยูนนาน ทางแถบตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน เรื่อยมาจน เมียนมาร์(พม่า) ลาวถึงภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีการโยกย้ายและเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมด้วยหลายสาเหตุปัจจัย เช่น การอพยพจากภัยสงคราม การกวาดต้อนผู้คนให้มาเป็นพลเมือง เช่นเมืองเชียงใหม่ และเมืองน่าน การอพยพจากภัยทางโรคระบาด และการค้าขายระหว่างเมือง

ในด้านการส่งต่อทางวัฒนธรรมหลังจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นรูปแบบของการเชื่อมโยงของวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่องานสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจน อาทิเช่น

กรณีชาติพันธุ์ไตลื้อ ที่มีความผูกพันกับความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นอย่างมาก เนื่องจากในอดีตก่อนการรับศาสนาพุทธเข้ามามีการรับเอาวัฒนธรรมการนับถือผีอย่างเหนียวแน่นมาก่อนที่จะได้รับพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดการส่งถ่ายวัฒนธรรมเข้าสู่งานสถาปัตยกรรมตั้งแต่กระบวนการตั้งหมู่บ้าน การสร้างอาคารบ้านเรือนสำหรับพักอาศัย ผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น ก่อนการสร้างบ้านเรือนมีพิธีเลี้ยงผี และมีศูนย์รวมใจของหมู่บ้านที่เรียกว่าไ้บ้าน มีพิธีเลี้ยงผี เช่น ผีเมือง ผีเฮือนหรือผีปู่ย่า ผีฝ่าย ผีฟ้า ผีไร่ผืนนา เป็นต้น การกำหนดขนาดและรูปแบบ และตำแหน่งพื้นที่ต่างๆของพื้นที่ใช้สอยต่างๆของเรือน มีการใช้รูปแบบตามแบบอย่างเรือนไตลื้อแบบประเพณีโดยมีองค์ประกอบของเรือนที่คล้ายคลึงกันทั้งหมดในชุมชน เป็นต้น

กรณีความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวไทจีน ที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรม อันเนื่องจากชาติพันธุ์ไทจีนมีวิถีผูกพันกับสายน้ำ ดังที่ได้รับชื่อที่เกิดขึ้นจากการตั้งชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการตั้งถิ่นฐานในลุ่มพื้นที่สายน้ำ “จีน” การเกษตรกรรมจึงเป็นหัวใจหลักของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ที่มีความผูกพันกับวิถีเกษตรกรรมและสังคมแบบชุมชนเกษตร ทำให้อิทธิพลทางสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ใช้วิถีเกษตรกรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างงานสถาปัตยกรรม เช่น การกำหนดที่ตั้งของงานสถาปัตยกรรมใช้วัตถุดิบทางการเกษตรเป็นพืชเสี่ยงทาย เช่น การใช้ข้าวเปลือกเสี่ยงทายการหาตำแหน่งที่ตั้งของการสร้างเรือนที่พักอาศัย การทิศหัวนอนของเรือนจะถูกกำหนดโดยการถือเอาทิศเบื้องสูง เช่น ทิศที่มีภูเขาขนาดใหญ่เป็นทิศหัวนอนของเรือน การสร้างอาคารคลุมพื้นที่เก็บข้าวและดำข้าว เนื่องจากการสำนึกในบุญคุณของข้าวที่ทำให้เจริญเติบโต และการสร้างงานสถาปัตยกรรมมีการกำหนดขนาดของเรือน ใช้ “ปี่โหรา” และการดูฤกษ์ยามด้วย “ตวยม้อวันดี” ที่ภายในเกิดขึ้นจากการสังเกตธรรมชาติ ผ่านการจดบันทึกและสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

กรณีวัฒนธรรมและความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมของชาวไทเหนือ หรือ ไทเหนือ ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ไทที่ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมแบบที่ราบสูงซึ่งอพยพโยกย้ายมาจากประเทศจีน ซึ่งยังขนบธรรมเนียมและความเชื่อที่ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งอิทธิพลเหล่านี้ยังคงส่งอิทธิพลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรม เช่น อิทธิพลแบบบ้านจีน มีลักษณะชั้นเดียว ไม่เกิน 2 ชั้น มีทั้งหมด 4 ชื่อ และมีเสาไม้ไม่เกิน 8 ต้น ใช้วัสดุที่หาง่ายเช่น ดิน และไม้บางส่วนในการก่อสร้างอาคาร การเลือกที่ตั้งเรือน การขุดหลุมฐานราก การกำหนดขนาดของเรือน เหล่านี้ใช้ความเชื่อตามตำราฤกษ์ยามยามดี เรียกว่า “ปี่โหรา” และการดูฤกษ์ยามด้วย “ตวยม้อวันดี” เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ในพื้นที่ข้างเคียง แต่ยังคงขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเกิดจากประเพณีของจีน เช่น การร่วมกันดำแข่งกับลูกหลานในการทำขนมหุซ้างในเทศกาลขึ้นปีใหม่ของจีน และนับเอาวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันตรุษจีน เป็นต้น

กรณีของวัฒนธรรมและคติความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ไตยวน ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ของคนกลุ่มใหญ่ในแถบภาคเหนือของประเทศไทย หรือ ล้านนา ซึ่งกลุ่มของคนไตยวนมีความผูกพันกับความเชื่อเรื่อง “ผี” และการรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาภายหลัง ทำให้การสร้างงานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลทางความเชื่อ ยังคงใช้เรื่องความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล และไม่เป็นมงคลเป็นตัวควบคุมการสร้างงานสถาปัตยกรรม เช่น การเลือกที่ตั้งเรือน การขุดหลุมฐานราก การกำหนดขนาดของเรือน เหล่านี้ใช้ความเชื่อตามตำราฤกษ์ยามยามดี เรียกว่า “ปี่สา” เป็นเครื่องมือทางความเชื่อในการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเช่น การนับขนาดจำนวนเสาโดยกำหนดเอาการนับตามความเชื่อเรื่องความเป็นมงคลของบ้าน การกำหนดวันมงคลต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดและส่งต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน

เพื่อก่อให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาวิจัยในพื้นที่ 3 จังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ภายหลังจากการสำรวจชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน

ด้านการศึกษาริเอนพักอาศัย หรือ เอื้อนไต พบว่า ในพื้นที่ 3 ชุมชน ของพื้นที่ 3 จังหวัด รูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแบบประเพณี มีศักยภาพที่จะสามารถศึกษางานสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้ ซึ่งการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ทั้งสามพื้นที่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงการศึกษาวริตศาสตร์ของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม คติความเชื่อ ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

บ้านศรีดอนชัย อำเภอเวียงของ จังหวัดเชียงร่าย เป็นชุมชนไตลื้อ เดิมตั้งอยู่ที่เมืองอุเหนือ แคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนานประเทศจีนตอนใต้ ในปี พ.ศ. 2428 ชาวไตลื้อจำนวน 994 คน โดยการนำของพญาแก้ว ได้อพยพมาที่ดอยหลักคำเขตแดนจีนติดต่อกับประเทศลาว ราว 1 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2429 ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ริมแม่น้ำโขงระหว่างน้ำคูก(ตำบลเวียง อำเภอเวียงของ) และต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่ ต.สถาน บ้านศรีดอนชัย เริ่มตั้งหมู่บ้าน หมู่ที่ 13 ประมาณปี พ.ศ 2492 โดยมีแกนนำในการเข้ามาตั้งหมู่บ้านคือ กำนันเสนา วงศ์ชัย โดยนำชาวบ้านจำนวน 17 ครอบครัว ซึ่งเป็นชาวไตลื้อ อพยพข้ามดอยกิ่วน้อย ในเขตพื้นที่ ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงร่าย เข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยเป็นชาวไตลื้อทั้งหมด 17 ครอบครัวที่เป็นชาวไตลื้อ เรียกว่า ลื้อบ่อ เมืองอุเหนือ และเมืองสิงห์ ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนของประเทศจีนและลาว และต่อมามีพัฒนาการความเติบโตของหมู่บ้าน โดยในอดีตเริ่มจากหมู่ที่ 13 ต่อมาในปี 2524 มีการแบ่งแยกหมู่บ้านออกเป็น หมู่ 7 หมู่ 12 หมู่ 14 และหมู่ 15

ชุมชนบ้านตีด อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นชุมชนชนเก้าเก คำว่า “ตีด” มีความหมายว่าอุดมสมบูรณ์ เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ปลูกสวนเมี่ยง บ้านตีดสร้างขึ้นมามีประมาณ 275 ปี ราวสมัยอยุธยาตอนปลาย ผู้นำที่อพยพมาเป็นพวกแรก คือ ลูกหลานเจ้าหลวงเชียงของ (อำเภอเวียงของ) จังหวัดเชียงร่าย ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่บ้านตาลชุม ลูกหลานเจ้าหลวงเชียงของได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านพันตัน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และผู้นำบางคนได้พำนักอยู่ที่คุ้มเจ้าผู้ครองนครน่าน เห็นว่าที่ตั้งบ้านเรือนในเขตกำแพงเมือง มีผู้คนอาศัยอยู่มากขึ้น จึงคิดว่าควรมีพื้นที่ให้ลูกหลานได้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จึงได้สำรวจพื้นที่และพบว่าสถานที่บ้านตาลชุมนี้มีทำเลที่เหมาะสม มีต้นตาลขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ปากทางทิศตะวันออก จึงตกลงสร้างหมู่บ้าน สร้างฝายห้วยน้ำฮ้า ปรับที่ทำนาปลูกข้าว โดยนำข้าทาสบริวารมาอยู่ด้วย และเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านตาลชุม” แต่ก่อนที่จะมีการสร้างบ้านตาลชุมเดิมมีชาวบ้านอาศัยอยู่ก่อน ประมาณ ๓ หลังคา อยู่ทางทิศเหนือ ต่อมามีประชาชนจากเมืองเชียงฮ่อนเชียงลุ่ม แขวงไชยบุรี เขตล้านช้าง มาอยู่เพิ่มมากขึ้น และได้เกิดภัยแล้งน้ำไม่พอใช้ ชาวบ้านบางคนจึงได้อพยพไปอยู่ที่บ้านसान บ้านม่วง บ้านยาย อำเภอเวียงของ จังหวัดเชียงร่าย ต่อมากำนันขุนเกษตรแจ้งความเดือดร้อนต่อเจ้าราชวงศ์ เจ้าผู้ครองนครน่าน จึงได้ดำริให้สร้างฝายกั้นน้ำฮ้างเพื่อกักเก็บน้ำ ต่อมา ราว พ.ศ. 2430 มีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายหมู่บ้านไปตั้งอยู่ตามสวนเมี่ยง และได้แยกหมู่บ้านออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตาลชุมน้อย หรือ บ้านตีด หมู่ 2 และเรียกบ้านตาลชุมว่า บ้านตาลชุมใหญ่ หมู่ 1 และ บ้านตาลชุม หมู่ 7

ด้านการศึกษาทางสถาปัตยกรรม

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นอกเหนือจากองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและคติความเชื่อแล้วยังได้ดำเนินการศึกษาเรือนพักอาศัย ในด้านสถาปัตยกรรมซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็นพื้นที่ประเทศไทย 3 พื้นที่ และ พื้นที่สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอีก จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในไทย

เรือนไต้ลื้อที่พะเยา มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ทำปีกนกกันสาดหน้าหลัง หลังคานี้รูปแบบแตกต่างจากเรือนลื้อในสิบสองปันนา ที่ทำหลังคาสูงใหญ่ เป็นจั่วผสม เปิดหน้าจั่วขนาดเล็ก ชายคาทิ้งลงต่ำ ตัวเรือนทำเป็นเรือนแฝด มี “เฮือนนอน” กับ “เฮือนไฟ” หันหน้าลงใต้ เรือนนอนอยู่เรือนใหญ่ด้านตะวันออกเช่นเดียวกับไตยวน เรือนไฟหรือครัวไฟอยู่ด้านตะวันตก เยื้องหรือเรือนยัง้าวอยู่ด้านหน้าเรือนพัก ทำชานเชื่อมถึงกัน เป็นชานโล่ง ไม่มีหลังคาคลุม บันไดทางขึ้นลงเรือนอยู่ที่ชานนี้ รูปแบบที่เรือนนอนกับเรือนยังเชื่อมถึงกันนี้ ไตยวนส่วนใหญ่ไม่นิยมทำ ด้วยเหตุผลด้านความเชื่อ จะทำเรือนยังหรือหลงข้าวแยกกันเป็นหลังโดด แต่อยู่หน้าเรือนนอนเหมือนกัน เรือนยังนี้ทำเป็นเรือนใหญ่กว่าตัวยัง ให้มีพื้นที่ว่างหน้ายังไว้ใช้งานเพิ่มขึ้น ตัวเรือนไฟที่แยกจากเรือนนอนก็เป็นข้อแตกต่างจากเรือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา ที่มีส่วนเตาไฟกับส่วนนอนอยู่ในโรงร่วมกันบนเรือนหลังเดียวกัน ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นดินปรับเรียบบดอัดแน่น มีแคร่หรือตั้งไว้ใช้งานตอนกลางวัน แบบเดียวกับเรือนพื้นดินทั่วไปของไต เสาเรือนฝังดินเหมือนชาวไตยวน ไม่ตั้งบนหินเหมือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา หรือไตจีนในรัฐฉาน เรือนมีโครงสร้างไม้ ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด เสาไม้ซุง แปรรูปต่างๆ หน้าต่างบานเปิดคู่ และทำช่องลมไว้ที่ยอดฝารอบด้าน โครงหลังคาไม้ เรือนที่บ้านฟ้าสีทองเปลี่ยนจากแป้นเกล็ดของเดิมเป็นมุงสังกะสีแล้ว เรือนที่บ้านธาตุสบแวนยังคงเป็นแป้นเกล็ด

เรือนไต้ลื้อที่บ้านศรีดอนชัย ที่เป็นเรือนเก่าแก่แบบประเพณี มีลักษณะร่วมกับเรือนไตทั่วไป คือ เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เสาและโครงสร้างหลักเป็นไม้ รูปทรงหลังคาปั้นหยาและจั่ว ไม่พบหลังคาจั่วผสมหรือมโนลาซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมตามประเพณีของไต้ลื้อสิบสองปันนา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตโบราณที่เรียกว่า กระเบื้องวิบูลย์ศรี เรือนนางแอ่นค้ำยังคงเป็นกระเบื้องวิบูลย์ศรีตามเดิม แต่เรือนนายเทศเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีแพคโมเนียแล้ว ผนังเรือนเป็นแบบ “เฮือนสมัยกลาง” ไม่เป็นแบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาหรือไตจีนเชียงตุง และไม่แบบ “เฮือนบะเก่า” ซึ่งเป็นเรือนแบบประเพณีดั้งเดิมของล้านนา บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน ทำหลังคาคลุมแบบล้านนา ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าเรือนทั้งสองหลังมีลักษณะที่ผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีนิยมจากวัฒนธรรมข้างเคียงมากกว่าการสืบทอดรูปแบบการปลูกเรือนทางชาติพันธุ์ คือ ไม่เป็นแบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาแบบดั้งเดิม แต่ปรากฏมีอิทธิพลจากเรือนไตทั่วไปจากการทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน มีอิทธิพลจากไต้ลื้อสิบสองปันนา คือ ไม่แยกเรือนยัง้าวจากเรือนนอน ยังคงมีเตาไฟอยู่ในเรือนนอน มีอิทธิพลจากเฮือนสมัยกลาง คือ หลังคาปั้นหยาและรูปลักษณะผนังของเรือน และมี

อิทธิพลจากล้านนาคือทำบันไดอยู่ใต้ชายคาหรือทำหลังคาคลุมบันได และมีเสาแหล่งหมาหน้าบันไดทางขึ้นเรือน ไม่มีเต็นหน้าห้องนอนให้เห็นเหมือนเรือนล้านนา แต่มีระเปียงกึ่งเปิดโล่งมาใช้งานแทน ในด้านโครงสร้างหลักและโครงหลังคาของอาคารเป็นไม้ เสาไม้ชั้นใต้ถุนเรือนนางแอ่นเป็นไม้ท่อนกลมของเรือนนายเทศเป็นเสาปูน เสาไม้ชั้นบนเป็นเสาไม้ขนาด 8" x 8" ฝาไม้ดินนอนซ้อนเกล็ด ประตูหน้าต่างเป็นแบบที่นิยมกันในล้านนาในช่วง 50 – 70 ปีที่แล้ว คือเป็นบานเปิดคู่ ลูกฟักไม้ทึบ บางหลังมีช่องแสงด้านบนเหนือหน้าต่างที่เรียกว่า คอสอง แต่เรือน 2 หลังที่สำรวจจริงวัดนี้ ไม่ทำคอสองเหนือหน้าต่าง แต่ทำช่องลมระบายอากาศที่ยอดฝา ทั้งภายนอกและภายในเรือน ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมกันในอดีต ทั้งเรือนไต้ลื้อและเรือนพื้นถิ่นอื่นๆในล้านนา

เรือนไต้ลื้อ หรือเรือนแบบประเพณีบ้านต๊ต มีหลงเหลืออยู่จำนวน 6-7 หลัง นับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเรือนไม้แบบประเพณีหนาแน่นแห่งหนึ่ง เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆในจังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ แม้จะลดจำนวนลงอย่างมากในระยะที่ผ่านมา เรือนไม้ที่บ้านต๊ตนี้ เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง มีรูปแบบเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนที่ใดๆในจังหวัดน่านและล้านนา จุดเด่นอยู่ที่การใช้เสาก่ออิฐขนาดใหญ่ 50 – 60 ซม. รองรับตัวเรือน ปูนที่ใช้ก่ออิฐ เป็นปูนแบบโบราณที่เตรียมขึ้นเองจากหินปูนและยางรัก ซึ่งต่างจากเรือนไม้พื้นถิ่นแหล่งอื่นๆในล้านนา ที่มักใช้เสาไม้ หรือเสาปูนแบบโบราณเสริมเหล็กที่เรียกกันว่า “เสาสะตาย” หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตแบบโบราณที่เรียกว่ากระเบื้องวิบูลย์ศรี มีการสร้างหลอมข้าวหรือยุ้งฉาง ไว้ใกล้เรือนนอนและเชื่อมกันด้วยชาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไต้ลื้อนิยมทำกัน แต่คนเมือง หรือยวน ไม่นิยมทำ เพราะความเชื่อเรื่องผีเรือน จึงเป็นเรือนคนเมืองที่มีความเชื่อต่างจากคนเมืองจังหวัดอื่นๆ อาจเพราะน่านมีไต้ลื้ออยู่มาก รวมทั้งฝั่งประเทศลาวก็มีชุมชนไต้ลื้ออยู่มาก และมีรูปแบบการสร้างหลอมเชื่อมกับเรือนนอนแบบนี้เช่นกัน จึงส่งผลต่อความเชื่อหรือประเพณีนิยมแก่คนเมือง

รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในเมียนมาร์ (เมืองเชียงตุง)

เรือน(เฮือน) ไตในเมืองเชียงตุง พบว่า บ้านเรือนในชุมชนเป้าหมายที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่ ยังคงมีเรือนรูปแบบที่เป็นแบบประเพณี หรือแบบพัฒนาการจากแบบประเพณี ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมาก หนาแน่น เรือนแบบสมัยใหม่มีให้เห็นน้อยกว่า เฮือนไตแบบประเพณีในหมู่บ้านรอบเมืองเชียงตุง พบ 2 แบบหลักๆ คือ 1) **แบบเรือนไม้** และ 2) **แบบเรือนไม้บ้านดิน** ซึ่งค้นพบว่าแบบเรือนไม้นั้นจะพบมากกว่า และเป็นเรือนแบบประเพณีของไต โดยเฉพาะไตลื้อที่มีต้นกำเนิดในสิบสองปันนา มีลักษณะดังนี้

1) เรือนไม้ เป็นเรือนชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูงจนคล้ายเรือนสองชั้น ใช้ประโยชน์จากใต้ถุนเรือน โครงสร้างหลักคือไม้ ซึ่งตัดจากป่า หลังคาจั่วผสม (Hip-Gable) มุงกระเบื้องดินขอ (ดินเผา) ปลายตัด แผ่นบางคล้ายกระเบื้องดินขอของล้านนา แต่มีขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย ส่วนใหญ่ไม่มีการตกแต่งยอดจั่ว มีเพียงที่บ้านปางล้อ ที่นิยมประดับยอดจั่วด้วยต้นดอกเอื้ององศาหลังคาค่อนข้างสูงขึ้น ทำให้หลังคาสูงใหญ่ เปิดจั่วด้านบนขนาดเล็ก สำหรับระบายควันและความร้อนจากเตาไฟในเรือน เสาไม้ซุงหรือบากแปรรูปเป็นสี่เหลี่ยมอย่างง่ายๆ ตั้งบนหิน ไม่ซุดหลุมฝังดินเสาลงดิน บนเรือนมักแบ่งพื้นที่ 2-3 ส่วน คือ **ส่วนโถงชานบันได** **ส่วนโถงกลางบ้าน** และ **ส่วนนอน** ส่วนชานจะอยู่ด้านหน้าเรือน เป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง คือไม่ตีฝาเรือน กันเป็นราวระเบียงกันตก หรือตีไม้โปร่งเป็นซี่ หรือตาตาราง หรือเป็นลวดลาย ส่วนโถงเป็นส่วนปิด จากส่วนชานผ่านประตูเรือนเข้าสู่ส่วนโถง ส่วนนี้ปิดล้อมด้วยฝาเรือน มีช่องเปิดหรือหน้าต่างน้อย บางหลังไม่มีเลย ส่วนนี้จึงมืดมาก ส่วนเตาไฟและทำครัวจะอยู่ในส่วนนี้ บางหลังแยกไว้มุมหนึ่ง ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน บางหลังก็วางแม่เตาไฟไว้กลางโถง ส่วนนอนจะอยู่ด้านหลังสุด จะทำฝากั้นไว้มีช่องประตูเข้าออก หนึ่งหรือสองนอนแล้วแต่หลัง ส่วนใหญ่ไม่ทำฝาเพดาน เปิดโล่งเห็นโครงหลังคาและกระเบื้องมุง ช่องหน้าต่างมีน้อย หรือไม่มีเลยเช่นกัน เรือนไม้แบบประเพณีของชุมชนไต สามารถแยกเป็นกลุ่มย่อยได้เป็นแบบ **ฝาดั้งตรง** และ **ฝายออก** ลักษณะที่ต่างกันคือฝายนอกของเรือน ระบายจะตั้งตรงไม่ฝายออก กับตีฝายออก เป็นการตีฝายออกรอบด้าน ทั้งด้านหลังด้านข้าง เว้นแต่ด้านหน้าทำเป็นชานระเบียง ฝายทำให้เกิดพื้นที่ภายในระหว่างเสากับฝาเรือนที่ฝายออก จะทำเป็นหิ้งพระหรือชั้นวางของ เรือนสองกลุ่มนี้มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

2) เรือนไม้บ้านดิน เป็นเรือนที่ใช้โครงสร้างไม้ร่วมกับโครงสร้างผนังดินดิบรับน้ำหนัก เป็นผนังที่ก่อขึ้นด้วยก้อนดินดิบที่ตากแห้งโดยไม่ได้เผาเป็นอิฐ นำมาก่อขึ้นเป็นผนังหนาประมาณ 40 – 50 ซม. ใช้เป็นโครงสร้างรับน้ำหนักพื้นไม้และโครงหลังคา ใช้คาน ตง และซื่อวางลงบนผนังดินก่อโดยตรงโดยไม่มีเสาไม้รับ ตรงช่องเปิดประตูหน้าต่างส่วนใหญ่จะใช้ไม้พาดรับน้ำหนักผนังเหนือช่องเปิดขึ้นไป กลุ่มนี้พบมากกว่าเรือน 2 กลุ่มแรก อาจเป็นเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพพื้นดินที่สามารถขุดทำใช้เป็นวัสดุก่อสร้างได้ นอกจากเรือนกลุ่มนี้ ยังมีเรือนกลุ่มย่อยที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ **เรือนไม้บ้านดินเสาไม้** คือ เรือนไม้ที่ใช้

รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในลาว (แขวงไชยบุรี)

ชุมชนไต่บ้านดอนเพื่อง ชชาติพันธุ์ไทลื้อ จัดอยู่ในกลุ่มลาวลุ่ม จากการสำรวจในชุมชนไต่ซึ่ง
 หมายของงานวิจัยในแขวงไซบุรี พบเรือนไม้พักอาศัยที่เป็นแบบประเพณีดั้งเดิมน้อยมาก
 มทราบว่า เรือนไม้ดั้งเดิมถูกรื้อไปเกือบหมดแล้ว โดยขายให้กับพ่อค้าชาวไทย เหลืออยู่ให้
 ศึกษาเพียงไม่กี่หลัง แต่เพียงพอให้สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า ลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว
 สูง เสาไม้ตั้งบนหินไม่ฝังดิน บ้านได้ออกนอกเรือน ติฝ่าไม้กระดาน ส่วนใหญ่เป็นการตีแนวตั้ง
 จั่ว โครงสร้างไม้ ตัวเรือนแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน **ส่วนเรือนนอน ส่วนเรือนครัวไฟ และส่วนขาน**
 ขานเรือนนี้จะอยู่ตรงกลาง และเป็นส่วนต่อเชื่อมทั้งสองส่วนแรก และบันไดทางขึ้นเรือนจะ
 ขานเรือนนี้ ส่วนเรือนนอนเป็นส่วนเดียวที่เป็นเรือนปิด คือ มีผนังล้อมรอบ ภายในส่วนเรือน
 แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน เป็นโรงใช้งานเอนกประสงค์ และส่วนนอน โดยมีฝาหรือผ้ามาบังกันไว้
 นครัวอยู่ด้านหน้าเรือนนอน เชื่อมกันด้วยขาน ตัวเรือนครัวทำทึงเปิดโล่ง คือมีหลังคาคลุม แต่
 มีเพียง 2 หรือ 3 ด้าน เพื่อการระบายควันและความร้อนจากเตาไฟได้ ส่วนขานเป็นพื้นที่เปิด
 มีหลังคาคลุมเป็นส่วนใหญ่เพื่อการใช้งานที่สะดวกขึ้น แต่บางหลังยังคงมีทั้งส่วนที่มีหลังคาคลุม
 ที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสีแล้วทุกหลัง แต่เดิมมุงด้วยหญ้าคา แต่
 เป็นสังกะสีเพื่อให้ใช้ได้นานขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนบ่อยๆเหมือนหญ้าคา เล้าข้าว หรือเรือนยุงข้าว มี
 ารทำเป็นเรือนโดด แยกออกไป และการทำเป็นเรือนแยก แต่สร้างชิดและเชื่อมต่อกับเรือนนอน
 เรือนยกพื้น ติไม้คร่าฝาไวด้านนอกเพื่อรับแรงจากด้านใน เช่นเดียวกับยุงข้าวในล้านนา

ในด้านของการสื่อความหมายเพื่อใช้ประกอบการจัดทำเอกสารด้านการท่องเที่ยวชุมชน โครงการวิจัยวิถีแห่งเรือนไตโนมณฑลอายธรรมสองฝั่งโขงได้จัดทำตัวอย่างของเอกสารประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยเป็นการนำเอาผลของการศึกษาวิจัยที่ได้วิเคราะห์นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนำไปใช้ในการเผยแพร่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม ซึ่งก่อนการเผยแพร่ จำเป็นที่จะต้องมีการรับฟังข้อคิดเห็นจากชุมชนและปรับการใช้งานเพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชนในภายหลังอีกครั้ง ซึ่งสามารถแสดงถึงองค์ความรู้ที่ได้นำไปบูรณาการกับการท่องเที่ยวในครั้งนี้อย่างนี้

ภาพที่ 5.44 ภาพตัวอย่างเอกสารการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม พื้นที่บ้านศรีดอนชัย
 ที่มา : การจัดทำเอกสารโครงการวิจัย

ภาพที่ 5.45 ภาพตัวอย่างเอกสารการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม พื้นที่บ้านธาตุสบแวน
 ที่มา : การจัดทำเอกสารโครงการวิจัย

ภาพที่ 5.46 ภาพตัวอย่างเอกสารการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม พื้นที่บ้านตีด
ที่มา : การจัดทำเอกสารโครงการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยที่พบเบื้องต้น ดังนั้นเพื่อก่อให้เกิดการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมทางด้านการสถาปัตยกรรมไปพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างการท่องเที่ยวแนวใหม่ ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม” ซึ่งสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยนำเอาองค์ความรู้และความงามทางสถาปัตยกรรมมาสร้างเป็นประเด็นหลักเพื่อใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ จะช่วยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศในการสร้างพื้นที่ทางการท่องเที่ยวโดยใช้ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกัน เกิดเป็นฐานของการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มีความยั่งยืนและพัฒนาความพร้อม และความสอดคล้องกันทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว จึงมีข้อเสนอเพื่อการพัฒนาเชิงนโยบายดังนี้

- 1) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมทางด้านการสถาปัตยกรรมที่จะพัฒนาต่อยอดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม มีความสอดคล้องและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างทั้งสามประเทศ ซึ่งความสัมพันธ์ของพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใดซึ่งอาศัยอยู่ในทั้งสามประเทศ จึงจำเป็นที่หน่วยงานระดับนโยบายทางการท่องเที่ยวของไทยและหน่วยงานระดับพื้นที่ ต้องเร่งสร้างความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวให้พร้อมรับกับการเชื่อมโยงสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมในประเทศเพื่อนบ้าน ในปี 2558 ซึ่งจะรวมตัวเป็นกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน โดยประเทศไทยมีศักยภาพทั้งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเบื้องต้นและการเป็นศูนย์กลางของเส้นทางการท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมที่สามารถกระจายนักท่องเที่ยวและเชื่อมโยงไปยังเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน
- 2) พื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย อันประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน มีการพัฒนาด้านสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวทำให้ทุนของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทางด้านการสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยลดน้อยลงไปอย่างมาก เรือนพักอาศัยที่เป็นแบบเรือนประเพณีแบบดั้งเดิมที่ยังคงสภาพอยู่และใช้งานอยู่มีจำนวนน้อย แต่ยังคงมีทุนทางวัฒนธรรมทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี ยังคงสมบูรณ์ซึ่งสามารถนำมาชดเชยและประกอบการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์
- 3) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่างานสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพักอาศัยมีความโดดเด่นทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบทางวิถีชีวิต และภูมิปัญญา ดังนั้นภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม อย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว

- 4) ควรมีหน่วยราชการสร้างกิจกรรมการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดรายได้จากการต่อยอดองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมและทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต โดยอาจเกิดจากผลิตภัณฑ์หรือแรงงานภายในชุมชน
- 5) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบรรจุแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแผนพัฒนาของตำบล เพื่อสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่องทุกปี เช่นการสร้างป้ายสื่อความหมาย รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งข้อมูลความรู้และการท่องเที่ยวของตำบล
- 6) ในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย หน่วยงานภาคนโยบายและภาคราชการในพื้นที่ ควรพิจารณาให้การสนับสนุนทั้งทางด้านการวิชาการโดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมและการจัดอบรม สำหรับประเด็นเทคนิควิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ชุมชนและพัฒนางานสถาปัตยกรรมอย่างยั่งยืน เช่นการถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์ซ่อมแซมเรือนพักอาศัยที่ทรงคุณค่าอย่างเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และการชี้ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับภูมิภาค

- 1) ส่วนราชการและภาคเอกชน ควรวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมร่วมกัน และผลักดันนโยบายให้เกิดผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ส่งเสริมและรักษาสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยและชุมชนใดที่มีเอกลักษณ์ซึ่งเหลืออยู่จำนวนน้อยไว้ รวมทั้งส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรม ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งยังคงมีอยู่และสามารถนำมาชดเชยประกอบการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์ได้
- 3) ส่งเสริมด้านวิชาการ โดยถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อสืบสานและพัฒนางานสถาปัตยกรรมอย่างยั่งยืนและอนุรักษ์ชุมชนไว้ เช่น ถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์ซ่อมแซมเรือนพักอาศัย และการชี้ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับชุมชน

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบรรจุแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแผนพัฒนาของตำบล เพื่อสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่องทุกปี รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งข้อมูลความรู้และการท่องเที่ยวของตำบล

2) การวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกัน กระจายรายได้ และนำผลประโยชน์นั้นกลับมาพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่และยั่งยืน โดยสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดรายได้จากการต่อยอดองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมและทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต โดยอาจเกิดจากผลิตภัณฑ์หรือแรงงานภายในชุมชน

3) สร้างความเข้าใจ สร้างสำนึกรักบ้านเกิดภายในชุมชน เพื่อร่วมกันรักษาสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยและ วิถีชีวิตที่มีคุณค่าไว้ รวมทั้งมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดจากการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.3.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยนี้แล้ว ควรส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในประเด็นต่อเนื่อง เช่น การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมหรือ ชุมชน เชิงประสบการณ์

2) ควรศึกษาเรื่องของการวางแผนพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

3) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวกิจกรรมต่าง ๆ โดยอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดที่มีการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม

4) ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ ป้องกัน หรือสงวนรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้

5.3.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1) ควรมีการส่งเสริมรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับชาติพันธุ์ใด เป็นประจำเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี อันดี ซึ่งเป็นความหลากหลายของชาติพันธุ์ในชุมชน

2) ชุมชนควรจัดให้ผู้มีประสบการณ์ ปรารักษ์ชุมชน ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน ผ่านการจัดกิจกรรมต่างของชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3) ควรมีการปลูกฝังให้เยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาภายในท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความรู้และความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กวิน ว่องวิทย์การและคณะ. การศึกษาเปรียบเทียบในพัฒนาการของบ้านถิ่นไทลื้อระหว่างพื้นที่
เลือกสรร ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาประเทศไทยกับพื้นที่เลือกสรรในแคว้นสิบสอง
ปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ.**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมลจำกัด, 2524.
- จุฬาลักษณ์. **ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองปันนา.**
กรุงเทพฯ :โอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2536.
- เงินหลี่ฟาน. **วิจัยปัญญาแห่งกำเนิดชนชาติไทย**, กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2539.
- ชื้อเบ เชียง. บันทึกเหตุการณ์บ้านเมืองตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ถึงราชวงศ์ฮั่น ดุ ล. เสถียรสุด ,
ประวัติวัฒนธรรมจีน. (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนภาพพิมพ์ จำกัด.
- ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ. **ภาพรวมองค์ความรู้ไทศึกษา.** รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการ
ประเมินสถานภาพไทศึกษา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. **แม่น้ำโขง: ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไท.** สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัยและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2554.
- ปิยกานต์ พานคำดาว. **นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทจีน :**
กรณีศึกษา บ้านต้นแห่น้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.
- นราธิปประพันพงษ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. **พงศาวดารไทใหญ่เล่มที่ 1 ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ลาดพร้าว, 2526.
- สงวน โชติสุขรัตน์. **ตำนานเมืองเหนือ.** เชียงใหม่ : สงวนการพิมพ์, 2503.
- สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์. **ประวัติศาสตร์ไทใหญ่.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2544.
- สมคิด จิระทัศนกุล. **เรือนล้านนา, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ "ความหลากหลายของ
เรือนพื้นถิ่นไทย".** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ, 2543.
- สมภาพ ภิรมย์ และคณะ. **บ้านไทย.** กรุงเทพฯ: บริษัทหลักทรัพย์กองทุนรวม, 2538.
- สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี. **เรือนล้านนา.** [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://suebpong.rmutl.ac.th/>. (วันที่
2 มิถุนายน 2556)
- สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา.** เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, 2529.
- สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา.** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2554.
- ศิลปากร, กรม. **สถาปัตยกรรมไท.** กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน จำกัด, 2551.
- อรศิริ ปาณินท์. **สาขาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม. ชุดโครงการประเมินสถานภาพไท**

ศึกษา, รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา, สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

อรศิริ ปาณินท์. ปัญญาสร้างสรรค์ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บริษัท พลัสเพรส จำกัด, 2553.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2539.

อัมเรศ เทพมา. โครงการศึกษาสัดส่วนสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรมวัดนันทาราม อำเภอ
เชียงคำ จังหวัดพะเยา. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยพะเยา, 2556.

อัมเรศ เทพมา. โครงการชุมชนสืบสานงานศิลปกรรม ลวดลายลายประดับกระจก วัดนันทาราม
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. รายงานสรุปโครงการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม.
มหาวิทยาลัยพะเยา, 2555.

อัมเรศ เทพมา. โครงการศึกษาลวดลายประดับกระจกงานศิลปกรรมวัดนันทาราม อำเภอเชียงคำ
จังหวัดพะเยา. รายงานสรุปโครงการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยพะเยา,
2556.